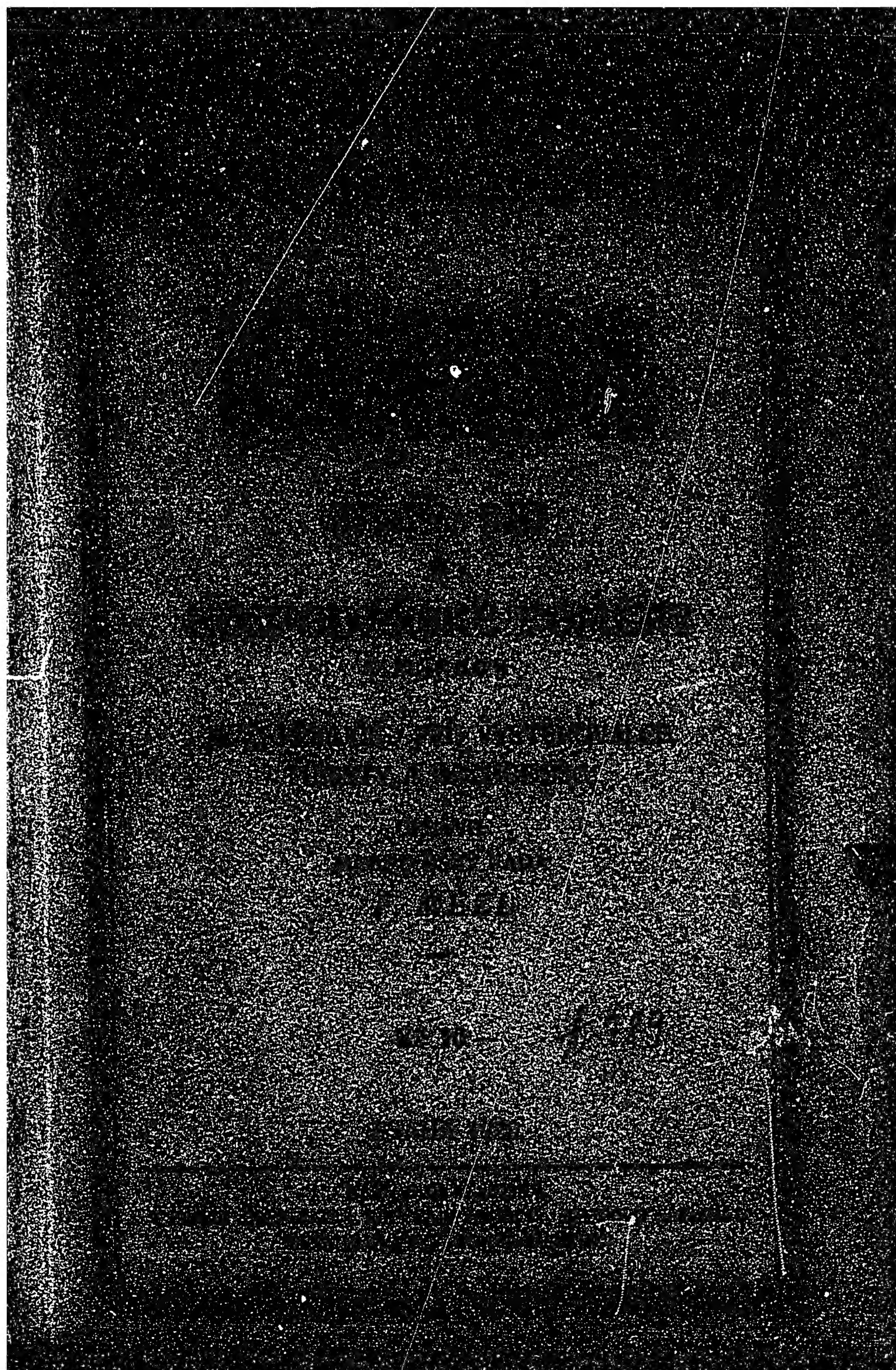

KANADA

ZEMĚ, LID
A
HOSPODÁŘSKÉ POMĚRY

S MAPKOU.

JAKO PŘÍRUČKU PRO VYSTĚHOVALCE,
TURISTY A OBCHODNÍKY

UPRAVIL
MINISTERSKÝ RADA F. MÉZL.

PRAHA 1926.

NÁKLADEM VLASTNÍM.
TISKL „GARMOND" Z. S. S R. O.
PRAHA-BUBENEČ.

PŘEDMLUVA.

Kanada!

„A land where dreams come true“ (země, kde sny stávají se skutečností) říkají o ní Angličané. Tomu se však nesmí rozuměti tak, jakoby bylo možno dosíci v Kanadě této skutečnosti snadno, bez tuhé práce a nezlomné vůle.

Byly ovšem i v Kanadě doby, kdy tam někteří lidé bohatli přes noc. Columbie a Yukon proslavily se v minulém století bohatými nálezy zlata. R. 1856 objeveno zlato v řekách kolumbijských Columbii a Fraseru, r. 1860 v krajině Cariboo, kde jediná čtverečná stopa říčního koryta poskytla zlata za několik tisíc, a r. 1897 objevena byla pověstná zlatá pole na řece Klondike v Yukonu. Tisíce a tisíce lidí všeho druhu a ze všech končin světa hrnuly se tam za štěstím, které se, pravda, usmálo na mnohé; ale tisícům stala se tato bludička osudnou: hynuli již cestou a hynuli také na místě samém tělesnými útrapami a nedostatkem. Není ovšem vyloučeno, že v ohromném území Kanady k podobným objevům zlata dojde opět; ale jistě na ně nikdo z těch, kdo si dnes v Kanadě hledá nový domov, nepočítá. Nepočítá se sny, nýbrž s drsnou skutečností, která mu v cizí zemi, v neznámém prostředí bude ještě drsnější než doma.

Dnes znamená pro nás Kanada ohromné území ve větší části téměř liduprázdné a dosud jen z části probádané, které potřebuje ke svému plnému rozvoji ještě mnoho milionů lidí a kapitálu. Po omezení přistěhovalectví do Spojených států severoamerických obrací se značná část československých vystěhovalců do Kanady, kde se chtějí dopracovati lepší hospodářské existence. Nevědí průměrně mnoho o Kanadě, ale doufají a odcházejí s nadějemi, o nichž se domnívají, že by doma splnění nedošly. Jim hlavně určen je tento spisek, jehož účelem jest poskytnouti jim pro první dobu pobytu v Kanadě nejnutnějších

vědomostí o zemi, lidu a hospodářských poměrech tamních. Nemá nikoho vybízet k odchodu z vlasti, jíž musí býti ztráta každého syna bolestná, vybízet ke kroku do neznáma, odkud často již nebývá návratu; ale nechce také nikoho zrazovati. Chce však těm, kteří se již rozhodli, přispěti, aby neztroskotali hned po prvém kroku pro neznalost ciziny a cizího prostředí. Kdo by se domníval, že ještě dnes lze v Americe rychle a snadno dosíci blahobytu, ten by ovšem byl na omylu, který by se mu mohl státi osudným. Naopak, třeba zase přiznati, že Kanada těch, kdo přicházejí zdraví a silní, odhodlaní k tuhé práci i odříkání, zpravidla nezklame. A jiných si ani vláda státu, v němž se z nejrůznějších plemen tvoří silný nový národ, nepřeje.

O Kanadě měli bychom vůbec věděti více. Kanada je přece úhelným kamenem britského imperia, zemí jen o málo menší Evropy a schopna překvapujícího rozvoje, jak to dokázala světová válka, za níž povolala Kanada 600.000 mužů do zbraně a z nich přes 400.000 poslala na evropské bojiště, vyrobila více než za 1 miliardu dolarů válečného materiálu a při tom rozmachem svého zemědělství mohla v tomto obrovském zápasu národů převzíti hlavní díl zásobení země mateřské. Kanada jest již nyní obilní komorou světa, stále roste zemědělstvím i průmyslem. Má veliké bohatství krás přírodních, jest Mekkou sportovců a lovců. A konečně je silná Kanada pro celou Evropu žádoucí hospodářskou i politickou protiváhou Spojených států severoamerických, jichž tendencí jest strhnouti na sebe pozvolna celý severoamerický kontinent. Nebude tedy na škodu, když za našimi vystěhovalci půjdou do Kanady také naši turisté, naši obchodníci a průmyslníci a když i naši politikové se s Kanadou blíže seznámí.

Domnívám se proto, že tato knížka, jíž hlavní účel nedovoluje překročiti rámce celkem uzkého, nebude ani pro ostatní naši veřejnost bez užitku.

V Praze, v červenci 1926. F. Mézl.

I. Země.

1. Hranice a rozloha.

Kanada rozprostírá se mezi 42.—72. stupněm sev. šířky a 141. až 57. stupněm záp. délky, zaujímá celou polovici severní Ameriky mimo Aljašku a Nový Foundland a měří celkem 9,659.614 čtverečných kilometrů (3,729.665 čtver. mil). Tuto ohromnou rozlohu představíme si lépe, řekneme-li, že Kanada jest 69 krát větší než Československá republika, 17½ krát větší než Francie, 7¼ krát větší než Francie, Italie a Německo dohromady a téměř tak veliká jako celá Evropa. Jest jedním z největších států země; pouze Sibiř a Čína jsou větší. Předčí svou rozlohou ovšem také Spojené státy severoamerické i s Aljaškou.

Kanada patří k nejdůležitějším provinciím britské světové říše a zove se anglicky Dominion of Canada nebo s Novým Foundlandem dohromady Britskou Severní Amerikou.

Na severu jest ohraničena Severním Ledovým mořem, na západě Tichým oceánem a Aljaškou, na jihu sousedí se Spojenými státy severoamerickými, na východě pak hraničí na Nový Foundland a Atlantický oceán. Jižní hranice proti Spojeným státům probíhá z větší části (od úžiny S. Juan de Fuca na Tichém oceánu až k jezeru Lake of Woods) přímo 49. rovnoběžkou, odpovídá tedy poloze Českých Budějovic, Kyjova na Moravě a Prešova na Slovensku. Dále na východ postupuje hranice kanadská velmi nepravidelně, zejména v území velikých jezer kanadských, kde sahá až k jihozápadnímu konci jezera Erie, k 42. rovnoběžce, která probíhá střední Italii a dotýká se přibližně Říma. Poloostrov Niagarský, vybíhající mezi jezery Huronským, Erie a Ontariem na jihozápad, není příliš veliký, ale jest pro své

podnebí a svou polohu jednou z nejlepších částí Kanady. Klikatá hranice kanadská dosahuje Atlantického oceánu v zálivu Passamaquoddy. Západní hranice Kanady na Tichém oceánu jest poměrně malá. Běží od úžiny S. Juan de Fuca až po 56° sev. šíř. Pobřeží jest tu rázu fjordového, jsouc provázeno četnými ostrovy (počet jich jde do tisíců) a póloostrovy. Největší ostrovy jsou: na jihu ostrov Vancouver a severněji ostrovy Královny Charlotty (Queen Charlotte). Od 56° na sever vzdaluje se hranice poněkud od moře, ponechávajíc pobřeží Aljašce. Od hory sv. Eliáše běží pak hranice přímo po 141° záp. délky až k Severnímu Ledovému moři, jehož dosahuje západně od ostrova Herschelova na severní šířce 69°. Na západ od této hranice leží Aljaška, která patří Spojeným státům. Na celém severu a východu hraničí Kanada s mořem: Arktickým a Atlantickým. Na sever dosahuje pevnina nejdále na poloostrově Boothii mysem Murchisonem po $72^1/_2$° sev. šíř. Celé severní a východní pobřeží jest velmi klikaté. Na severu leží četné ostrovy, mezi nimi veliké ostrovy Země Banksova, Prince Alberta, Wollastonova a Victoriina, Země Prince Walesského, Krále Viléma, Sev. Sommerset, Země Baffinova, Sev. Southampton při východu z velkého zálivu Hudsonova, měřícího polovici Středozemního moře, spojeného několika východy s mořem Ledovým a s Atlantickým oceánem Hudsonovou úžinou a k východu uzavřeného velikým poloostrovem Labradorem. Na jihovýchodě Labradoru leží britský ostrov Nový Foundland, od něhož západně se rozprostírá záliv sv. Vavřince s ostrovem Anticosti před ústím řeky sv. Vavřince a při poloostrovu Nov. Skotska, uzavírajícím záliv sv. Vavřince k jihu, s menším ostrovem Prince Edvarda. Záliv sv. Vavřince, zaujímající plochu 207.000 čtver. kilometrů, má k Atlantickému oceánu dva východy: severní úžinou Belle Isle mezi Labradorem a N. Foundlandem a jižní úžinou Cabotovou. Jižně od zálivu sv. Vavřince dělí 300 km dlouhá zátoka Fundy poloostrov Nové Skotsko od pevniny severoamerické tak, že s ní souvisí pouze

24 km širokou šíjí; tato zátoka jest skoro úplně prosta zimního ledu. Celé pobřeží kanadské měří více než 18000 km, z čehož pouze pobřeží tichomořské a část pobřeží na jih od zálivu sv. Vavřince jest po celý rok prosto ledu.

Severní pobřeží Kanady jest pro ledové masy, ucpávající částečně úzké průplavy a úžiny, velmi nesnadno přístupné. Pobřeží Atlantického oceánu jest nejen nejdelší, ale také nejvíce rozčleněné. Ohromný záliv Hudsonův (přes milion čtver. km), jehož evropský protějšek, Bílé moře, jest proti němu přímo zálivem trpasličím, ztrácí na významu pro Kanadu tím, že jest téměř po celý rok zamrzlý a v létě plný nebezpečných ker. Tím důležitější jest záliv sv. Vavřince, jehož severnější východ k Atlantickému oceánu, průliv Belle Isle, leží téměř na stejné rovnoběžce s Hamburkem. Ústí řeky sv. Vavřince odpovídá zcela kanálu La Manche mezi Anglií a Francií. Nehledíc k severní části ohraničené Ledovým mořem, možno světové položení Kanady nazvati veskrze výhodným, neboť Kanada má ze všech částí Ameriky nejblíže k ostatním dílům světa.

Od nejjižnějšího bodu na jezeře Erie až k nejsevernějšímu mysu Murchisonovu měří kanadská pevnina 3500 km, kdežto největší vzdálenost od východu na západ, od mysu St. Charles na Labradoru až k Tichému oceánu jest přímou linií 6000 km. Kanadská dráha z Halifaxu do Vancouvru měří s odchylkami od přímé linie 5860 km. Z těchto čísel možno si učiniti představu o ohromné rozloze této země a také o nesmírných obtížích, s jakými bylo a jest spojeno pronikání do odlehlejších částí jejích.

2. Členitost půdy.

Horopisně má Kanada na východě nízké horstvo, střed ještě nižší a pouze západ má skutečně hory; všude však ubývá výšky od západu směrem k Atlantickému oceánu. Do východní části přecházejí ze Spojených států výběžky A l l e g h a n ů, mírné výšky (nejvýše 1148 m), mezi nimiž se prostírají pahorkovité a ploché územní části. Řeka sv. Vavřince přerušuje horstvo toto svým širokým tokem. Severně nad touto řekou a zálivem sv. Vavřince vystupuje pohoří na pobřeží Labradoru ještě jednou do značnějších výšek, je však všude poměrně úzké a neproniká nikde hluboko do tohoto poloostrova, který činí celkem dojem planiny ve středu poněkud vypouklé; výšiny dosahují

600 m. Kraj mezi Kanadskými jezery a zálivem Hudsonovým jest buď zcela plochý, nebo jen mírně zvlněný. Dále na západ připojují se rozsáhlé plochy, podstatně jako roviny nepatrné výše a jako pahorkovitá území. Mnoho tisíc kilometrů směrem západním pokračují tyto útvary jako vlastní střed Kanady až k úpatí velikého západního horstva, jehož hlavní pásmo nazýváme Skalnými horami. Tato ohromná rovina, jejíž výška kolísá obyčejně kolem 300 metrů, klesá k severu téměř bez přerušení, až dosáhne moře. Dále na západ, asi od jezera Winnipegu a řeky Mackenzie, rozprostírají se kanadské prérie, místy až 2000 km široké, na východě jen 500 m nad mořem, na západě, kde přiléhají ke Skalným horám, až 900 m.

Na západě uzavírá Kanadu imposantní horstvo. Jsou to Kordillery, jako pokračování tohoto horstva ze Spojených států až do Aljašky. Vstupují do Kanady od jihu několika pásmy, se všemi vlastnostmi a půvaby vysokého horstva; mají však před evropskými Alpami tu přednost, že obsahují značné zásoby různých užitečných nerostů, především uhlí a zlato. Nejvýchodnější a zároveň nejvyšší jejich pásmo jsou vlastní Skalné hory (Rocky Mountains). Klesají k východu příkře do roviny a na 53° severní šířky dosahují své největší výše horami Mount Columbia (4000 m) a Mount Robson (4.177 m); nejvyšší hora v jižní části jest Mount Assiniboine (3620 m). Západně od hlavního pásma Skalných hor, odděleno od nich hlubokým podélným údolím a patříc k nim, vystupuje pohoří Selkirkské s vedlejšími pásmy Purcell a Gold — čili Columbia — Mountains, dosahujíc rovněž značné výše (až 3.300 m). Pohoří Selkirk a Gold pokryta jsou ledovci; v onom jest jeden z největších ledovců světa t. zv. Illecillewaet. V pohoří Selkirkském Mount (hora) Donald, nápadný svou majestátní krásou, nedaleko pacifické dráhy, má 3245 m výše; Mount Rogers měří 3270 m a Mount Dawson 3.305 m, kdežto průsmyk Rogers, přechod dráhy Canadian Pacific, leží 1310 m vysoko.

Skalné hory mají na jihu vedle průsmyků Kootenay jižní (2165 m) a Kootenay severní (2090 m) ještě další průsmyky Crows Nest (1680 m), Kicking Horse (1588 m) a Yellowhead (1133 m), z nichž prvních dvou používá za přechod Kanadská pacifická dráha, třetího Pacifická dráha Grand Trunk (nyní Can. National Railways). Podélná údolí, vyplněná četnými a důležitými jezery (jez. Kootenay 110 *km dlouhé, jez. Okanogan 100 km dl.*), provázejí a dělí také vedlejší pásma.

Na západ od obou hlavních pásem leží poměrně úzký pruh ploché země, t. j. vnitřní planina Britské Columbie, zvaná podle řeky, jí protékající, též Fraser Plateau.

Na západě ohraničena jest tato planina pásmem pobřežních a ostrovních Kordiller.

Pobřežní kanadské pohoří souvisí s pohořím Kaskádským ve Spojených státech a tvoří mohutnou masu granitovou, vystupující až do výše 3000 m, s ledovci a sněhem velkého rozsahu; řeky Fraser, Dean, Skeena, Nass, Stikine a Taku protínají je údolími a caňony se sráznými stěnami. Ke straně mořské rozčleněno jest toto pohoří četnými fjordy. Pohoří ostrovní vyplňuje jako pokračování pohoří Coast Ranges ve Spojených státech veliký ostrov Vancouver, ostrovy Královny Charlotty a politicky k Aljašce patřící ostrovy Alexandrova archipelu a dosahuje na Vancouveru výše 2285 m v hoře Victorii.

Na sever od řeky Peace vystupují severní části Skalných hor a pobřežních Kordiller, tyto na západě jako Alpy Eliášovy s horou Mount Elias, 5495 vysokou, již v území Aljašky, a nejvyšší horou kanadskou a druhou nejvyšší horou severní Ameriky Mount Loganem 5950 m vysokým, ony na východě pohořím Macmillan, Ogilvie a Stewart. Tato pohoří ohraničují t. zv. planinu Yukonskou.

Kanadské hory vyznamenávají se neobyčejnou rozmanitostí, mají mnoho ledovců a malebných horských jezer, jsou z valné části dosud neprozkoumány a na mnohých místech nepřístupny.

3. Řeky a jezera.

Celé tři čtvrtiny území Kanadského (7.3 mil. čtv. km) vysílají své vody k severnímu Ledovému moři

a k zálivu Hudsonovu, asi sedmina (1.4 mil. čtver. km) k Atlantickému oceánu a necelá devítina (1 mil. čtver. km) k Tichému oceánu. Sotva která jiná země má takové množství sladké vody jako Kanada. Povodí různých řek souvisí spolu tak, že je možno říčním člunem dostati se ze zálivu sv. Vavřince až k úpatí Skalných hor nebo do zálivu Mexického.

Tak souvisejí spolu řeky Churchill a Athabaska odtokem jezera Sobího (Reindeer); z jezera Winnipegu odtéká voda do řeky Nelsonu, v době deštivé též do Severnu a Albany. Šíje mezi dvěma povodími, po nichž možno přenésti čluny, nazývají se tam „portage"; tak se také jmenují místa, kde je nutno obcházeti s čluny peřeje říční.

Na oblast Tichého oceánu připadá 884.000 km², na oblast moře Ledového se zálivem Hudsonovým 6,617.000 km² a na Atlantický oceán 1,321.000 km². Hlavním representantem řek tekoucích do Atlantického oceánu jest nejmohutnější a zároveň pro dopravu nejdůležitější řeka celé Kanady, t. j. řeka sv. Vavřince (St. Lawrence), odtok to Velikých jezer.

Povodí této řeky je hospodářskou a politickou tepnou Kanady. Od průlivu Belle Isle až k západnímu konci jezera Hořejšího měří 3843 km. Původně byla řeka sv. Vavřince splavná pouze něco nad město Quebec, avšak od té doby, co byla regulována a překážky působené různými peřejemi odstraněny, skytá vnitrozemskou plavební dráhu, která nemá na zemi sobě rovné. Vytéká z jezera Ontaria a od jejího ústí až na konec jezera Hořejšího, na vzdálenost více než 2000 km lze po ní dopravovati osoby i zboží. Až do Montrealu (1855 km) nese největší mořské lodi a dosti veliké až do Port Arturu a Duluthu na jezeře Hořejším. U Montrealu jest křižována obrovským mostem 2600 m dlouhým. Od Quebecu k ústí měří řeka sv. Vavřince ještě 360 km; nejužší místo měří 1.6 km. Z prava přijímá několik přítoků (Chaudière s nádherným vodopádem, Richelieu, St. Francis a j.). Přítoky po levé straně jsou mohutnější, s četnými vodopády a peřejemi, zejména řeka Ottawa s několika přítoky, St. Paurice a Saguenay (až 300 m hluboký) a mají několik vodopádů.

Na Ottawě leží několik největších pil světa. U vtoku řeky Saguenaye je voda veletoku sv. Vavřince ještě slaná. Do zálivu Fundy vtéká Novým Brunšvikem splavná řeka St. John.

Z řek vlévajících se do zálivu Hudsonova dlužno jmenovati zvláště řeku Nelson, která vytéká z jezera Winnipegského; toto přijímá od západu řeku Saskatchewan, vyvěrající v nejvyšší části Skalných hor poblíž pramenů Athabasky, od jihu řeku Red River s přítokem Assiniboine, od jihovýchodu odtok jezera Woodského. Bohužel má Nelson tak mnoho a tak silných peřejí, že nepřipouští pravidelné plavby. Totéž platí o řece Churchillu, tekoucí o něco dále na sever (od jeho ústí počíná tundra), kdežto kratší Albany, vlévající se do zálivu Jamesova, lze na dálku 400 km pro plavbu použíti. Od východu, z Labradoru, vlévají se do zálivu Hudsonova řeky Rupert (odtok jezera Mistassini), East Main, Velká a Malá Velrybí), do zálivu Ungavského od jihu značnější Kaksoak, do oceánu Atlantického Hamilton nebo Grand River, ústící do Hamiltonova Inletu (zátoky) a známý svým velkolepým 90 m vysokým vodopádem (Grand-Falls). Do severozápadní části Hudsonova zálivu ústí několik řek málo známých, mezi nimi největší Doobaunt River do chobotu Chesterfieldského.

Do Arktického moře vlévá se do zálivu naproti ostrovu Krále Viléma Velká rybí řeka (Great Fish neboli Back River), dále na západ, proti zemi Wollastonově řeka Coppermine, dále řeka Anderson a konečně blízko hranic Yukonu veletok Mackenzie, jehož povodí jest ze všech řek kanadských největší, měříc 1,424.000 km².

Mackenzie povstává stokem řek Athabasky a Peace na západní straně jezera Athabasky. Peace River jest nejen delší, širší a hlubší, nýbrž také významnější, poněvadž jeho splavnost až ke Skalným horám jest přerušena pouze 350 km nad stokem 5 m vysokými peřejemi, kdežto v Athabasce jest 140 km dlouhá řada peřejí mezi Pointe la Biche a Fort Mc Murray daleko tíže překonatelnou překážkou plavby. Pod jménem Velké řeky otročí teče pak Mackenzie k Velkému jezeru otročímu (Great Slave Lake). Pak jest tento veletok v délce 1800 km pro parníky dobře splavný. Jest ho sice již nyní pro plavbu používáno, avšak velikého významu v tom směru sotva kdy dosáhne.

Na západě nemohou se pro hornatost území tvořiti větší a pro plavbu významnější řeky. Výjimkou

jest Yukon, který jest aspoň v létě na velkou vzdálenost splavný; větší část jeho toku leží však v Aljašce. Yukon povstává stokem řek Lewes a Pelly a přijímá další přítoky Macmillan, Stewart, Klondike a Tatundok. Z menších pobřežních řek dále k jihu dlužno jmenovati řeku Stikine, Skeenu a Fraser. Fraser jest splavný na 130 (protínaje pobřežní pohoří tvoří divoké a hrůzné caňony), Skeena na 240 a Stikine na 300 km. Řeka Columbia, pramenící v jihozápadní části Britské Columbie, teče na jih větším dílem po území Spojených států, kdež také ústí.

Řeka sv. Vavřince jest celkem 1214 km dlouhá, její přítok Ottawa 1206 km (jako Rýn), řeka Mackenzie 3861 km, Saskatchewan 2413 km, Fraser 1930, Peace 1600 a Athabaska 64 km. Mackenzie jest delší než Volha (3688 km), povodí jeho jest však o něco málo menší (1,421.000 proti 1,459.000 km²).

Jezera nechybějí sice v žádné části tohoto britského dominia, avšak v největším počtu nalézají se v okolí zálivu Hudsonova a v povodí řeky Mackenzie. V některých krajinách leží jezera tak hustě vedle sebe jako ve Finsku. V povodí řeky Mackenzie leží velká jezera stupňovitě nad sebou — Athabaska (7.500 km² veliké), Velké jezero otročí (26.159 km²) a Velké medvědí jezero (29.000 km²), které je pouze 3 měsíce v roce ledu prosto a na jehož březích potřebují prý stromy 4 století, než jejich kmeny dosáhnou síly lidské ruky. Řeky vlévající se do obrovského zálivu Hudsonova provázeny jsou přečetnými jezery. Také hornatá Britská Columbie má větší počet jezer, zejména na jihu 110 km dlouhé, úzké jezero Kootenay, 90 km dlouhé Horní Arrow Lake a 50 km dlouhé Dolní Arrow Lake, 100 km dlouhé jezero Okanogan, Shuswap a j. V severní polovici Alberty leží Malé jezero otročí, Lac Claire, na severní hranici Alberty a Saskatchewanu velké jezero Athabaska, v Saskatchewanu od severu k jihu jezera Selwyn, Wollaston, Sobí a j., na jihu Manitoby Winnipegosis, Winnipeg, Manitoba, na západě Ontaria Lake of the Woods, Rainy a Nipigon, na východě Nippissing a na jihu

na hranici se Spojenými státy Velká jezera Kanadská: Hořejší, Michigan, Huron, Erie a Ontario, která jsou dohromady tak veliká jako Italie. Ovšem nepatří celá Kanadě; Michigan náleží Spojeným státům severoamerickým celý, z ostatních asi polovice. Dohromady měří všech těchto pět jezer 246.510 čtverečných kilometrů a mají obsah vody 25.000 km³.

Jezero Hořejší (Lake Superior), druhé největší sladkovodní jezero zeměkoule, jest větší než Irsko, pokrývajíc plochu 81.000 km², má délku 625 km, šířku až 260 km a hloubku až 308 m. Řekou St. Mary's River spojeno jest na východě s jezerem Huronským, měřícím 59.500 km², toto zase souvisí na západě širokým průlivem Mackinavským s Michiganem, které měří 58.000 km². Z jižní části jezera Huronu vytéká krátká a splavná řeka St. Clair, vtékající do nehlubokého jezera St. Clair, jež pak spojuje řeka Detroit s jihozápadním cípem jezera Erie. Ze severovýchodní části tohoto jezera vytéká řeka Niagara, která před vtokem do jezera Ontaria tvoří proslulý vodopád Niagarský (49 m vysoký). Mohutný tok řeky sv. Vavřince tvoří pak spojení těchto velikých jezer, nazývaných Američany obyčejně Laurentian Lakes, Angličany Canadian Lakes, s mořem: řeku tuto lze přirovnati v jistém směru k úžině Dardanellské. Na jmenovaných jezerech panují značné bouře, rovnající se nebezpečím mořským bouřím u N. Foundlandu, spojené však méně často s mlhami. Pevný led pobřežní tvoří se tu povšechně teprve počátkem prosince a ke konci dubna bývají přístavy Port Arthur a Sault de Ste. Marie (někdy ovšem teprve od polovice května), počátkem dubna (někdy až koncem dubna) pak přístavy Torontský a Kingstonský opět prosté ledu. Kanaďané dovedou ovšem svými ledoborci prodloužiti periodu plavební o několik týdnů. Plochou rovnají se všechna jezera kanadská rozloze Jugoslavie a jsou $1^3/_4$ krát větší než naše republika.

4. Podnebí.

Co do podnebí dělí se Kanada na část severní a jižní. Hranici mezi nimi tvoří asi čára jdoucí od pobřeží Tichého oceánu řekou Simpson, řekou Peace až k jezeru Athabasce, odtud středem povodí Churchillu a Nelsonu přes řeku East Main a jezero Mistassini k zálivu sv. Vavřince. V jižní části jest podnebí velmi zdravé a příjemné. Zimy jsou tu mnohem snesitelnější než na stejné zeměpisné šířce v

Evropě, ač jsou větší. Jaro (doba rozmrzání v dubnu) a podzim (listopadové deště) jsou neobyčejně krátké. Podnebí vykazuje při ohromné rozloze Kanady pochopitelně značné rozdíly; od východu k západu, do nitra země se podnebí lepší. Celkem jest zima tuhá, jaro chladné, léto horké a podzim neobyčejně příjemný. Tři čtvrtiny Kanady lze označiti jako zemi vysloveně studenou. Rovnoběžka 50° sev. šířky, na níž leží Praha, protínající jižní část Labradoru a Hudsonska, jakož i severní část N. Foundlandu a zálivu sv. Vavřince, označuje tu přibližně polární hranici obsáhlejšího a úspěšnějšího provozu zemědělství, kdežto v západní části země jest přiřknouti tuto důležitou hospodářsko-geografickou funkci nejprve rovnoběžce, na níž leží Kodaň a probíhá řeka Churchill, t. j. 56° sev. šířky, a pak 59. a 60. rovnoběžce, která běží severně od jezera Athabasky. Při zálivu Hudsonovu, u Fort Churchillu leží jižně od 59. stupně sev. šířky již polární hranice, kde přestávají růsti stromy, kdežto dále k vnitrozemí jde tato hranice nad jezery Doobauntem a Medvědím k ústí řeky Mackenzie (69° sev. šíř.) k severu.

Průměrné teplotě 0° Celsia těší se pouze tichomořské pobřeží; tam jsou mrazy řídké. Jinde všude panují zimní temperatury. Tak na př. ve Fort Reliance na Yukonu (severně Dawsonu) bylo pozorováno až —62° Celsia, v Dawsonu —55.5°, v Prince Albertu na Saskatchewanu —57°, v Edmontonu —49.4°, ve Winnipegu (ležícím něco jižněji než Praha, která má průměrnou zimní teplotu —0.6°) —47.5°, v Regině —46°, kdežto střední teplota nejstudenějšího měsíce v Dawsonu vykazuje —30.6°, ve Winnipegu —20.5°, tedy stupně zimy, jaká panuje v sibiřském území Jeniseje a Leny. Na východě má Hopedale na pobřeží Labradoru —20° lednového průměru (proti Kodani, přibližně stejné sev. šířky, s 0.1° a Moskvě s —11°), Quebec (v téže šířce jako Basilej) —12.7°, Ottawa —11.9°, Montreal (Ottawa a Montreal leží na stejném stupni jako Benátky) —10.9°, Toronto (v sev. šířce Florencie a Livorna) —5.3°, Halifax (v téže šířce jako Bordeaux a Janov) —5.6°, St. John na N. Foundlandu —4.7°, kdežto Petrohrad, ležící o 14½ stupně severněji než Montreal, vykazuje lednového průměru —9.3 stupňů Celsia. Za to má hlavní město Britské Columbie na ostrově Vancouveru 3.6° C jako lednový průměr. Ve vnitřní planině Britské Columbie nastávají ovšem rychle kontinen-

tální poměry a teplota značně stoupá (Kamloops na řece Thompsonu vykazuje —5° střední teploty lednové).

V Montrealu na 45° 32' s. š. počíná zima obyčejně ke konci listopadu sněhovými vánicemi od severovýchodu. Vítr snižuje teplotu často až na —34°. Duben, květen a červen mívají už ráz léta. Noci jsou v červenci, částečně ještě v srpnu velmi teplé. Teplota stojí asi na 21°. Podzim jest krásný, nebe bez mráčku, noci ovšem mrazivé. Perioda pěkných dní listopadových zove se tam Indiánským létem (Indian summer), které jest zvláště příjemné a zbarvuje v jižních částech překrásně listnaté stromoví. Řeka sv. Vavřince zamrzává u Montrealu 11. prosince, rozmrzá 18. dubna.. Ve východní Kanadě vyskytuje se v zimě t. zv. stříbrné jíní (silver thaw); stromy a j. pokrývá ledová vrstva, někdy až palec tlustá, a poškozuje velmi vegetaci, ač poskytuje nádherný pohled.

Dále ve střední Kanadě dostává podnebí ráz kontinentální. Přechody z horkého léta k tuhé zimě a naopak jsou náhlé. V prérijních provinciích jsou zimy velmi tuhé a sněhové bouře přehánějí se přes nechráněné roviny s velikou rychlosí. Větry v Manitobě přivádějí v zimě sucho; Manitoba má také dešťů méně, než jich má východ. Podnebí vnitřní jižní Kanady upomíná na jižní části západní Sibiře. V prvém a druhém týdnu měsíce dubna počíná zemědělská činnost v osídlených částech provincií prérijních. V létě dosahuje teplota až 27° C (bylo také registrováno až 35° C, v zimě klesá až na —45° C; v lednu r. 1906 klesl teploměr až na —56° C.

Ačkoli tedy má Kanada podnebí celkem studené, dlužno uvážiti, že pro výkonnost země v nejdůležitějších hospodářských oborech, zejména v polním a lesním hospodářství, nejsou směrodatny tak p r ů m ě r n é temperatury roční a zimní, jako spíše teploty l e t n í a délka l e t n í h o ročního počasí. V tomto směru však jest na tom velká část této země a zvláště území s nejdrsnějším zimním podnebím mnohem lépe. V zemi rozprostírající se mezi 42 stupni sev. šířky a 89 stupni záp. délky mají také různí činitelé, na nichž závisí podnebí, široké pole a jižní část tohoto ohromného území, ležící v téže severní šířce jako jižní a střední Evropa, těší se zvýšeným účinkům slunce, které ve vnitřních krajinách v létě kontinentální poloha ještě značně zvyšuje. Tak mají jižní Quebec, Ontario, Manitoba, Saskatchewan, Alberta a jižní území Mackenzie velmi horká, třebas částečně jen krátká léta. K tomu přistupuje ještě ta příznivá okolnost, že v severních částech země v létě slunce denně dlouho svítí. Za to jsou severovýchodní a východní části vydány chladivým účinkům moře a bývá tam proto léto často velmi krátké a drsné. Podobnému vlivu vydáno jest také západní pobřeží. — Quebec má 18.9° střední teploty červencové (jako Drážďany), Montreal

20.5°, Ottawa 20.7°, Toronto 20°, Winnipeg a Edmonton 18.9°, Fort Simpson (na Mackenzie) 15.7°, Dawson 15.1°; naproti tomu Hopedale na pobřeží Labradorském 10.1° St. John na N. Foundlandu 15.5°, Halifax v N. Skotsku 18.2° srpnové střední teploty, Victoria u pacifického pobřeží 15.5°. Pro zemědělství je též významno, že horní Severní Saskatchewan má průměrně ročně ještě po celých 75 dní přes 21° a území na horním Churchillu ještě po 120 dní přes 15.5° střední denní teploty. Krátké, ale teplé léto dopřává zvláště ve střední části Kanady dosti času k dozrání pšenice, bramborů a jiných plodin, takže se úroda tamní vyrovná úrodě v nejpříznivějších krajích Spojených států. Severní Kanada má podnebí polární a jest pro vzdělávání půdy a též k obývání méně způsobilá, pokud je jí vůbec.

Co do dešťů panují v Kanadě při její veliké rozsáhlosti přirozeně veliké různosti; množství jejich jest však v největší části země hojné. Jako ve Spojených státech bývají deště silné a krátké, takže i v krajích na deště bohatých převládá suchý vzduch a počet jasných dnů. Zejména bývá tomu tak k velikému užitku při dozrávání plodin a sklizni v pozdním létě a na podzim. V zimě ovšem padá sníh, který se hromadí na východě ve větším, na západě v mnohem menším množství a nejen poskytuje ochranu kořenům obilnin a stromoví, ale usnadňuje též dopravu.

Veliký význam má sněhová vrstva pro kanadské dřevorubství a pro velmi vyvinutý kanadský zimní sport. Jest také třeba zvláště zdůraznili, jak velikou výhodu má farmář kanadský před západoevropským a středoevropským rolníkem, že pro dobu své sklizně může téměř bezvýjimečně počítati se suchým počasím. Jest mu to jistou náhradou za újmy, které utrpí často pozdními mrazy na jaře a časnými mrazy na podzim. Poněvadž tam celkem není náhlých přechodů a kolísání, jichž má oceánské klima přebytek a způsobuje jimi četné nemoci dýchacího ústrojí, jest v Kanadě neobyčejně mnoho starých lidí.

5. Rostlinstvo.

Kanadská květena podobá se celkem středoevropské a tím i československé. Od naší květeny liší se hlavně jednotlivými zástupci řádů jižnějších. Vegetace vystupuje celkem ve třech hlavních formách; jsou to tundra, les a prérie. T u n d r y zaujímají asi 1½ milionů čtver. mil severu země s částí arkti-

ckých ostrovů; kryjí Labrador a Quebec asi od 55° sev. šíř. počínajíc, okolí zálivu Hudsonského a území mezi tímto zálivem a řekou Mackenzie, kde jsou pověstny tundry lišejníkové, poněvadž tam bývá lišejník často jedinou potravou cestovatelů.

Tundry jsou plochy bez stromů, porostlé hlavně mechy a lišejníky; mechy objevují se v nížinách a bažinách a lišejníky na místech poněkud vyšších a skalnatých. Často jest však půda také vůbec bez rostlinstva. Po devět měsíců jsou tundry zamrzlé a slabou vrstvou sněhovou pokryté. V zimě přeháněji se po nich strašné bouře. Za krátkého léta roztává jen povrch a v prohlubinách tvoří se pak nesčetné rybníky a louže, kdežto v hloubce zůstává sníh teplem nedotčen. Za takových okolností není ovšem naděje, že by v tundrách, vyjma jednotlivá zvláště výhodná místa, mohlo býti kdy provozováno zemědělství ve větším slohu. Podle všeho zůstanou tundry i v dohledné budoucnosti tím, čím jsou dnes, totiž ohromnou, pustou plochou, po níž se časem přeženou skupiny domorodých Indiánů, jdoucích za lovem nebo rybářstvím, lovců Hudsonské společnosti a mužstva severozápadního sboru policejního. Za to tu nechybí zvířat, zvláště obrovských stád sobů, karibů a pižmoňů.

Vše, co leží jižně tunder, bylo dříve buď prérií nebo lesem. Lesy pokrývají ještě dnes největší část Kanady, ačkoliv kolonisací v mnohých krajích značně prořídly. Vyjma skalnaté pustiny, širé prérie, pak obrovská spáleniště a ovšem též tundru, jest vlastně Kanada obrovským lesem, v němž jsou města, osady a farmy, silnice a dráhy pouze mýtinami.

Kanadské lesy lze děliti na tři pásma: na východní, střední a západní. Na východě jsou kanadské lesy pokračováním velkého pásma, rozprostírajícího se od jihu ze Spojených států k severu a končícího na Labradoru. Z počátku jsou to hlavně stromy listnaté, duby, vazy, javory, jasany, topoly a lípy, místy promísené stromy jehličnatými, borovicemi, jedlemi a smrky. K severu ubývá stromů listnatých a na jejich místo nastupují severské stromy jehličnaté, z nichž některé pronikají až k polární hranici lesa, ležící na Labradoru průměrně u 57° sev. šířky. Jsou to hlavně černé a bílé smrky a modříny. Až k 60° s. š. vyskytují se na Labradoru také malé porosty bříz a topolů, západně od Hudsonského zálivu sahá smrk až k ústí Nelsonu, modřín až k ústí řeky Sealu. V severních částech jsou lesy ještě úplně zachovány, kdežto na jihu byly již značně porušeny, ač nikoli s takovým vandalismem,

jako na mnohých místech Spojených států, neboť využitkování lesů v provinciích Quebecu a Ontariu nepronikllo nikde přes 50. rovnoběžku k severu. **Střední** pásmo kanadských pralesů sahá od severní hranice prérie na Saskatchewanu až k polární hranici lesa nebo až k tundrám, přibližně k čáře vedené od Fort Churchillu na západním břehu Hudsonského zálivu k ústí řeky Mackenzie. Na západě sahá les značně dále k severu než na východě, jsa tam ovšem přerušován četnými jezery. V jižních částech tohoto pásma objevují se ještě zástupci stromů listnatých, zejména vrby, břízy a javory, kdežto dále k severu převládají celkem stromy jehličnaté. Modříny a smrky objevují se ještě u jezera Doobauntu (pod 63° s. š.), ačkoli většinou jen roztroušeně a zakrnělé. U jezera Selwynského jsou ještě statné břízy. Obchod dřevem provozuje se pouze v některých částech jihu, ostatně jsou lesy neproklestěny. **Západní** pásmo jest veskrz les horský a sestává téměř výlučně ze stromů jehličnatých, mezi nimi smrků, jedlí, douglasií, neobyčejně vysokých sosen, z nichž mnohé dosahují výše 66—80 m. Nescházejí tam také stromy listnaté, topol, javor, olše i dub, zaujímají však pouze místo podřadné. Některé druhy smrků objevují se až i v údolích Yukonu. Mimořádně hustý podrost ztěžuje tam pronikání do lesů. Britská Columbie má jako sousední území Spojených států nejnádhernější jehličnaté lesy světa, zároveň též nejcennější; s jejich využitkováním bylo započato již před více desítiletími.

Kanadská prérie jest posledním výběžkem rostlinné formace, počínající u zálivu Mexického, táhnoucí se k severu Spojenými státy a končící asi na severním Saskatchewanu (řece). Co do rozlohy jest menší než tundry a lesy, avšak pro zemědělství a chov dobytka nesporně nejdůležitější. Na západě hraničí na Skalné hory a sklání se pak k východu, k území jezer.

Jsouc zavlažována v podstatě řekou Saskatchewanem a jejími oběma prameny (severním a jižním Saskatchewanem), nazývá se také prerií Saskatchewanskou. K území jezera Winnipegského sklání se třemi hlavními stupni. Na západě jest to **vysoká step**, neboť leží u Calgary 1045 m, u Edmontonu 670 m nad hladinou mořskou; její spád k východu značí se ostře západně od Reginy a Battlefordu. Půda jest tu povětšině velmi úrodná a vyznačuje se v časném létě bujným vzrůstem travin. Stromy a keře, zejména vrby a topoly provázejí toky řek jen poskrovnu. K východu připojuje se **nižší stupeň prérie** (t. zv. druhá step), ležící u Reginy 575 m, u Prince Albertu 450 a

u Brandonu 365 m nad hladinou mořskou, a má velmi dobrou ornici. Při řekách, jakož i na pahorcích jest tu více stromoví a keřů a rovněž bujnější a rozmanitější vzrůst travin než v prérii vysoké. U jezer Winnipegu, Manitoby a Winnipegosis, pak při řece Red Riveru rozprostírá se nejnižší stupeň prérie (t. zv. první step) v níž leží Winnipeg 230 m a jezero Winnipegské 216 m nad mořem. Tato část vyniká svou plochostí a neobyčejně úrodnou půdou.

6. Živočišstvo.

Kanadské živočišstvo jest celkem totéž, jako ve Spojených státech, ovšem čím dále na sever, tím chudší, až v severu přechází úplně ve zvířenu arktickou. Zcela na severu rovná se téměř živočišstvu severní Evropy a severní Asie, jižněji se mu hodně podobá. Poněvadž Kanada nemá příčního horstva, které by bylo překážkou stěhování zvířeny, pronikla zvířata zemí jižnějších tak daleko na sever, jak to jen dovolovaly jejich vlastnosti a podmínky pro jejich výživu.

Z druhů specificky nordických omezuje se medvěd bílý na arktické ostrovy a bezprostředně přiléhající pobřežní území pevniny, mrož na arktické pobřeží. Pižmoň americký přichází však k jihu až po jezero Athabasku a jezero Sobí a divoký sob (karibu) až k zálivu sv. Vavřince a jezeru Winnipegskému. Území mohutného medvěda sveřepého a malého černého medvěda sahá od severní hranice až do Spojených států a Mexika. Z nordických druhů jsou tu dále los, jelen kanadský (vapiti) a virginský, liška (červená, křížová, stříbrná a j.), rosomák, rys, sobol, polární zajíc, vlk (šedý, černý, bílý a stepní), kuna, kolčava, hranostaj a na několikerém pobřeží tuleň. Z jižnějších ssavců vyskytují se četněji mýval, bobr, druh antilopy, mink, skunk (smraďoch), dikobraz, vydra, divoká kočka, psoun stepní, ondatra, vačice, jezevec, králík a zajíc. Nejrozšířenější je los, zvíře jako veliký kanadský kůň; dá se zkrotiti a zapřahati do saní. Je silně zdecimován. Nebezpečná puma zdržuje se v lesích jižního Quebecu, hlavně však ve

Skalných horách. V lesích je hojně veverek, ve Skalných horách horských ovcí a koz. Buvol, obývající kdysi v milionech prérii a pronikající až k Otročímu jezeru, byl až na malý zbytek vyhuben. Stádo 300—500 bisonů potulující se mezi jezerem Athabaskou a Skalnými horami jest posledním divokým stádem na americké pevnině. Státní stádo bůvolů v parku ve Wrainwrightu (Alberta) čítá nyní přes 5.000 kusů. Ještě dále na sever jsou veliká, dosud neobtěžovaná stáda sobů a pižmoňů. Dawson sděluje, že v roce 1858 jel jistý cestující deset dní povozem nepřetržitě stády bůvolů a že se prérie, pokud oko dohlédlo, těmito zvířaty jen černala. Domácí zvířectvo jest v Kanadě totéž jako u nás a pochází až na psa a krocana vesměs ze Starého světa, hlavně z Evropy.

Z ptactva jsou skoro všude sova ušatá, křemenáč, sova bílá, sněhule, husa severní a datel; na jih omezují se drozd modrý, kolibřík, modráček, lašťovka purpurová a j. Z lovného ptactva jest jmenovati kachny, divoké husy, stepní slípky, bažanty, koroptve, jeřáby, volavky, pelikány, bukáče, racky, na jihu holuby. Dříve hojný divoký krocan vyskytuje se již pouze v jihozáp. Ontariu. Ptáci stěhovaví objevují se na jaře a na podzim četnými druhy. Labutě a husy hnízdí na severu. Z dravců je tu orel zlatý, několik druhů jestřábů a sov, na jihu sup. Kanadská pobřeží hostí mnoho mořského ptactva, jako racků, alk, potápek a j.

Plazů a obojživelníků jest v Kanadě nemnoho. žáby a mloci vyskytují se ještě daleko na severu, kdežto některé druhy hadů, mezi nimi chřestýš, a želvy objevují se pouze na jihu. Některé druhy hadů však vyskytují se až na řece Yukonu a Saskatchewanu

Z hmyzu jest vedle krásně zbarvených motýlů a brouků uvésti zvláště ovády a komáry, kteří se objevují právě na severu v ohromném množství a v létě jsou úžasnou trýzní země. Časem objevují se i kobylky.

Ryb má Kanada ve svých řekách a jezerech ve-

likou hojnost. Ve Velkých jezerech jest to hlavně síh (americká maréna); velmi hojný jest též losos, zvláště v dolních tocích řek západu, pstruh, štika, kapr a j. V pobřežních vodách na východě jest na prvním místě treska, pak makrela, sleď, treska skvrnitá, platýž obrovský, humr a sardinka. V severních vodách mořských vyskytují se také tuleni a velryby.

II. Obyvatelstvo.

1. Složení obyvatelstva.

Původní obyvatelstvo území, která dnes představují Kanadu, byli Eskymáci a Indiáni.

Eskymáci obývají pobřeží moře Arktického od Aljašky až k Labradoru, ostrovy v zálivu Hudsonově a souostroví Arktické. Největší jejich rozvoj spadá asi do XI. až XIV. století, kdy se rozšířili na severu do Gronska a na jihu až na Potomac (řeku ve Spojených státech, vlévající se pod Washingtonem do Atlantického oceánu). Od té doby byli však Indiány zatlačováni stále více na sever. Páčí se jich na území kanadském přes 5000. Eskymáci nemají s Indiány žádného příbuzenství ani co do jazyka ani co do způsobu života, mají však mnoho společného s Aleuty a východoasijskými Čukči. Na východním pobřeží Labradoru přijali křesťanství a bydlí pospolu v malých osadách. Ostatní Eskymáci žijí svým starodávným způsobem jako kočovní lovci a rybáři.

Indiáni jsou v Kanadě ve všech provinciích zastoupeni několika kmeny. Jako ve Spojených státech bránili se i tu Indiáni nevítaným bělochům, ale jako tam, i zde ustupovali krok za krokem a v tom velikém a tuhém zápase o bytí a nebytí ukázali se elementem slabším. Běloši zmocnili se jejich půdy a Indiáni, ač nebyli tak radikálně potlačováni jako ve Spojených státech, musili se spokojiti v mnohých částech s nepatrnými zbytky svých někdejších nepřehledných lesů a niv. V Britské Columbii sídlí zbytky kmenů Selišů, kmeny Nutka a Kwakiutl nalézáme na Vancouveru a na ostrovech dále na sever kmeny Haida a Thlinkity. Hlavní kmen severního území Kordiller tvoří však Athabaskové neboli Tinne (t. j. lidé), jichž oblast sahá od dolního Yukonu až k jezeru Winnipegskému. Athabaskové uchránili své původní území více než ostatní kmeny. Vedle nich jest to ještě kmen Algonkinů, který se udržel ve větším počtu z původního indiánského obyvatelstva jižně od sídel Athabasků od Skalných hor na východ až k pobřeží Atlantického oceánu. Jsou to typičtí

představitelé indiánského plemene. Dosahují průměrné výše nejvyvinutějších národů evropských. Jejich kůže má barvu mědi, vlasy jsou černé a tvrdé. Vousů nemají. Ruce a nohy jsou tenké, ramena široká, pás štíhlý, hlas silný a zvučný. Nejznámějším jest kmen Irokesů, kteří svou odvahou a neohrožeností hráli významnou úlohu v celých dějinách evropské kolonisace. Do jisté míry neporušeně žijí Indiáni po způsobu svých otců jen ještě v pralesích Labradoru, Hudsonska a povodí Mackenzie. Roku 1871 bylo v Kanadě napočteno 127.916 Indiánů; dnes se jich počítá 106.000 hlav. Vláda věnuje jim zvýšenou pozornost a péči. R. 1887 zřízeno bylo zvláštní departement pro věci Indiánů (Departement of Indian Affairs) a reservovány pro ně značné plochy půdy, t. zv. Indiánské reservace, kde se mohou nerušeně pohybovati a kde jsou chráněni před zlozvyky bělochů. Mají ve vlastnictví celkem 5,000.000 akrů půdy. Konečným osudem tohoto plemene bude také v Kanadě jeho zmizení. Hubí je zvláště tuberkulosa a alkohol, ač je zákonem zakázáno prodávati jej Indiánům. Ve východních provinciích uvykli si pomalu životu usedlých a zemědělství a indiánské děti navštěvují vládní školy pro ně zřizované. V severních a západních obvodech honebních, kde se asi déle udrží, mísí-li se silně s bílými živly, hlavně s Francouzi, takže se tam vyskytují míšenci, zvaní francouzsky „bois-brulés", anglicky „half-breeds", v míře větší. Roku 1931 počítalo se míšenců kanadských na 33.572, při čemž byl sotva brán zřetel na míšence druhého a třetího řádu. Čistokrevný Indián není nikde v opovržení a nezaujímá nikde nízkého postavení černocha ve Spojených státech.

Hlavní těleso kanadského obyvatelstva tvoří přistěhovalci a jejich potomci, kterým jedině jest připsati také zásluhu o hospodářské povznesení země. Prvními z nich byli Francouzi. Vedle nich byli tu mimo domorodců až do druhé polovice předešlého století pouze přistěhovalci z Velké Britanie a Irska. Později přicházeli přistěhovalci také z jiných zemí evropských, jakož i z jiných dílů světa, takže dnes představuje Kanada stejně pestrý obraz národnostní, jako je tomu v sousedních Spojených státech, pouze s tím rozdílem, že černoši jsou zastoupeni počtem velmi nepatrným (r. 1901: 17.421; černošských přistěhovalců r. 1923/24 bylo pouze 42). V porovnání s přistěhovalectvím Spojených států drželo se přistěhovalectví kanadské dlouho v mírných mezích a teprve v době pozdější vzrostlo do značných rozměrů. Roku

1882 přestoupil počet přistěhovalců po prvé 100.000 (112.458), pak stále rostl až do světové války (roku 1913 přistěhovaly se 402.432 osoby), kdežto za světové války klesal, načež opět zvolna rostl; r. 1924 (fiskální rok 1923/24) stoupl opět na 148.560. Z tohoto počtu 148.560 byli vedle 72.919 Angličanů celkem příslušníci 53 národů ze všech dílů světa.

Kanada jest ve větším stupni než Spojené státy zemí bílého plemene, národnostní a náboženské rozdíly mezi bělochy jsou však ostřeji vyhraněny než ve Spojených státech a anglosaské sjednocovací snahy jsou zde mnohem slabší než ve státech těchto.

Mezi kanadským obyvatelstvem zaujímají zvláštní postavení Francouzi neboli Frankokanaďané nejen proto, že jsou vedle Britů ze všech národností v Kanadě zastoupeni počtem největším, ale i proto, že jsou nejstaršími representanty evropských plemen v Kanadě. Jsou to potomci Francouzů, přistěhovavších se do Kanady nejpozději do r. 1763 hlavně z Normandie, tak zvaní Habitants. R. 1759 čítalo se jich 59.000, z kteréhožto počtu se rozmnožili za půl druhého století přirozeným přírůstkem na více než 2 miliony duší, což je případ v dějinách lidstva snad ojedinělý. Francouzské rodiny v Kanadě mívají po většině přes tucet dětí a 16 dětí v jedné rodině není prý žádnou zvláštností. Kompaktně bydlejí ve východních částech Kanady hlavně v provincii Quebecu, kde jich bylo r. 1921 napočteno 1,889.090, v Ontariu 248.493, Novém Brunšvíku 121.111, v Novém Skotsku 56.619, v Saskatchewanu 42.152, v Manitobě 40.638, v Albertě 30.913, na ostrově Prince Eduarda 11.971 a v Britské Columbii 11.246. Čím dále na západ, tím více klesá jejich počet. To svědčí o tom, že se jim nedostává expansivnosti v geografickém smyslu, ačkoliv houževnatě trvají při své řeči a svých zvycích, zůstávajíce při tom věrni anglické vládě. Francouzský jazyk zůstává omezen pouze na ně samé, ba zdá se, že ani své staré državy neudrží, jakkoli se s jinými národy nesměšují, mají své vlastní kostely, školy, časopisy atd. To se již jeví v později osídlených provinciích prérijních. Tam odkryli jako Voyageurs nebo Coureurs de bois veliké plochy a pomísili se mnoho s Indiány (byli pak nazýváni Métis nebo Bois-Brûlés). Dříve mluvili tito míšenci i Indiáni tamní (vedle indiánštiny) pouze francouzsky, kdežto nyní mluví většinou anglicky, neb aspoň anglicky rozumějí. V Manitobě byli do nedávna pány půdy, avšak význam jejich klesl tam silným přistěhovalectvím

anglickým a německým. V Montrealu, jedné z nejstarších osad francouzských, jsou sice početně ještě v převaze (390.168 proti 148.630 Britům), avšak boj o sociální a průmyslové prvenství jest již dávno rozhodnut ve prospěch Britů, kteří jsou živlem rozhodujícím i v Quebecu, ač jest jich tam pouze 8.635 proti 85.350 Francouzům. V Ottavě, sídle ústřední vlády, jest 30.442 Francouzů proti 68.215 Britům. Kanadští Francouzi jsou plemenem v každém směru tělesně i duševně vynikajícím, jsou konservativní a vůči cizincům, zvláště Anglosasům, zdrženliví. Podle sčítání z r. 1921 bylo jich v Kanadě celkem 2,452.233 — dnes na tři miliony. Francouzský jazyk jest v Kanadě s anglickým rovnoprávný, všechny zákony a mnohé úřední publikace vydávány jsou též francouzsky.

Ve všech provinciích, vyjma Quebecu, jsou Anglosasové, především Skotové, živlem početně nejsilnějším a vládnoucím, rozhodně však nejpodnikavějším. Za své průmyslové a obchodní povznesení děkuje Kanada Angličanům. Irové, kteří rovněž projevují zvláštní snahy, ač jsou nábožensky spřízněni s Francouzi, nejsou těmto nakloněni přátelsky. Převaha Anglosasů jeví se od počátku nejvíce v území Velikých jezer a ve velikých přístavních místech, v nichž leží těžiště kanadského hospodářského života. Kdežto francouzská immigrace rychle klesala, vzrůstala anglosaská trvale, jsouc posilována zvláště přistěhovalectvím ze Spojených států, které se hromadilo v západních provinciích a mělo za následek jisté „zamerikanisování“ jejich. Největší počet Britů má dle sčítání z roku 1921 Ontario, totiž 2,282.015, pak Nové Skotsko 407.618 a Saskatchewan 400.416; celkem jest jich v Kanadě 4,866.298. Mají stálý, účelně organisovaný příliv ze země mateřské. Ostatní národy jsou zastoupeny malými menšinami, tak Němci 294.769, židé 126.187, Holanďané 117.471, Rusové 100.050 a Rusíni 106.721. Většina těchto nových přistěhovalců propadá celkem brzy procesu assimilačnímu.

Celkem má Kanada 53 národnosti, 79 náboženství a 85 jazyků a dialektů. Vyjma Francouze zajdou však časem všechny národnosti, pozbudou své řeči a svých zvyků a stanou se Kanaďany.

Čechoslováků vystěhovalo se do Kanady r. 1920 — 4, r. 1921 — 308, r. 1922 — 152, r. 1923 — 2029, r. 1924 — 2.832 a r. 1925 – 2.134. Největší část jich ubírá se za zemědělskou prací do provincií prérijních. Roku 1920 bylo napočteno v Kanadě Čechů celkem 8.840, Slováků asi 16.000; nyní se odhaduje celkový počet Čechoslováků v Kanadě až na 40.000 hlav. Nejnověji zakládá se československá kolonie v

Opasalice v provincii Ontariu. Ze starších českých osad jest jmenovati Mariott, Glenside a Esterházy v Saskatchewanu, Wiking, Prague, Grande Prairie a Frank v Albertě, Michel Natal v Britské Columbii. Ve Winnipegu je asi 250 Čechů. Největší slovenskou katolickou osadou je církev sv. Petra ve Fort Williamu v Ontariu o 800 duší. Z československých spolků upozorňuji na „Československý klub" a „Podpůrný spolek čsl. vystěhovalců v Montrealu", na „Slovenský Národní Spolok" a „Katolickou Slovenskou Jednotu" ve Fort Williamu (Ontario), „Slovanskou katolickou Jednotu" v Port Arthuru (Ontario), „Československé národní sdružení" ve Winnipegu (Manitoba), „Tělocvičnou jednotu Havlíček" ve Franku (Alberta), „Katolicko Slovenské Jednoty" ve Fernie a Lethbridge (Alberta), „Slovenský Národný Spolok" v Bellevue, Fernie a Luscaru (Alberta).

2. Povaha lidu a způsob jeho života.

Eskymáci krajního severu potulují se jako kočovníci s místa na místo a živí se lovem, zvláště tuleňů a sobů; vedle nich jest tam pouze několik set Indiánů, kteří pronikají za lovem pouze v létě hlouběji do nehostinné země. Na východním pobřeží Labradoru, patřícím vlastně již k britské kolonii N. Foundlandu, jsou, jak již bylo napsáno, sloučeni v několika malých osadách.

Indiáni jsou většinou podobně jako ve Spojených státech usídleni v tak zvaných reservacích, z nichž největší leží na Červené řece (Red River), na horním Assiniboine, na řece Qu' Appelle, na řekách Belly a Bow a na severním Saskatchewanu. Již původně dělili se kanadští Indiáni na četné kmeny a rody. Také v jejich způsobu života byly značné rozdíly. Kmeny severní, které se živily jako Eskymáci po kočovnicku lovem zvěře a ryb, byli všeobecně kulturně níže než tito. Indiáni obývající západní pobřeží byli pevně usedlí a živili se hlavně rybolovem, kdežto Indiáni prérie byli hlavně lovci bůvolů. Jiho-

východní kmeny, jako Irokesové a Huroni, zabývali se lovem a poněkud též zemědělstvím. V teritoriích dosud neorganisovaných jsou ve většině a jsou tam daleko široko vůbec jedinými representanty lidstva.

V životě Indiánů způsobilo přistěhovalectví různé změny, v územích neorganisovaných a odlehlých ovšem menší, než v částech evropskými přistěhovalci hustěji osídlených. Tu Indiáni buď úplně zmizeli nebo byli umístěni v reservacích a nezaměstnávají se již jen lovem zvěře, rybolovem, hledáním užitečných rostlin, nýbrž i rolnictvím (zvláště v Ontariu), chovem dobytka, prací námezdní a různými obory živnostenskými. Málo Indiánů dnešní doby obléká se po způsobu svých předků. Péra uvidí se velmi zřídka, leda o slavnostech nebo velkých svátcích a cestující bývá překvapen, spatří-li ve vnitrozemí Indiány oděné v pohodlný, ale nikoliv malebný šat evropský. Vláda pečuje dobře o jejich zvláštní školství. Dnes mají 326 škol s 13.000 žáků. Na východě a částečně též jinde přijali Indiáni víru křesťanskou; asi 10.000 trvá při víře svých otců, zbytek jest z polovice protestantský a z polovice řím. katolický. V odlehlejších územích jsou mezi nimi činni missionáři. Poměry zdravotní jsou i mezi křesťanskými Indiány špatné. Nezřídka objevují se nemoci epidemické. Mezi dětmi vyžadují si někdy mnoho obětí osypky, dospělé osoby podléhají často tuberkulose. Tam, kde se smísili s ostatním obyvatelstvem, neliší se jejich způsob života nikterak od života ostatních chudších vrstev. Huroni u Quebecu jsou zvláště hledáni jako vůdci při lovu nebo rybářství. Na pobřeží pacifickém vyznamenávají se Indiáni zvláštní uměleckou dovedností. V Britské Columbii zaměstnávají se hlavně rybolovem, nakládáním ovoce, lovem zvěře, jako průvodci nebo dozorci, nebo v průmyslu dřevařském. V Manitobě přivábily veliké možnosti při pěstování pšenice k zemědělství část Indiánů, ale většina zůstala při rybolovu a v lesích. Indiáni v Albertě a Saskatchewanu věnují se mnoho zemědělství a činí v něm značné pokroky. Hospodářský pokrok mezi Indiány i v jejich reservacích šíří hlavně absolventi indiánských hospodářských a řemeslnických škol.

Mezi přistěhovalci a jejich potomky nastala v posledních padesáti letech veliká změna sociálního života. Před padesáti lety byla Kanada málo více než řada malých obcí. Zemědělské obyvatelstvo bylo špatně organisováno a neveliký počet malých měst byl existenčně odvislý zcela od zemědělských osad. Každý měl dosti, ale nikde nebylo luxusu; bohatství, jak se vidí dnes, neexistovalo. Vše bylo prosté, ne-

bylo výstřednosti v oděvu, zábavy byly co nejjednodušší a soustřeďovaly se kolem domova a kostela. Život prvních průkopníků civilisace v Kanadě byl sice tvrdý, ale zdravý, šťastný a spokojený! Vliv tohoto tvrdého života jeví se nyní na kanadském lidu, v jeho tělesné zdatnosti a hlavně v jeho charakteru. Ve velkých centrech zmizel nahromaděním bohatství dřívější prostý život zcela. Venkovský lid kolonisací západu nabyl větších a snáze vzdělavatelných pozemků. Bydlí tam sice vzdálen středisk civilisace, ale telefon umožňuje mu spojení s městy, s okolím blízkým i vzdálenými kraji, což má proň veliký význam politický i obchodní. Zemědělci západu jsou zámožnější svých bratří na východě, mohou si mnohého popřát, ale setrvávají při svém prostém životě. Časopisy nahrazují jim nedostatek snadného styku s většími městy a poučují je nejen ve směru hospodářském. Ve venkovských okresích jest kostel hlavním střediskem společenského styku a zotavení.

I v největších městech kanadských převládá bydlení v rodinných domech. Ve větších městech sice nalézáme také mrakodrapy, ale ty slouží jen účelům kancelářským, obchodním a hotelovým. V malých městech jsou domy téměř jen jedno- nebo dvoupatrové s velikou verandou, obklopují i celý dům, a velkou zahradou. Převládají budovy dřevěné.

Jest téměř nemožno, aby si cestovatel při spěšné cestě Kanadou učinil správnou představu o tom, jak plný a radostný jest život právě v nejodlehlejších okresích. Jen v těch řídkých případech, že je kolonista opravdu daleko od používaných cest, pociťuje samotu. Na jaře nachází dosti času pro lov kachen a divokých hus, na podzim loví stepní slípky a koroptve a kdo si může dovoliti dlouhé cesty, může si vyjet na soby a medvědy; ale sport tohoto druhu zůstává omezen hlavně na zámožné obyvatele měst a anglické turisty.

3. Rozdělení obyvatelstva.

Obyvatelstvo Kanady vzrostlo podle sčítání lidu v letech 1871—1911 z 3,485.761 na 7,206.519 duší, tak že se za 40 roků více než zdvojnásobilo. Podle jed-

notlivých provincií a teritorií jeví se rozdělení obyvatelstva takto:

Provincie	rozloha v km²	Počet obyvatelstva 1911	1921	1924	na 1 km²
Alberta	660.932	374.295	588.454	637.000	0.96
Britská Columbie	964.739	392.480	524.582	553.000	0.57
Manitoba	654.993	461.394	610.118	647.000	0.99
Nový Brunšvík	72.453	351.889	378.876	399.100	5.5
Nové Skotsko	55.474	492.338	523.837	533.000	9.6
Ontario	1,054.401	2,527.292	2,933.662	3,062.000	2.9
Ostrov Prince Eduarda	5.654	93.728	88.615	87.700	15.5
Quebec	1,830.000	2,005.776	2,361.199	2,480.000	1.35
Saskatchewan	651.651	492.432	757.510	815.000	1.25
Sev.-záp. teritoria	3,176.198	6.507	7.988	8.450	0.002
Yukon	536.119	8.512	4.157	3.550	0.006
Kr. kan. námořn.	614	—	485	—	—
Celkem	9,659.614	7,206.643	8,788.483	9,226.740	0.95

Střední hustota osídlení Kanady jest tak nízká, že ji nemůžeme porovnati se žádným státem evropským (0.95 na 1 čtverečný kilometr podle sčítání z r. 1924). Rovná se hustotě obyvatelstva na Islandě (0.9). Československá republika čítá na 1 čtver. kilometr 97 obyvatelů. Nízkou průměrnou hustotu Kanady připsati jest ovšem na vrub liduprázdných severních teritorií (Yukon 0.006, sev. záp. teritoria 0.002). V jižních částech hustota jest ovšem nepoměrně vyšší, dosahujíc v některých obvodech 40 až 70, ba i více duší na 1 km²; v městských obvodech ovšem zase mnohem více.

Jako jinde jeví se i v Kanadě snaha po vytvoření městských a velkoměstských komun na útraty osad venkovských (většinou samot). Vedle sčítání z r. 1921 připadalo z celkového počtu obyvatelstva 54.48% na obyvatelstvo venkovské a 45.52% na obyvatelstvo městské, v provincii Ontariu připadala však většina na města (58.20%), rovněž v Quebecu (56.01%). Nejvýhodnější poměr venkovského obyvatelstva byl na Ostrově Prince Eduarda (78.45% proti 21.55% obyvatelstva městského).

Od r. 1891 do 1924 přibylo Kanadě 4,393.501, celkem 90.9% obyvatelstva; nejvíce provincii Albertě, pak Saskatchewanu, Britské Columbii a Manitobě. Více než polovici všeho obyvatelstva mají provincie Ontario a Quebec (dohromady 5,542.000, t. j. 60%).

Žen od 15 let čítala Kanada v r. 1921 celkem 2,762.447 z 8,788.483 všech obyvatelů (čili pouze 31.4 proc.).

Poměr rozlohy a hustoty obyvatelstva v Kanadě představíme si názorněji porovnáním některých provincií se státy evropskými: Největší kanadská provincie Quebec jest právě tak veliká jako Francie, Španělsko, Německo a Italie dohromady, má však pouze 2,480.000 obyvatelů, kdežto ony čtyři evropské státy čítají pospolu 160 milionů obyvatelů. Provincie Ontario jest téměř dvakrát tak velká jako Francie, má však pouze 3,062.000 obyvatelů proti 40 milionům obyvatelů Francie. Britská Columbie rovná se rozlohou Německu, Italii a Československu dohromady, má však pouze něco přes půl milionu duší, kdežto ony tři státy mají 113 milionů obyvatelů. Alberta, Manitoba a Saskatchewan měří každá víc než dvakrát tolik co Italie a více než čtyřikrát tolik co Československo, ale Italie má 60 krát více obyvatelů než Alberta nebo Manitoba a skoro 48 krát více než Saskatchewan, Československo pak 21 krát více než Alberta nebo Manitoba a více než 16 krát tolik obyvatelů co Saskatchewan.

Původní přistěhovalci usazovali se tam, kde očekávali nejlepší existenci. Nyní určují směr kolonisace dráhy, podél nichž vyrůstají menší nebo větší osady, skupiny domů neb i jednotlivé domy. Někde sice zlatá pole, výhodně ležící lesy při řekách a pod. vylákají kolonisty dále od dráhy, ale povšechně začíná tam, kde končí železnice, nedotčená divoká příroda. Úzké pruhy osad na západ od řeky Ottawy jsou dílem sotva 40 let.

Z kanadských měst má pouze 7 měst přes 100.000 obyvatelů: Montreal (836.304), Toronto (538.771), Winnipeg (199.500), Vancouver (125.000), Hamilton (122.238), Quebec (116.488) a Ottawa (116.205), a pět měst od 50—100.000: Calgary (70.000), St. John (63.150), London (63.300), Edmonton (59.326) a Halifax (58.372). Těchto 12 měst má 25.67%, tedy přes čtvrtinu všeho obyvatelstva Kanady. Přes 5.000 do 50.000 obyvatelů má 96 měst.

III. Dějepisný přehled.

Severní Ameriku objevil vlastně již r. 986 po Kristu Norman Bjarne Herjulfsson, který byl při plavbě z Islandu do Gronska zahnán na jih a při tom spatřil zalesněnou hornatou krajinu, která nemohla býti nic jiného než severoamerická pevnina v okolí průlivu Belle Isle nebo Nového Foundlandu. R. 1000 podnikli norští Wikingové směrem tím zvláštní výpravu lodí s vudcem Leifem a s posádkou 35 mužů, která se na pevnině zdržela delší dobu. Na to následovaly počátkem XI. století častější výpravy a také pokusy kolonisační. Normanské plavby z Gronska opakovaly se po více než 3 století. Když však v prvé polovici 15. století normanské kolonie v Gronsku zanikly, přestaly také zájezdy na pevninu a objev její upadl zase v zapomenutí i u Normanů samých.

Roku 1497 přistál u Kanadského pobřeží Ital Giovanni Caboto ve službách anglických (anglicky zvaný John Cabot). Jeho syn Sebastiano Caboto podnikl následujícího roku (1489) novou cestu k tomuto pobřeží a pronikl na pobřeží Labradoru až k 58° sev. šířky. V letech 1500 a 1501 podnikli neodvisle od Angličanů plavby severozápadním směrem bratři Kašpar a Miguel Corterealové z Portugalska a dospěli jistě do Nového Skotska, Nového Foundlandu a Labradoru. Již od r. 1501 zajížděli do vod novofoundlandských francouzští rybáři. Jean Denys z Harfleuru uveřejnil r. 1506 dosti přesnou mapu té krajiny a Tomáš Aubert přivezl r. 1508 do Francie severoamerického Indiána. R. 1521 vyslal francouzský král František I. na výzkumnou cestu do Nového světa Florenťana Giovanniho Verazzana, který sledoval americké pobřeží od 34° s. š. až k N. Foundlandu a prohlásil kraje ty za majetek Francie. R. 1534 vyslal sem František I. opět Jacquesa Cartiera, který prozkoumal až do r. 1542 okolí zálivu sv. Vavřince a pronikl řekou sv. Vavřince až k indiánským městům Stadacona (kde leží nyní Quebec) a Hochelaga (v místě dnešního Montrealu). Cartier zavedl sem r. 1541 první kolonisty (do krajiny v dnešního Quebecu), kteří však pro drsné zimní podnebí musili býti r. 1545 opět dopraveni do Francie. Cartier položil základy „Nové Francie" na řece sv. Vavřince a jméno „Nova Francia" objevuje se od té doby na všech mapách. Název „Kanada" pro kraje ty připisuje se Cartierovi. Po smrti Františka I. ustal na dlouhou dobu zájem Francie o nově objevené země, až teprv Jindřich IV. věnoval jim svou pozornost a na podnět jeho podnikl r. 1603 novou expedici Sieur de Monts, s nímž plul energický námořní důstojník Samuel Champlain „Otec Kanady", který pak hrál v dějinách Kanady slavnou úlohu. De Monts položil základ k trvalé kolonisaci Akadie (dnešního Nového Skotska, Nového Brunšviku a Ostrova Prince Eduarda) a

Champlain založil r. 1608 Quebec. Po 30 let vedl Champlain obezřetně správu země, získav si přátelství indiánských Algonkinů, kdežto Irokesy a Angličany, kteří se zatím byli usadili na jihu Kanady, byl napadán. Za něho založena byla francouzská vystěhovalecká společnost a též různé náboženské řády, zvláště Jesuité, vyvíjely značnou činnost kolonisační. Za jeho nástupce Montmagnyho opevněn Quebec a na řece sv. Vavřince založeny nové osady Trois-Rivières (1640) a Montreal (původně Ville Marie). Jesuité založili r. 1636 v Quebecu první kolej celé severní Ameriky. V následujících letech trpěla francouzská kolonie krvavými boji mezi Indiány, mezi nimiž vynikali bojovností Irokesové, až proti nim zakročili Francouzi r. 1665 výpravou de Tracyho. Ještě sto let zůstali pak Francouzi pány Kanady. Jejich úspěchy v Kanadě vzbuzovaly pochopitelně žárlivost jižněji založených kolonií anglických. Winthrop pronikl hluboko do Kanady a admirál Philipps objevil se před Quebecem, byl však vítězně odražen a Francouzi chopili se sami ofensivy. Avšak konečně porážky Francouzů na evropských bojištích měly za následek, že Ludvík XIV. mírem Utrechtským přenechal Angličanům záliv Hodsonův, N. Foundland a Akadii, ale nepřesně vytčené hranice způsobovaly nové spory. V první polovici XVIII. století přálo štěstí Francouzům a také sedmiletá válka počala tu pro Francouze šťastně; znamenitý Montcalm dokonce r. 1757 a 1758 porazil Angličany. Anglická přesila však na konec přece zvítězila a vítězství anglického generála Wolfe dne 13. září 1759 u Quebecu znamenalo konec francouzského panství v Kanadě. Francouzská vláda, která tehdy Kanadě nepřikládala zvláštní důležitosti, postoupila ji v míru Pařížském r. 1763 úplně Velké Britanii. Angličané, chtějíce rychle změniti poměry v Kanadě, vytlačili Francouze z úřadů a zavedli anglické soudy. Zámožní Francouzi se téměř všichni vystěhovali, ale ostatní francouzské obyvatelstvo domohlo se na Angličanech houževnatým odporem aktou Quebeckou r. 1774 aspoň všeobecné svobody náboženské, starých občanských zákonů francouzských, dosazení katolického kleru v bývalé příjmy a úlevy v daních. Za války třinácti anglosaských kolonií severoamerických s mateřskou zemí (1776—83) zůstali kanadští Francouzi věrni Anglii, po válce však přistěhováním oněch Angličanů ze Spojených obcí, kteří se nemohli smířiti s republikánskou vládou (asi 50.000 t. zv. loyalistů), nabyl anglosaský živel v Kanadě ještě větší převahy.

Roku 1791 vymohla si Kanada ústavu a byla rozdělena na Horní a Dolní Kanadu, odpovídající dnešním provinciím Ontariu a Quebecu; ona byla osídlena převahou Angličany, tato převahou Francouzi. Spravovaly se každá zvláště až do r. 1841. Ačkoliv Angličanům bylo i nadále nadržováno, zůstalo francouzské obyvatelstvo Anglii věrno i za

nové války se Spojenými obcemi, až r. 1836 sněm Dolní Kanady odepřel platiti daně, dokud nebudou vyslyšeny stížnosti francouzské. Po odmítnutí londýnskou vládou, zahájili Francouzi r. 1837 branný odpor, ale Angličané potlačili r. 1838 toto povstání krvavě. Přičiněním guvernéra Durhama nastoupila Anglie v Kanadě vůči Francouzům cestu smířlivou. Francouzští vystěhovalci byli povoláni zpět a mnohým uděleny i vyšší úřady. Roku 1841 byly obě provincie spojeny jediným sněmem a dostaly liberální ústavu, kdežto kolonie podél Atlantického pobřeží—Nové Skotsko, Nový Brunšvík a Ostrov Prince Eduarda byly spravovány mateřskou zemí. Následující léta znamenají pokrok Kanady jak v kolonisaci vzrůstem přistěhovalectví, tak i v rozmachu dopravních prostředků a ústavů vzdělávacích. Samospráva se úspěšně vyvíjela. R. 1856 nastoupili na místo zákonodárného sboru jmenovaného vládou poslanci volení a sídlo kanadské vlády přeneseno konečně do Ottawy. Dosavadní národnostní a náboženské protivy mezi obyvatelstvem jazyka anglického a francouzského byly systémem federativním značně seslabeny a také stále se vyskytující touha po sloučení se Spojenými státy potuchla válkou mezi státy severními a jižními. Rozmachem kanadských kolonií rostlo také přání spojiti všechny britské državy v severní části Ameriky v jedno, k prospěchu jejich i Velké Britanie. Výsledkem dlouhých porad mezi koloniemi byl zákon British North America Act, přijatý říšským parlamentem, s účinností od 1. července 1867, jímž počíná existence kanadského dominia (Dominion of Canada) jako spolkového státu. Prvními čtyřmi provinciemi byly Ontario, Quebec, Nový Brunšvík a Nové Skotsko. Manitoba přistoupila roku 1870, pak získána severozápadní teritoria a v krátce následovala Britská Columbie (r. 1871) a Ostrov Prince Eduarda (r. 1873), čímž byla konsolidace dominia ukončena. R. 1898 přičleněn Yukon. Provincie Alberta a Saskatchewan byly zřízeny roku 1905 a r. 1912 rozšířen Quebec na Ungavu, pak Ontario, Manitoba, Saskatchewan a Alberta tak, jak se jeví na dnešní mapě.

Novodobé kanadské dějiny počínají utvořením spolkového státu. Pokrok dominia od té doby jest pozoruhodný. Jest to období hospodářského rozmachu Kanady, zvláště otevřením západu Kanadskou drahou pacifickou (Canadian Pacific Railway), a využití nezměrného bohatství přírodního. Od roku 1867 rozšířilo se dominium ze čtyř provincií na ohromné území, sáhající od Atlantického oceánu až k vodám Tichého oceánu a na sever až k Ledovému moři. Jeho obyvatelstvo vzrostlo ze tří milionů na více než devět. Výkony Kanady v oboru hospodářském za doby této jsou v mnoha směrech nesporně velmi vynikající a předčí v některých oborech i Spojené státy, třebas má Kanada 12krát méně obyvatelů.

IV. Státní zřízení.

Kanada jest samosprávným spolkovým státem, obsahujícím 9 provincií, teritorium Yukon a teritoria severozápadní.

Politická organisace Kanady jest podle základního zákona (British North America Act) z r. 1867 podobná organisaci země mateřské, poměr vlády ústřední, sídlící v Ottawě, k vládám provincií jest však upraven podle zásad federativních jako ve Spojených státech severoamerických.

Výkonná moc přísluší králi anglickému, který je též nejvyšším velitelem všech branných sil kanadských na zemi a na moři. Zastupuje ho jím jmenovaný generální guvernér (Governor-General), jenž má k ruce státní radu (Privy Council for the Dominion of Canada). Vlastní vládu vede ministerská rada (Cabinet) a parlament. Kabinet je zodpovědný parlamentu a skládá se té doby ze 20 členů, které jmenuje generální guvernér po návrhu předsedy ze členů parlamentu. Předsedu kabinetu volí gen. guvernér z vůdců vládnoucí strany. Pozbude-li ministerská rada důvěry a podpory parlamentu, bývá obyčejně vyzván vůdce oposice, aby utvořil nové ministerstvo. Prostředníkem mezi dominiem a zemí mateřskou jest t. zv. High Commissioner, sídlem v Londýně.

Zákonodárnou moc má parlament, který se skládá ze senátu (Senate) a dolní sněmovny (House of Commons).

Senát má té doby 91 člena, jmenovaných generálním guvernérem doživotně; nesmějí býti mladší 30 let a musejí míti určité jmění. Žádný senátor nesmí býti zároveň členem dolní sněmovny. Členové dolní sněmovny volí se v provinciích podle jednotlivých okresů, jejichž počet řídí se počtem obyvatelstva. Té doby (r. 1925) mají poslanců: Alberta 12, Britská Columbie 13, Manitoba 15, Nový Brunšvík 11, Nové Skotsko 16, Ontario 82, Ostrov Prince Eduarda 4, Quebec 65, Saskatchewan 16, Yukon 1, celkem tedy má dolní sněmovna 235 členů. Parlament svolává jménem královým generální guvernér vždy na 5 let. Každého roku musí parlament zasedati alespoň jednou. Všechny zákony,

které byly přijaty oběma sněmovnami parlamentu, předkládají se generálnímu guvernéru, který je buďto jménem krále schválí nebo schválení jim odepře, anebo je odloží až do schválení královské vlády v Londýně. Londýnský říšský parlament má právo vydávati zákony pro Kanadu, zákony vlády dominia prohlásiti za neplatné, ústavu dominia zrušiti nebo změniti, avšak žádného z těchto práv dosud nepoužil. Volební právo do dolní sněmovny dominia přísluší každému britskému občanu, který jest aspoň 21letý a není zákonem nebo jinak diskvalifikován. Kde mají ženy volební právo do provinciálního zákonodárného sboru, mohou voliti též do sněmovny dominia. Senátoři i poslanci mají nárok na diety a cestovné.

Vláda jednotlivých provincií jest zařízena po vzoru vlády dominia. V čele každé provincie stojí podguvernér (Lieutenant-Governor) jmenovaný generálním guvernérem po slyšení ministerské rady a úřadující nejméně pět let jako zástupce britské koruny. Vlastní vládu každé provincie tvoří ministerská rada a provinciální parlament (zákonodárné shromáždění = Legislative Assembly) o jedné komoře vyjímajíc provincie Quebec a Nové Skotsko, mající dvě komory (Legislative Council a Legislative Assembly). Členové parlamentu jsou voleni lidem; kdo volí do provinčního parlamentu, volí též do sněmovny dominia. Teritorium Yukon spravuje komisař s volenou radou. Severozápadní teritoria jsou pod dozorem královské jízdní policie, jíž velí královský komisař.

Řečí parlamentu dominia a provincií jest angličtina a francouzština; zprávy a protokoly, jakož i zákony těchto zákonodárných sborů musejí býti vydávány v obou jazycích. Mezi vládou spolkovou a vládami jednotlivých provincií platí ustanovení základního zákona, že vládě spolkové přísluší vydávati zákony k udržení veřejné bezpečnosti a pořádku a pro silnou vládu Kanady vzhledem na všechny záležitosti které nejsou přiděleny zvláště vládám provinciálním. Spory mezi unií a provinciemi o pravomoc rozhodují vyšší soudní dvory.

O místní správu starají se vlády provincií a proto není všude jednotná. Hlavní jádro místní jednotky jest municipalita. Tato dělí se na vesnice, menší a velká města (villages, towns a cities). Vsi čítají až 2000 obyvatelů, menší města až 15.000 a velká města od 15.001 obyvatele. Venkovské okresy (townships) měří od 8—10 angl. čtver. mil. Obce a okresy spravuje fojt (reeve) a radní (councillors), menší města mayor (starosta) s radními a velká

města mayor s městskými staršími (aldermen). Ve všech obcích volí všichni pop'atníci, ať jsou britští poddaní čili nic.

Policejní moc ve městech vykonává městská rada.

Branná moc skládá se ze stálého vojska, aktivní milice a záložní milice. Stálé (aktivní) vojsko doplňuje se dobrovolným vstupem nebo vylosováním branců. K milici patří všichni mužští britští občané od 18 do 60 roků. Stálé vojsko čítalo r. 1904 pouze 1.000 mužů.

Dnešní mírový stav armády činí 141. 395 důstojníků a mužů; počet jednotek 681. Aktivní milice cvičí se pouze v instrukčních školách nebo v hlavních stanech pluků. Tím má býti umožněno pro případ potřeby zvýšení jejího stavu na 100.000 mužů. Služební doba trvá za míru tři roky nebo více. Záložní milice existuje pouze podle jména, může však býti svolána v případě potřeby guvernérem. Výcviku a výchově miličních důstojníků věnuje se značná pozornost; tomu účelu slouží též královská vojenská kolej — Royal Military College — v Kingstonu. V severozápadních teritoriích, v Saskatchewanu a Albertě jest vydržována jízdní policie (Royal North-West Mounted Police). Její vrchní velitel sídlí v Regině. Kanadská **moc námořní** vykazuje 7 válečných lodí a 2 podmořské čluny, 500 důstojníků a vojáků u král. kanadského loďstva, 1000 u král. kanadské dobrovolné námořní zálohy a 500 u král. kanadské námořní zálohy. Kanada požívá ochrany britského loďstva. Je-li Velká Británie ve válečném stavu, jest v něm i Kanada, která však nemůže býti donucena bojovati, leč nepřítelem.

Moc soudcovskou vykonává nejvyšší soudní dvůr (Supreme Court of Canada) v Ottawě, k němuž jde odvolání ve věcech civilních i trestních, jakož i sporech mezi provinciemi od vrchních soudů provinčních. Odvolání z jeho rozsudku jest možno pouze k justičnímu oddělení tajné státní rady v Londýně (Privy Council of Great Britain), která jest tedy vrcholem kanadského soudnictví. Mimo to má Kanada Exchequer Court pro spory fiskální bez stálého sídla. V jednotlivých provinciích jsou soudní dvory, různě pojmenované. Všechny provincie mají smírčí soudce a vyjma Quebec soudy hrabství a každá provincie má svůj vrchní soud (Supreme Court). Přímořské provincie mají také námořní nebo admiralitní soudy.

Školství ponecháno jest úplně jednotlivým provinciím a soukromým korporacím. Všude jest však o školy dobře postaráno.

Návštěva školy **elementární** (obecné = public school) jest povinná pro děti od 7 do 14 let a může býti prodloužena až do 16 let. Většina učitelů jest pohlaví ženského. Mimo Quebec a část Ontaria jsou školy bezkonfesijní, na žádost rodičů mohou však děti býti vyučovány náboženství. Školné se neplatí vyjma Quebec. Při mnohých školách jsou mateřské školky. Letní školky (summer schools) 5 až 6 měsíční (obyčejně od května do října) zavedeny jsou tam, kde je zima tak tuhá nebo vzdálenost školy tak velká, že velmi znesnadňuje nebo dokonce znemožňuje dětem návštěvu mimo teplejší měsíce. V červenci a srpnu mají obecné školy prázdniny. Ve všech provinciích jsou ústavy pro výchovu učitelů a učitelek. Pense nejsou obvyklé, leč v některých obvodech. — **Sekundární** školství zastoupeno je školou t. zv. „High School“ a „Collegiate Institute“. Vyučování v nich trvá 4 roky, zpravidla pro žáky od 11 do 18 let, kteří vychodili školu obecnou a složili zvláštní zkoušku. Absolventi těchto vyšších škol mají přístup na university. Kde není vyšších škol, připojeny jsou k obecným školám pokračovací školy nebo třídy (continuation schools nebo classes). Katolíci vydržují si své vlastní školy, podřizují se však učebnímu plánu škol ostatních. Každá provincie má **universitu**, některé i více. Mimo snad jen universitu v Torontu a universitu v Montrealu nejsou na stupni universit evropských. University mají provincie: Alberta v Edmontonu, Brit. Columbie ve Vancouveru, Manitoba ve Winnipegu, N. Brunšvík ve Fredrictonu a Sackville, N. Skotsko v Antigonishu, v Halifaxu a ve Wolfville, Ontario v Kingstonu, Londonu, Ottawě a Torontu, Ostrov Prince Eduarda v Charlottetownu, Quebec v Lennoxville, Montrealu a Quebecu, Saskatchewan v Saskatoonu. — Zvláštní zmínky zasluhují četné školy zemědělské, které mají pro Kanadu veliký význam. Školy ty neomezují se pouze na přípravu chovanců svých pro praktický život v oboru *zemědělství* a chovu dobytka, ale poskytují jim vedle toho všeobecného vzdělání, aby se mohli státi užitečnými činiteli veřejného života. Vedle zemědělských oddělení na universitách jsou tam četné zvláštní zemědělské ústavy (Agricultural Colleges), zejména „Ontario Agricultural College“ v Guelphu (Ontario), „Macdonald College“ v Ste Anne de Bellevue u Montrealu, „Manitoba Agricultural College“ ve Winnipegu, „Nová Scotia Agricultural College“ v Truro (N. Skotsko), „Provincial Agricultural College“ v Saskatoonu (Saskatchewan), „Alberta Agricultural College“ v Edmon-

tonu (Alberta) a j. Mimo to má Kanada četné koleje vysokoškolské, koleje a školy obchodní a pokračovací, hospodyňské a jiné, soukromé i veřejné. V Kingstonu (Ontario) jest válečná škola; vedle ní jsou ještě jiné vojenské školy.

V Kanadě jest úplná náboženská svoboda. Solva která země světa s takovým počtem obyvatelstva vykazuje takovou roztříštěnost náboženskou jako právě Kanada. Jest tam vysoko přes sto různých vyznání a sekt. V roce 1921 bylo jich napočítáno 27 takových, které měly nejméně 5.000 příslušníků. Nejvíce bylo příslušníků římsko-katolické církve, t. j. 3,383.663, pak presbyteriánů 1,408.812, anglikánu 1,407.959, metodistů 1,158.744, baptistů 421.730, luteránů 287.484, řeckokatolických 169.822, židů 125.190, mennonistů 58.797, protestantů 36.350. Církvi katolické vyhrazeny jsou jisté privileje v provincii quebecké z doby postoupení Kanady Angličanům, ostatně je církev všude oddělena od státu; není tam státní církve. Většina Kanaďanu, ať jsou katolíci nebo protestanti, jsou věrnou oporou své církve.

Politické strany kanadské jsou konservativci, liberálové, pokrokovci a strana dělnická. Francokanaďané jsou celkem liberály a zastupují zájmy katolíků, Britové jsou konservativní a protestanti. Časem přešla část Francouzů do tábora konservativců, takže jsou mezi nimi zastoupeny obě národnosti a vyznání. Dělnickou stranu brzdí v rozvoji zvláštní kanadské poměry sociální a politické. Dělnické unie zabývaly se dosud více otázkami odborovými než politikou. Agrární strana (United Farmers), přijímající také dělníky, je v počátcích. Pěstuje čistou politiku agrární.

Kanaďané jsou praktičtí politikové. Kanada je ohrožena Spojenými státy. Bez ochrany mateřské země a sesterských dominií byla by ztracena. Proto je Kanada věrna zemi mateřské. Liberálové jsou však pro autonomii, konservativci pro imperialismus. Angličané sami jsou přesvědčeni, že Kanada bude kdysi srdcem jejich veliké říše a že osud Velké Britanie závisí na Kanadě. Kanada se sice zvolna amerikanisuje, ale Kanaďané se této mírové invase neobávají, protože se týče více oboru hospodářského a zvyků, nemá však na člověka samého vlivu; čím dále tím více tvoří se zvláštní kanadský typ národní a v tom snad jest nejlepší a nejjistější záruka, že Kanada nezmizí.

V. Rozdělení dominia.

Rozlohu a počet obyvatelstva jednotlivých provincií a teritorií obsahuje tabulka zařazená výše ve stati pojednávající o rozdělení obyvatelstva. V tomto oddíle pojednávám o jednotlivých provinciích a teritoriích podrobněji.

1. Provincie Ostrov Prince Eduarda.

Kanadské východní přímořské území, zvané také Akadie, obsahuje provincie Ostrov Prince Eduarda, Nové Skotsko a Nový Brunšvík.

Ostrov Prince Eduarda (Prince Edwards-Island = 2.184 čtver. mil) jest nejmenší, avšak nejhustěji a nejstejnoměrněji osídlenou provincií kanadskou. Leží v jižní části zálivu sv. Vavřince, jsa oddělen od poloostrovu N. Brunšvického a N. Skotského 16 km širokým průlivem Northumberlandským, má skalnatá, částečně hluboko rozeklaná pobřeží. Půda ostrova jest částečně plochá, částečně pahorkovitá, nikde přes 150 m nad hladinou moře, všude dobře zavodněná a úrodná, dodá-li se jí hnojením potřebného vápna. V létě jest ostrov od moře pro menší lodi dokonalou měrou přístupný, v zimě však stěžují ledové kry příjezd, možný pak jen pomocí ledoborců a ledových člunů. S pevninou jest denní spojení loďmi přes průliv Northumberlandský, v zimě i v létě.

Akadie vůbec leží asi na stejné severní šířce jako nížina Pádská v Italii, ale podnebí dlužno označiti jako velmi studené. Neboť střední roční teplota pohybuje se mezi 4 a 6° Celsia, rovná se tedy podnebí Skotska nebo Norska. Střední teplota lednová kolísá mezi —6° a —12° C, kdežto v Italii obnáší +2° C. Teplota nejteplejšího měsíce, července, jest sotva tak vysoká jako v severním Německu. Mlhy, krupobití a letní mrazy jsou řídké. Rozdíly mezi teplotou letní a zimní jsou značné.

Ostrov Prince Eduarda jest zván ovocnou zahradou Kanady a smaragdovým ostrovem Nového Světa. Kdysi pokrývaly jej rozsáhlé lesy, nyní však jest již z největší části vzděláván a les objevuje se pouze sporadicky (jedle smolná, balsámová, bříza, sosna,

bílý smrk a j.). Jest jedinou ze všech provincií Kanady, jíž od zřízení spolkového státu obyvatelstva ubylo, ač by ostrov mohl vyživiti třikrát tolik lidí. Cestující vystupující na pevninu v Halifaxu dojedou na ostrov vlakem a parníkem ve 12 hodinách. V zimě i v létě jest počasí příznivo silnému vzrůstu a rozvoji živočišstva a rostlinstva.

Půda jest teplý, červený, písčitý jíl a nepotřebuje z největší části drenážování. Celý ostrov měří 1,397.991 akr, z nichž skutečně obdělámáno je asi milion akrů. Kdosi vypočetl, že ostrov má na čtverečnou míli dvakrát tolik obyvatelstva, čtyřikrát tolik koní, skotu a ovcí, dvakrát tolik drůbeže a šestkrát tolik vepřového dobytka, jako kterákoli jiná kanadská provincie.

Obyvatelstvo jest většinou anglické (z 88.000 roku 1921 Angličanů 75.000 a 12.000 Francouzů).

V chovu černých a stříbrných lišek zaujímá Ostrov Prince Eduarda vedoucí místo. R. 1923 bylo v této provincii 448 farem pro chov lišek. Zemědělství kryje domácí potřebu a přispívá ještě podstatně k vývozu. Půda jest zvlášť vhodná pro pěstování ovsa a brambor, které jsou hlavní plodinou. Pěstují se dále ječmen, kukuřice, pšenice, hrách, pohanka, řepa, jetel, různé traviny a j. Chov drůbeže a mlékaření provozuje se výnosně, podobně chov ovcí a vepřů. Hovězí maso, sádlo, ovoce, drůbež, máslo, sýr a vejce vyvážejí se hojně do sousedních přímořských provincií, Quebeku, Ontaria, Nového Foundlandu a do Spojených států.

Vody kolem ostrova oplývají rybami různých druhů — treskami, sledi, makrelami, ústřicemi, humry atd. Více než 2000 lidí zabývá se rybolovem, jehož roční výnos přesahuje 1,500.000 dolarů. Lov humrů tvoří rozsáhlý a výnosný průmysl a ústřice z Ostrova Prince Eduarda jsou známy po celém světě. Celou délkou ostrova probíhá dráha společnosti Canadian National Railways s několika odbočkami. Ostrov jest vyhledáván pro své pobřeží zvláště k letnímu pobytu.

Hlavní město a sídlo provinciální vlády jest Charlottetown. Má 12.347 obyvatelů a leží na jižním pobřeží ostrova při jednom z nejkrásnějších zálivů sever. Ameriky. Jest důležitým střediskem průmyslu a škol; v něm zasedá též provinciální parlament. Vedle budovy parlamentu a vládního domu má 2 nemocnice, veřejné tržiště, 2 katedrály a 4 kostely, 5 bank. V městě vycházejí dva denníky. Ho-

tely: Victoria (120 pokojů), Queen's, Davies Russ, Beach Grove Inn. Jiná důležitější města jsou Summerside (3.228 obyv.) a Georgetown (884 obyv.).

2. Provincie Nové Skotsko.

Provincie Nové Skotsko (Nova Scotia nebo New Scotland = 21.427 čtver. mil) jest ze všech tří provincií t. zv. Akadie nejlidnatější a nejdůležitější. Jest to 430 km dlouhý, od 40 do 120 km široký poloostrov, spojený s provincií Novým Brunšvíkem úžinou Cumberlandskou a obklopený vodami zátoky Fundy, Atlantického oceánu a zálivu sv. Vavřince. K němu patří menší ostrov Cape Breton.

Pobřeží Nového Skotska při Atlantickém oceánu jest bohatě rozčleněno, má částečně hluboko do země pronikající fjordy, které jsou v zimě větším dílem prosty ledu a umožňují plavbu na širé moře. Pobřeží při zálivu Fundy jest pravidelnější, ale vydáno jest silnému vlnobití. Podél tohoto zálivu táhne se mohutná skalní zeď, dosahující výše až 250 m; dále táhne se směrem severovýchodním nízké pohoří. Ostrov má mnoho krásných jezer.

Ostrov Cape Breton, oddělený od Nového Skotska úzkým průlivem Canso, má strmé pobřeží, na východě značně členěné. Hluboký fjord Bras d'Or rozšiřuje se v širokou zátoku, dělí ostrov takřka úplně na dvě nestejné polovice a připouští plavbu lodí až do nejvnitřnějších částí.

Na podnebí Nového Skotska má daleko do studeného pásma mořského posunutá poloha, zvláště u Cape Bretonu, ještě nepříznivý vliv; celkem leží Nové Skotsko na stejné severní šířce jako severní Italie, ale má skotské nebo norské podnebí.

Počet obyvatelstva rostl zvláště v době novější jen pomalu. Obyvatelstvo jest více než ze 77% britské, ostatek jsou Francouzi a Němci.

Rolnictví má příznivější podmínky pouze ve velikém podlouhlém údolí, táhnoucím se od zálivu Anapolisského k zálivu Minas, při zálivech Chignecto a Cobequid a pak na severozápadě poloostrova. Pěstuje se hlavně oves, brambory a plodiny kořenovité, v menší míře pak pšenice, pohanka, ječmen, bob a hrách. Polovice provincie nehodí

se pro orbu. Nejdůležitější sklizeň vykazuje seno a jetel.
Koni, skotu, ovcí a vepřů chová se tam značně, stav tento mohl by však býti ještě podstatně zvýšen; celkový stav representoval v r. 1923 částku 16,569.000 dolarů. Mlékařství věnuje se zvýšená péče.

Pěstování jablk činí veliké pokroky. Údolí Annapolisské jest z nejproduktivnějších ovocnářských, zejména jablkových krajů Kanady. Vývoz jablk do Velké Britanie, Spojených Států, Záp. Indie a Nového Foundlandu jest značný. Lesy, skládající se hlavně ze smrků, jedlí, modřínů, bříz, topolů, dubů a buků, jsou ještě značně rozsáhlé a pokrývají plochu 38.202 km².

Vedle Britské Columbie slyne Nové Skotsko nejvýznačnějším mořským rybolovem Kanady. Loví se tresky, humry, makrely, vachně, sledi, marény, plotice, okouni a lososi. V různých obdobích nachází při tomto druhu průmyslu zaměstnání na 25.000 lidí; výnos jeho přesahuje až 15,000.000 dolarů.

Hornictví, hutnictví a průmysl zaujímají první místo v hospodářství novoskotském. Nové Skotsko má největší a nejvydatnější ložiská uhlí z celého dominia. Větších ložisk uhlí má tato provincie pět. Uhelné obvody, zvláště na Cape Bretonu jsou zároveň hlavními místy vysokých pecí a jiného průmyslu. Uhelné bohatství odhaduje se na 8 bilionů tun. V r. 1923 vytěžilo se 6,595.672 tuny v ceně 29,152.870 dolarů. Z různých závodů jest jmenovati rafinerie cukru, továrny textilní, továrny na obuv, na papír, koželužny, železárny a strojírny. Za kožišiny vytěžilo se roku 1923 197.928 dolarů z 48.103 kusů.

Nemalý důchod plyne Novému Skotsku z přírodních krás a bohatství zvířeny. Podél pobřeží jest mnoho rozkošných malých rybářských osad. Je tu mnoho míst romantických a historicky zajímavých. Lesy, v nichž se prohání jelen a los, jsou každoročně Mekkou sportovcu ze všech částí amerického kontinentu.

Pro styk s cizinou má Nové Skotsko ze všech provincií dominia nejvhodnější polohu. Dráhy protínají celou provincii a pokračují dále k západu Kanady.

Hlavní město Halifax má 58.372 obyvatele, jest zároveň nejdůležitějším přístavem novoskotským a sídlem provinciální vlády. Jest vůbec nejvýznamnějším obchodním centrem celé Akadie na zemi i na moři. Leží při zálivu Chebucto, sahajícím 22 km hluboko do země. Přístav, v každém směru ideální, jest přístupný největším lodím a nikdy nezamrzá; proto jest v zimě loďmi vyhledáván

hojněji než v létě. Než i v létě má čilé a pravidelné spojení se Spojenými Státy a s Evropou. Má četné vyšší školy, 11 kostely a krásné veřejné sady. Hotely: Halifax, Queen, Waverley, Carleton a j.

Mimo Halifax má Nové Skotsko podle sčítání z roku 1921 ještě 11 měst o více než 5000 obyvatelích. Sydney na ostrově Cape Bretonu, 444 km od Halifaxu, má 25.000 obyvatelů; centrum velkého uhelného revíru s krásnou jezerní a říční scenerií, a 18 kostely, 4 bankami. Hotely: Norfolk, Grand, Vidal. Glace Bay, rovněž na Cape Bretonu, má 17.007 obyvatelů, mimo jiné též hornickou školu. Další větší města jsou Amherst (9.998 obyv.), New Glasgow (8.974), Sydney Mines (8.327), Dartmouth (7.899); Truro (7.526) a Yarmouth (7.073 obyv.).

3. Provincie Nový Brunšvík.

Provincie Nový Brunšvík (angl. New Brunswick = 27.985 čtver. mil) leží asi na stejné severní šířce se severní Italií. Na východě spojena jest úžinou Chignecto s Novým Skotskem a sousedí se zálivem sv. Vavřince; na jihu ohraničena jest zálivem Fundy, na severu hraničí s provincií Quebekem a na západě se Spojenými státy. Jest rozlohou (nikoliv počtem obyvatelstva) největší z kanadských provincií přímořských. Její dlouhé pobřeží má četné zálivy a pěkné přístavy. Na jihu a na severu vystupují vrchy až do výše 730 m; střední část jest plochá. Má četné splavné řeky a jezera, v nich pak hojnost ryb. Podnebí podobá se podnebí Nového Skotska, rozdíly mezi teplotou zimní a letní jsou však větší.

Obyvatelstvo jest ze dvou třetin britské, třetinu tvoří Francouzi. Zalidňování této provincie pokračovalo ještě pomaleji než v Novém Skotsku a značnější osady povstaly pouze na pobřeží. Mnohá území jsou dosud skoro neobydlena. Pouze čtyři města mají přes 5.000 obyvatelů.

Zemědělství je tu hlavním činitelem hospodářským, pak následuje rybářství a zužitkování lesů; z polních plodin pěstuje se pšenice, oves, brambory, řípa a pohanka. Ovocnářství a zahradnictví se utěšeně vzmáhá. Jablka pěstují se hlavně v údolí řeky St. John. Mlékaření těší se značné podpoře vlády. Vyváží se značné množství sýrů

a másla. Větší část provincie zaujímají dosud lesy, z nichž jest 7,500.000 akrů státních a 4,500.000 v rukou soukromníků; lesních výrobků produkuje se ročně za 35,000.000 dolarů. Co do rybářství stojí Nový Brunšvik pouze za Britskou Columbií a Novým Skotskem. Loví se hlavně sledi, humři, tresky, sardinky, vachně, lososi, makrely a j., ponejvíce v zátokách zálivu sv. Vavřince. Průmysl rybářský zaměstnává na 14.000 osob, výtěžek representuje roční cenu kolem 5,000.000 dolarů. Rozsáhlé lesy a četné vody vábí hojně sportovců a získaly této provincii pověst „ráje sportovců" severní Ameriky. Průmysl hornický není zvlášť vyvinut. Uhlí objevuje se pouze v tenkých vrstvách; r. 1923 dobylo se ho teprve 251.001 tuna. Provincie má řadu různých průmyslových závodů, hlavně ovšem pro zpracování produktů lesních.

Nový Brunšvík má širší a kratší spojení se zázemím než Nové Skotsko. Trať dráhy Canadian Pacific Railway vede ze St. Johnu státem Maine (Spoj. státy) přímo k Montrealu, trať Grand Trunk (nyní Can. Nat. Railw.) Monctonem obloukem do Quebeku.

Hlavní město Fredericton leží na řece St. John, má 9.000 obyvatelů, státní pokusnou stanici, universitu, 4 banky. Hotely: Barker House, Queen's, Windsor, York a j. Nejdůležitějším přístavním městem jest St. John při ústí stejnojmenné řeky do zálivu Fundy. Jest to hlavní kanadský přístav při Atlantickém oceánu a v zimě, kdy řeka sv. Vavřince zamrzá, hlavní brána kanadského dovozu a vývozu. Má 63.450 obyvatelů, jest východištěm transkontinentálních tratí Canadian Pacific Railway a Canadian National Railway a 18 lodních linií opatřuje jeho spojení se světem po vodě. Hotely: Admiral Beaty, Royal, New Dufferin, Victoria, Clifton Park, Lansdowne a j. Další města s obyvatelstvem přes 5.000 jsou Moncton (17.500) a Campbellton (6.500).

4. Provincie Quebec.

Provincie Quebec jest největší ze všech devíti provincií Kanady. Z její celkové plochy 1,830.000 km² (706.834 čtver. mil) připadá přes 41.000 čtverečných kilometrů na jezera. Jest šestkrát větší než Italie, 3.4krát větší Francie, 7.5krát větší než Velká Britanie s Irskem. Hraničí na východě s anglickým Labradorem a zálivem sv. Vavřince, na jihu s Novým Brunšvíkem, Spojenými státy a provincií Ontariem, na západě s touto provincií a zálivem Hudsonovým,

na severu pak s průlivem Hudsonovým a Ungavským zálivem. Polovici celé provincie zaujímá původní Quebec, druhou, severní polovici kraj Ungava.

Quebec jest celkem ploché až pahorkovité území, pouze částečně většími vrchy (do 1300 m) přerušované. Kulturně a hospodářsky zeměpisné jádro tohoto území tvoří však asi 100 km široká nížina, rozprostírající se mezi jezerem Ontariem a Quebekem bezprostředně při řece sv. Vavřince. Ale také z této nížiny zvedá se řada nižších vrchů. Ungava, zaujímající celou severní polovici poloostrova Labradoru až na jeho východní pobřežní část, patřící k anglickému Novému Foundlandu, jest dosud neprozkoumaným, nehostinným a liduprázdným krajem, navštěvovaným pouze pořídku v přístupnějších částech indiánskými a eskymáckými lovci. Řeky mají hojně peřejů a vodopádů a ve svých klidných tocích jsou největší část roku stejně jako jezera zamrzlé. Stromy jsou k severu nižší a nižší, až úplně mizejí.

Masy vod Velikých jezer odvádí k moři územím Quebeku veletok sv. Vavřince. Na své cestě od jezera Ontaria až k městu Montrealu poskytuje dvojí pozoruhodnou zvláštnost: „tisíc ostrovů“ a peřeje. „Tisíc ostrovů“ dělí řeku na nesčetná ramena. U Brockville tvoří řeka první peřeje, u Cornwallu 18 km dlouhý Long Sault, pak se rozšiřuje v jezero Lake Francis, a konečně bezprostředně nad Montrealem následují divoké peřeje Lachinské. Teprve pak počíná klidný tok řeky, dělené opětně ostrovy a mezi Sorelem a Three Rivers rozšířené v nehluboké jezero sv. Petra, načež spěje k moři, kde jest u ostrova Anticosti 120 km široká. Také přítoky řeky sv. Vavřince mají četné slapy, peřeje a vodopády.

Podnebí starého Quebeku jest i v nižších polohách, ač odpovídají severní šířce jižní a střední Francie, nordicky studené. Zimy jsou studené, ale suché. Vydatné sněhy chrání traviny a podzimní osení před mrazem. Na jaře pokračuje vegetace velmi rychle a horké léto umožňuje časnou sklizeň. V zimě zamrzají řeky a jezera alespoň na čtyři měsíce, vyjma řeku sv. Vavřince, na níž se to neděje každoročně.

Obyvatelstvo provincie Quebecké jest podle sčítání z r. 1921 z 80 procent francouzské a ze 87 procent římsko-katolické. Počet Židů vzrostl ze 74 v roku 1871 na 47.977 v roce 1921. Do polovice 19. století zaujímala tato provincie co do počtu obyvatelstva první místo mezi provinciemi kanadskými, pak ji předstihla provincie Ontario.

Zemědělství omezuje se dosud vlastně jen na kraje, přiléhající k toku řeky sv. Vavřince. Přece však jest obdělávaná plocha značná (5.961.161 akrů podle odhadu z roku 1921) a na jihu může býti dokonce pěstována kukuřice, na březích jezera St. Johnského pak pšenice, tabák, chmel a stromy ovocné. V popředí polních plodin stojí oves, pak následují pšenice, brambory, ječmen, lněné semeno, kukuřice, žito, tabák, chmel. Dobré a hojné pastviny umožňují vysoký rozvoj chovu dobytka; mlékaření věnuje se jak pro vývoz tak i pro domácí potřebu veliká pozornost. Původně bylo celé území sv. Vavřince zalesněno a ještě dnes jest provincie Quebecká v podstatě územím lesním. Má z kanadských provincií nejvíce lesů (130.000.000 akrů ze 450.337.761 akrů celkové plochy.) V severozápadní polovici převládají stromy jehličnaté, smrk, virginský jalovec, bor, modřín a bílý cedr, v jihovýchodní části (v t. zv. Eastern Townships) stromy listnaté, jmenovitě břízy, duby, vlašské ořechy, jasany, buky, jilmy, divoké třešně, topoly a javory. Výtěžkem lesním je Quebec mezi kanadskými provinciemi na třetím místě. Lesní průmysl zaměstnává ročně na 30.000 lidí. Rybolov jest rozsáhlý v povodí sv. Vavřince, v zátoce Chaleurské a při pobřeží zálivu Svatovavřineckého. Minerální produkce jest dosud nevalná, ač stále zvolna roste. Dosud také ostrov Anticosti a ostrovy Magdalenské, patřící k provincii Quebecu, a největší část poloostrova Labradorského mají význam pouze pro rybářství a lov. Při rybářství zaměstnáno je celkem 12.000 lidí; loví se ve vodě slané hlavně treska, humr, sleď, losos a makrela, ve vodě sladké pak pstruh, štika, síh a jeseter.

V průmyslu zaujímá Quebec mezi kanadskými provinciemi místo druhé za Ontariem. Ohromné vodní síly 15 milionů koňských sil, z toho přes 1.000.000 využitých) poskytují hospodářskému životu veliké možnosti. Nejvýznačnější předměty průmyslu jsou cukr, vlna bavlna, papír a papírové zboží, tabák a cigarety, kožišiny, klobouky, stroje, obuv, kůže, železniční vozy, zbraně, hudební nástroje a nožířské zboží. Obchod s cizinou jde hlavně z Montrealu, částečně z Quebeku a několika menších míst.

Co do délky železničních kolejí (7914 km) zaujímá

po Ontariu a Saskatchewanu třetí místo, co do délky kolejí drah elektrických (482 km) po Ontariu druhé a co do délky silnic (72.974 km) páté místo mezi kanadskými provinciemi. Pokud se týče spojení mořského zaujímá Quebec mezi kanadskými provinciemi rozhodně první místo. Vancouver a Victoria vykazují sice poněkud větší obchodní ruch námořní a spojení s Montrealem a Quebecem trpí značně zimními mrazy, přece však udržují se oba tyto přístavy na místech vedoucích. Touto cestou přichází největší část přistěhovalců do země, jí prochází hlavní množství kanadského dovozu i vývozu.

Hlavní město provincie Quebecké jest Quebec, čítající 116.488 obyvatelů původu z největší části (asi 91 proc.) francouzského, náboženství katolického. Je to nejstarší osada francouzská, srdce někdejší Nové Francie, založená r. 1608, až do r. 1857 hlavní město celé Kanady. Je sídlem provinc. vlády a parlamentu provincie. Od Montrea'u je vzdáleno 290 km na východ. Jako středisko průmyslu zaujímá mezi městy dominia sedmé místo; r. 1922 mělo 229 průmyslových závodů s investovaným kapitálem 33 milionů dolarů. Poloha města, ležícího při stoku řek sv. Karla a sv. Vavřince, jest nádherná. Město dolní jest střediskem obchodu a dopravy. Město horní rozkládá se na skalnaté vyvýšenině, vystupující k výběžku Diamondu do výše 101 m, kde trůní v nesrovnatelné poloze mocná citadela, kanadský Gibraltar, největší a nejsilnější to pevnost americká, ovládající všechny příchody a východy od moře. Na řeku sv. Vavřince a okolí jest odtud nádherný pohled. Město má universitu, techniku, 9 divadel, 5 denních listů, 9 bank 42 kostely a řadu nižších i vyšších škol; jest centrem tří transkontinentálních drah a šesti podřadných tratí. Quebecký most, 3.239 stop dlouhý a 88 stop široký, na obrovských pilířích 310 stop vysokých, řadí se mezi divy světa; stál 25 milionů dolarů. Quebecký přístav patří k nejkrásnějším přístavům světa. Hotely: Chateau Frontenac, ohromný hotel společnosti Canadian Pacific Railway s centrální věží o 22 poschodích, největší a nejnádhernější hotel v Kanadě (bude míti přes 1000 pokojů). Montcalm, Florence, St. Ursule, Clarendon, Victoria a j.

První místo mezi městy quebeckými zaujímá Montreal (Mont Royal), které jest zároveň nejlidnatějším městem a vlastní duší a páteří celé Kanady. Bylo založeno r. 1649 a čítá 836.304 obyvatele, většinou (přes 60%) národnosti francouzské a náboženství převážně katolického. Vedoucí místo zaujímají však Britové jak ve společen-

ském, tak i v hospodářském životě. Montreal leží 290 km od Quebecu proti proudu řeky sv. Vavřince a 1560 km od průlivu Belle Isle. Montreal jest hlavním střediskem obchodu s cizinou a obchodu peněžního, jakož i důležité místo průmyslové. Jest také hlavním železničním uzlem kanadským, ale v čem nemá sobě rovného, jest okolnost, že prohloubením řeky sv. Vavřince umožněno největším obrům oceánským vepluti až do přístavu jeho; u jeho nábřeží s obrovskými obilními elevatory mohou nakládati a vykládati stejně veliké lodi jako v New Yorku. Montreal má ráz města evropského, v němž nejsou to obchodní paláce, které vynikají svou výší a nádherou, jako v městech Spojených Států, nýbrž kostely. Plán města není také šachovnice, jak tomu jest v místech Spojených Států. Město skládá se ze dvou zcela odlišných částí, z nichž dolní starší, směrem k řece se rozkládající, hlavně Frankokanaďany obývaná, má úzké, křivolaké a méně čisté ulice, kdežto horní část jest moderní britská čtvrť s nejlepšími budovami, přecházející v elegantní předměstí, z nichž jsou největší Verdun (30.000 obyv.), Westmount (19.000), Outremont (16.000) a Lachine (15.600 obyv.) Přes řeku sv. Vavřince vede 2600 m dlouhý most Viktoriin, který není sice nejdelším, ale v mnohém největším mostem světa; váží 66.030 tun, jeho hlavní oblouk měří 1800 stop. Montrealská universita (Mc Gill University) jest největší a nejlepší vysokou školou celého dominia. Největší společnosti železniční Canadian Pacific a Canadian National mají svá ústředí v Montrealu. Hotely: Mount Royal, Ritz-Carlton, Place Viger, Windsor, Corona, Queen's, St. Laurence Hall.

Jiná větší města Quebecká jsou: Hull (24.117 obyv.), Sherbrooke (23.515, místo každoroční Velké východokanadské výstavy v září), Three Rivers (Trois Rivieres, 27.000) na poloviční cestě mezi Montrealem a Quebekem, při ústí řeky St. Maurice do veletoku sv. Vavřince, vynikající značným vývozem dřeva, Shawinigan Falls (10.625) a St. Hyacinthe (10.859). V obchodu dřívím vynikají dále Chicoutimi (8.937), St. Jean (7.731) a Coaticook (3.682 obyv.).

5. Provincie Ontario.

Tato provincie hraničí západně od Montrealu s provincií Quebeckou, ohraničena jest pak na jihu řekou sv. Vavřince, jezery Ontariem, Erie, jezerem Huronským a Hořejším; odtud až k jihovýchodnímu cípu provincie Manitobské (až po jezero Lake of the Woods) hraničí se Spojenými státy (Minnesotou). Na západě a severozápadě hraničí Ontario s Manitobou;

hranice končí severně řeky Severnu u břehu zálivu Hudsonova.

Největší délka této provincie činí přes 1600 km a šířka přes 1400 km. Při své rozloze 1,054.401 km² (407.262 čtver. mil) jest asi tak veliká jako Texas s Kalifornií, 4krát větší než Britské ostrovy, skoro dvakrát tak veliká jako Francie a 7½krát větší Československa. Dělí se na Staré a Severní Ontario. **S t a r é** (jižní) **O n t a r i o** měří 77.000 čtver. mil a tvoří jakýsi poloostrov mezi jezery Ontario, Erie a Huron a řekami sv. Vavřince, Ottawou a řekou Francouzskou (French River, odtok jezera Nippissingu). Severní část Starého Ontaria jest pahorkovitější a skalnatější než část jižní a má četná jezera. Jest to nejjižnější a proto klimaticky nejlépe obdařené území Kanady, ležící asi na stejné zeměpisné šířce jako střední a severní Italie (mezi 42° až 46° sev. šíř.). Původně omezovala se provincie Ontario pouze na tento poloostrov, vybudováním prvé transkontinentální dráhy staly se však přístupnými také severní břehy jezera Huronského a jezera Hořejšího, o něž byla tato provincie rozšířena. Roku 1912 byla poznovu rozšířena o rozsáhlá území na západě a severu: to vše jest t. zv. **S e v e r n í O n t a r i o**, o ploše 330.000 čtver. mil.

Obě části Ontaria mají hojně vod, řek i jezer. Hlavně však spadá v toto území obrovská hnací síla Niagary a Ottawy.

Podnebí Starého Ontaria podobá se podnebí Montrealu. Teplota letní jest u porovnání s teplotou stejně položených míst starého světa poměrně nízká, veliké rozdíly mezi teplotou zimní a letní, ale přece ve všech ročních počasích mnoho slunce a jasné nebe. Na př. Toronto, ležící asi na stejné severní šířce jako Florencie, má průměrnou roční teplotu 6.8° C, v lednu — 5.3, v červenci 19.8° C; největší rozdíly mezi teplem a zimou jsou 37.3° a — 32.5°. Port Arthur, ležící asi v šířce Strasburku, má roční průměr 1.6, v lednu — 15.1 a v červenci 16,7; největší rozdíly jsou 32.2 a — 38.3°. Nejpříznivější podnebí má poloostrov mezi třemi jmenovanými velkými jezery, zv. Niagarský. Tam zraje víno, ořechy, broskve a jiné jižní ovoce podobně jako v jižní Francii a nebe jest tam stejně slunné jako zde. Hojnost sněhu vyžaduje jak obchod dřevem k dopravě,

tak i zemědělství. Srážky jsou rozděleny poměrně stejnoměrně po celém roce; v létě však prší zpravidla jen při bouřce.

Obyvatelstvo je ze 77% národnosti anglické; roku 1921 čítalo se Britů 2,282.015, Francouzů 248.493, Němců 130.545, Holanďanů 50.512, Židů 47.498. Z náboženských vyznání jsou na prvním místě metodisté (r. 1921: 685.406), pak následují anglikáni (648.883), presbyteriáni (613.429) a římsko-katoličtí (575.266). Ontario má 46 měst s obyvatelstvem přes 5.000, z nichž má Toronto přes 500.000, Hamilton a Ottawa přes 100.000 a London přes 50.000 obyvatelů. Jest tedy Ontario mezi kanadskými provinciemi co do počtu obyvatelstva na místě prvním a vyjma Ostrov Prince Eduarda, Nové Skotsko a Nový Brunšvík též nejlidnatější z ostatních; má třetinu obyvatelstva celé Kanady.

Ontario jest dosud krajem zemědělským a vzhledem na vyhlídky území severního dlouho jím ještě zůstane. Nejjižnější část (poloostrov) jest pro své bohatství zemědělských pomocných pramenů nikoli bez důvodu zvána „zahradou Kanady". Kukuřice, pšenice, oves, ječmen, hrách a bob jsou hlavními plodinami této provincie a tabák, víno, broskve, jablka, hrušky, švestky a třešně daří se výborně na poloostrově Niagarském. Též v pěstování cukrovky a lnu učiněny pokroky. Právem označuje se Ontario jako vedoucí provincie Kanady v zemědělství, a to nejen proto, že má největší plochu kulturní půdy, ale také pro výši způsobu jejího vzdělávání a rozmanitost plodin. Ve venkovských okresích Ontaria má každý druhý dům telefon a každá čtvrtá nebo pátá farma má automobil, čili každých 12 obyvatelů (v Anglii připadá 1 automobil teprve na 260 obyvatelů). Výroba sýrů činí téměř polovici výroby celé Kanady. V roce 1922 mělo Ontario přes 1000 závodů na zpracování másla a sýra. Také ve výrobě kondensovaného mléka zaujímá Ontario místo prvé; v roce 1923 měla tato provincie 1 265.965 dojných krav. V Ontariu jest také proslavená rolnická škola (Ontario Agricultural College) s pokusnou farmou v Guelphu. Plochy lesní odhaduje se na 621.600 km² a ve využitkování jich stojí Ontario v popředí kanadských provincií. Na poloostrově Niagarském převládají lesy listnaté, zejména dub, lípa, javor, jilm, bříza a buk, kdežto severnější části pokrývají lesy jehličnaté (smrky, jedle a j.) V roce 1922 vyrobilo 607 závodů zboží za 30.177.737 dolarů. Minerální produkce Ontaria dosáhla roku 1923 ceny 68 milionů dolarů a jest

v ní rovněž provincií vedoucí. Vyjma uhlí objeveny byly na území Ontaria téměř všechny užitečné nerosty. Hlavní zlatá pole jsou Porcupine a Kirkland Lake. Niklové doly v Sudbury poskytují 90% veškeré světové výroby. V témž okresu těží se též měď ve velikém množství. Důležité doly na železnou rudu jsou v horách Magpie a Moose v severním Ontariu. Rybolov týče se pouze sladkovodních ryb, jichž jest hojnost ve všech jezerech a řekách, hlavně pstruhů, štik, sihů, sleďů, jesetrů a j. V roce 1923 vykazovala tato produkce 3,159.427 dolarů.

Pomocí obrovských vodních sil a uhlí, dováženého ze Spojených států stala se tato provincie první průmyslovou provincií kanadskou. V první řadě jsou to ovšem obory, související bezprostředně s polním a lesním hospodářstvím, jakož i s hornictvím, které dosáhly vysokého rozkvětu· avšak k nim přistoupily postupně v Torontu, Hamiltonu, Londonu, Brantfordu, Peterboroughu, Ottawě, Kingstonu a jinde také četné jiné obory. Jest tu přes 14 tisíc průmyslových závodů s roční produkcí za 2 miliardy dolarů a více než 300.000 zaměstnanci, což činí téměř desítinu všeho obyvatelstva provincie. Z veškeré průmyslové výroby Kanady připadá na Ontario téměř polovice. Jmenovati sluší zvláště vysoké pece v Desorontu, Hamiltonu, Sault Ste. Marie a Port-Arthuru. Ostatně leží továrny ve východních a jižních částech provincie. Nejdůležitějším továrním místem jest Toronto, které se jako město průmyslové blíží Montrealu.

Celková kapacita existujících vodních kol a turbin k využitkování vodní síly v Ontariu činí 1,445.480 koňských sil, nezužitkované vodní síly odhadují se na 5,000.000 koňských sil. Daleko v popředí jest tu ovšem vodní síla Niagary. Nová vládní hydroelektrická stanice v Queenstonu, pod Niagarou, bude největší na světě; bude míti největší generatory světa — devět počtem, každý o 55.000 koňských sil.

Vysoce vyvinutý průmysl Ontaria má k disposici výbornou vodní cestu Velikých jezer, umožněnou zřízením několika průplavů, vedoucích kolem vodopádů a peřejí. Železničních kolejí má tato provincie více než kterákoli jiná provincie kanadská. Celková délka kolejí činí 17.628 km a 1303 km kolejí drah elektrických.

Hlavní město Ontaria jest Toronto, po Montrealu počtem obyvatelstva a hospodářským i kulturním

významem, jakož i zámožností nejdůležitější město kanadského spolkového státu. Má 538.771 obyvatele z největší části původu britského, většinou vyznání nekatolických. Jest sídlem provinciální vlády a parlamentu, zároveň výchovným centrem Kanady. Ústřední škola technická má přes 5.000 posluchačů. Založeno bylo r. 1791, vzrůstalo velmi rychle a bude-li stejně pokračovati, předčí v dohledné době co do počtu obyvatelstva Montreal. Má četné monumentální budovy, mezi nimi parlament a budovu vrchního soudu. Jeho kvetoucí průmysl podporován jest velmi dobrým spojením na všechny strany po suchu (tratěmi Canadian Pacific Railway a Canadian National Railway) i po vodě. V r. 1920 zaměstnával tamní průmysl ve 3.383 továrnách přes 106.000 dělníků. Hydroelektrické síly používají z Niagarských vodopádů. Úzký poloostrov tvoří rozsáhlý přístav, který pojme po úplném vybudování 100 lodí od 5.000 do 10.000 tun. Hotely: King Edward, Queen's, Westminster, Prince George, Walker House a j.

Druhým největším městem Ontaria jest Ottawa, od roku 1857 hlavní město kanadského dominia, ležící na řece Ottawě. Jest úředním sídlem generelního guvernéra a sídlem federální vlády. Má 116.205 obyvatelů, ze dvou třetin Britů a třetinou Francouzů. Jest to krásné moderní město, rozdělené řekou Rideau, ústící zde do Ottawy, v město dolní a horní. V horní části stojí nádherná budova parlamentní, v gotickém slohu, obklopená rozsáhlým volným místem. Ottawa má Národní museum, parlamentní knihovnu, Národní galerii, královskou observatoř, král. mincovnu, ústřední kanadskou pokusnou farmu (160 akrů), anglikánskou a římskokatolickou kathedrálu, universitu s 500 posluchačů, dívčí kolej a řadu různých vyšších i nižších škol, 11 bank a 452 průmyslové závody. V hospodářském směru jest Ottawa jedním z hlavních míst pro obchod dřevem a zpracování dřeva, k němuž se používá vodních sil řeky Rideau a vodopádů Chaudièrských. Město má dokonalé spojení železniční, parníkové spojení k řece sv. Vavřince a Velkým jezerům průplavem spojujícím Ottawu s Kingstonem u jezera Ontaria. Hotely: Chateau Laurier, New Russel, Alexandra, Windsor a j.

Dalším důležitým městem jest Hamilton se 122.238 obyvateli, v malebné poloze u přístavu na západním konci jezera Ontaria. Jako železniční uzel (Canadian Pacific, Canadian National a Tor., Hamilton & Buff. pak spojka s drahou N. York Cen. a j.) a přístavní město závodí o vůdčí místo při jezeru Ontario. Má 91 kostel, 45 škol, vodní a elektrické síly, rozmanitý průmysl, jest střediskem jihokanadského ovocnictví a výměny zboží se Spo-

jenými státy severoamerickými. Hotely: Royal Connaught, Wentworth Arms a 30 jiných. Další důležitější města jsou London (63.300 obyv., s přístavem na jezeře Erie. 380 průmyslovými závody). Windsor (17.177 obyv.), Brantford (28.010 obyv.). Kingston (25.320 obyv.), Kitchener (dříve Berlin, 21.280 obyv.) a Sault Ste. Marie (21.796 obyv.).

6. Provincie Manitoba, Saskatchewan a Alberta.

Manitoba tvoří s provinciemi Saskatchewanem a Albertou t. zv. Kanadskou prérii. Ať cestujete tímto ohromným územím, kam chcete, všude máte dojem, že jdete obrovskou rovinou, nekonečným krajem travnatým, jen částečně zalesněným. Ve skutečnosti však rovina tato klesá zvolna směrem k Hudsonovu zálivu a naopak stoupá k severu. K západu se zvedá dílem zvolna, dílem stupňovitě až k úpatí Skalných hor. Nejnižší část tohoto území, t. zv. „první step“, velmi úrodné půdy, jest na severozápadě ohraničena řadou pahorků. Na jihu táhne se pásmo lesů. Vyšší, druhý neboli střední stupeň prérie („druhá step“) má dobrou půdu ornou; při řekách a na hřbetech pahorků jsou značné porosty stromů a keřů. Také tato část prérie končí na západě řadou pahorkovitých pásem, běžících asi stejným směrem jako pahorky výše jmenované. Třetí neboli západní stupeň („vysoká step“) leží dále na západ až ke Skalným horám. Její půda jest ponejvíce velmi úrodná, na jaře bohatě porostlá travou. Produkce prérie jeví se hlavně v obilnářství a dobytkářství, jež jsou umožňována dalekosáhlou měrou vysokým teplem letním a příznivým ročním rozdělením sršek; tím stala se Kanada hlavní komorou kanadské pšenice. Na těchto velikých rovných plochách může pluh vyorati tisícimílovou brázdu, aniž narazí na kámen, aniž se setká se stromem silnějším než ruka, leč by byl vysazen rukou lidskou. Na této obrovské rovině, vysazené všem nepohodám a bouřím, v zimě studené a v létě žhavě horké, rostou zlaté žitné klasy, bohatství Kanady. Klima je charakterisováno občerstvujícím suchem zimního vzduchu a téměř neustále jasnou oblohou. Tuhá, často velmi dlouhá zima není ani nepříjemně pociťována a nelze ji ani srovnávati s mírnější zimou vlhčího podnebí. I při 30° C pod nulou pracují tam lidé bez obtíží. Na západě, blíže k horám, nastává jaro dříve než v Manitobě; v Albertě oře se často již počátkem dubna, kdežto v Manitobě děje se tak teprve ke konci tohoto měsíce. Počátkem května rozzelená se celá prérie a pak po šest měsíců jest příjemný vzduch prérie boha-

tým odškodněním za zimu předcházejících měsíců. Na jaře a počátkem léta hojně prší, kdežto podzimní deště chybějí úplně, tak že zemědělec může skliditi úrodu za sucha a při dobrých cestách. V zimě napadá sněhu až na 60 cm vysoko, aniž jest sníh rozpouštěn deštěm nebo sluncem, ač toto svítí celou zimu jasně.

Osídlení území prérijního jest celkem mladého data a počíná vlastně teprve vybudováním první transkontinentální dráhy, jejíž stavbu dokončila společnost dráhy Canadian Pacific r. 1885, o pět let dříve, než jí určila smlouva s kanadskou vládou. Tím byla otevřena cesta přistěhovalcům na západ a vláda počala pak také organisovati prérie politicky. Nejdříve je rozdělila na pět teritorií, pak (r. 1906) na tři provincie: Manitobu (251.832 čtver. míle), Saskatchewan (251.700 čtver. mil) a Albertu (255.285 čtver. mil). Každá z těchto provincií jest víc než 4½krát větší Československa čili téměř tak veliká jako Francie s Československem a sahají každá od hranic Spojených států na 49. rovnoběžce až k 60. rovnoběžce.

Do těchto tří provincií směřuje nyní hlavní proud přistěhovalců. Všechny tři měly v roce 1901 dohromady pouze 419.000 obyvatelů, v roce 1921 již 2,099.000. Manitoba jest osidlována nejhustěji v omezeném prostoru jižně a západně od jezer Winnipegu a Manitoby, kdežto v Saskatchewanu a Albertě sahají osady dále na sever až za řeku Severní Saskatchewan.

Co do národnostního složení obyvatelstva jsou tu poměry jiné než v provinciích východních. Britové sice mají zde převahu (56%), ale jsou zde četně zastoupeny různé národnosti, takže tu není jednotného národního charakteru. Po Angličanech jsou tu nejčetněji zastoupeni Němci (r. 1921 = 6%), pak Francouzi (5.8%), Ukrajinci (4.9%), Rusové (4%). Mimo to jsou zde četně zastoupeni také Nizozemci, Belgičané, Rumuni, Italové, Švýcaři, Čechoslováci a j. Počet Indiánů přesahuje 31.000.

V provinciích prérijních hospodaří se zemědělsky extensivně (Farming), vedle toho provozuje se zemědělství po způsobu našem (Mixte Farming), mlékaření (Dairying) a extensivní chov dobytka (Stockraising). Pěstování pšenice a ovsa, jež se děje ve velikém stylu a do jisté míry po továrnicku, jest až na malý zlomek, jehož potřebuje obyvatelstvo, vypočteno předem na vývoz. Proto byly v tomto území, na vodní cesty chudém, vybudovány četné železniční trati a podél nich celá armáda obilních elevatorů vtiskuje krajině zvláštní kulturní a hospodářský ráz. Ovocnictví a zelinářství jest v začátcích, pokud nescházi vůbec. Veliký význam má tu mlynářství. Železnice jsou základem kolonisace a rozkvětu; v jižní Manitobě a jižním Saskatche-

vanu jest síť železničních drah značně hustá; dále na západ řídne, na sever zabíhá místy až za severní Saskatchewan.

Provincie Manitoba byla kolonisována ze všech tří prérijních provincií nejdříve, a to hned počátkem XIX. století. Roku 1870 stala se provincií Dominia, ač byla tehdy pouze malým územím po obou stranách řeky Red Riveru. Po dvojím rozšíření sahá nyní od hranic Spojených států až k zálivu Hudsonovu. Vedle svých zemědělských zdrojů má důležitá jezera a řeky, ohromné vodní síly, veliké lesy a veliká bohatství nerostná.

Z celkové plochy této provincie 651.993 km² připadá na severní obvod, připojený k provincii roku 1912, 461.000 km², t. j. o 270.000 km² více než na starou provincii Manitobu. V roku 1923 bylo z celkové orné půdy 30,000.000 akrů oselo polními plodinami pouze 6,719.522 akrů.

Jižní Manitoba obsahuje úrodná údolí řek Red Riveru a Assiniboine s charakterem prérie, má však také rozsáhlé lesy, zvláště na východě, četné řeky a veliká jezera. Půda hodí se zvláště pro pěstování pšenice, která má světovou pověst. V roce 1923 činil výnos jarní pšenice 32,804.000 bušlů, ovsa 58,701.000, pšenice 25,726.000, žita 4,620.000, lněného semene 1,395.000 bušlů, brambor 1,942.000 centů (po 50.8 kg) Celková cena polních plodin činila v roce 1923: 60,706.700 dolarů (z 6,719.522 akrů). V tomto roce čítalo se v Manitobě 361.411 koní, 692.202 kusy hovězího dobytka včetně 255.167 dojných krav, 93.162 ovce a 291.396 kusů vepřového dobytka.

Severní Manitoba, připojená r. 1912, jest dosud skutečně neprobádána, ale jest známo, že má veliké plochy dobré orné půdy, vhodné pro pěstování obilí a zeleniny, jakož i pastvin. Má dále mnoho lesů, hojnost ryb a zvěře poskytující kožišiny.

Manitoba vyváží mnoho másla do Spoj. států a Anglie. Má 41 mlékárny. V r. 1923 činila výroba mléka 195.087.480 liber v ceně 4,877.187 dol. Průmysl zaměstnává 21.000 osob a roční produkce jeho přesahuje 145 mil. dol. Toto bohaté zemědělské území vyvolalo přirozeně zvláště průmysl mly-

nářský, masný, máselný, sýrařský a strojnický. Průmysl kožišnický vykazuje výnos 1,673.677 dolarů ze 701,091 kožišiny, hlavně ondatry, medvěda, minku, bílé lišky, červené lišky, křížové lišky, kuny, sobola a hranostaje. V roce 1923 měla tato provincie 22 farmy pro chov lišek.

Produkce nerostná počala tu již roku 1917. Měď, zlato a stříbro zaujímají v produkci významné místo. Celková nerostná produkce v roce 1923 činila 1,753.908 dolarů.

Manitoba jest 70 procenty zalesněna a hlavní hustě zalesněné části byly vyhrazeny jako státní lesní reservy. Ve vyšších polohách těchto částí rostou zvláště jedle, smrk a tamarack (americký modřín), v nižších nachází se topol a bříza, v jižní Manitobě v údolích řek jilm, dub, americká lípa a borovice.

Tato provincie má 51.758 km² vnitrozemských jezer, poskytujících již dnes značné loviště ryb a pro budoucnost veliké možnosti. Síh (americká maréna) jest tu nejvýznamnější rybou, která se ve značném množství vyváží do Spojených států.

O pokroku této provincie svědčí skutečnost, že má 41.885 automobilů, t. j. jeden na každých 14 obyvatelů.

Hlavním městem jest Winnipeg, třetí největší město kanadské, ležící v údolí řeky Red Riveru, při stoku jejím s řekou Assiniboine. Má 199.500 obyvatelů (s předměstími 283.852 roku 1921) a jest vzdáleno od hranic Spojených států 96 km. Red River činí v městě 4 veliké zatáčky a též Assiniboine má tu značné koleno, čímž znemožněna výstavba města po způsobu americké šachovnice. Tak povstalo několik částí, jejichž směry jsou navzájem v ostrých nebo tupých úhlech. Ulice a třídy nejsou označeny čísly, nýbrž po způsobu starého světa vlastními jmény. Jinak podobá se Winnipeg městům Spojených států. Hlavní třídy jsou široké a projíždějí jimi elektrické dráhy. Budovy ve vnitřním městě dosahují značné výše a stojí těsně vedle sebe, kdežto na periferii převládají domy ze dřeva a stojí osaměle, čím dále od středu města, tím řidčeji. Při své poloze ve středu severoamerické pevniny — od Vancouveru jest vzdálen 1900, od zálivu sv. Vavřince asi 2.000, od zálivu Mexického a od severního ledového moře po 2.500 km — má Winnipeg čistě kontinentální podnebí. Nejvyšší teplota ve stínu činí tu 38° C, nejnižší —47.5° Celsia. Winnipeg jest nejdůležitějším železničním uzlem celé Kanady (27 tratí). První místo v dopravnictví zaujímá tu, jakož i na celém západu Kanady Canadian-Pacific-Railway. Její majitelka jest největší železniční společností v celé Kanadě a zároveň vynikající majitelkou pozemků, pro jejichž prodej má ve Winnipegu ústřední kancelář. Winnipeg jest také významným střediskem ob-

chodu zbožím, kde se sbíhají výrobky celé západní Kanady určené pro vývoz na východ země nebo do Evropy, nebo konečně do Spojených států, a naopak přicházejí sem věci určené pro potřebu obyvatelstva provincií prerijních. Zde jest také sídlo správy, soudnictví, bezpečnostní služby a také státního úřadu přistěhovaleckého, neboť soustřeďují se tu všichni, kdo se chtějí na západě usadili, ať již přicházejí od východu neb od jihu. Winnipeg má největší obilní trh světa, jest důležitým centrem průmyslovým a celkový jeho obrat činí ročně přes 250 milionů dolarů. Ne bez důvodu zovou jej kanadským Chicagem. Má také universitu. Hotely: Royal Alexandra, Fort Garry, Empire, Winnipeg, Marlborough, Leland, St. Regis, Seymur, Strathcona a mnoho jiných. Jiná důležitá města jsou Brandon (16.766 obyv.) na řece Assiniboine, 214 km západně od Winnipegu. St. Boniface (12.821 obyv.) na Red Riveru proti Winnipegu. Portage la Prairie (6.766 obyv.), 90 km západně od Winnipegu, 24 km jižně jezera Manitobského.

Provincie Saskatchewan leží ve středu západních kanadských prérií a obsahuje lví podíl jejich nejlepší půdy. Tato provincie hraničí na východě s provincií Manitobou, na západě s Albertou; jest větší než kterýkoli stát severoamerické Unie vyjma Texas a než kterýkoli stát evropský vyjma Rusko. Z její celkové plochy 155,092.480 akrů odhadovalo se roku 1923 na 26,088.539 akrů půdy vzdělávané, více než 15% celkové plochy vzdělavatelné. Kdežto celá jižní a celá západní část této provincie představuje skoro nepřetržitou, asi 259.000 km² velikou širou prérii, jest rozsáhlá plocha území severního dobře zalešněna, třebas jsou lesy nejkrajnějšího severu nižší a nepřístupné.

Teplota stoupá v létě často až na 37.7° C. Zimy bývají studené a trvají od konce listopadu do konce března. Vzduch je čistý a suchý, sněhu nenapadá vysoko; zpravidla bývá slunečno. Někdy duje silný vítr.

V podstatě jest Saskatchewan provincií zemědělskou a hlavní provincií pro pěstování pšenice a ovsa. Více než polovice kanadské produkce pšenice připadá na Saskatchewan: vedle pšenice pěstuje se nejvíce oves. V roce 1923 činila produkce pšenice 252,622.000 bušlů, ovsa 191,810.000, ječmene 19.278.000, žita 8,582.200, lněného semene 5,493.800 bušlů, bramborů 4,370.000 centů a cena veškerých polních plodin odhadována na 242,647.440 dolarů. Tato provincie

předčí ostatní provincie kanadské také co do počtu a kvality koní; v roce 1923 měla 1,145.875 koní a mulů, 103.813 dojných krav, 1,131.271 kusy jiného skotu, 137.210 ovcí a 679.867 vepřů. Mlékařství učinilo v posledních pěti - šesti letech obdivuhodný pokrok a provincie, která před několika roky mlékařské výrobky dovážela, vyváží dnes miliony liber másla do četných států světa. Cena mlékařských produktů (másla, mléka a smetany) v r. 1923 odhadována na 18,867.907 dolarů. Bylo tu 28 družstevních a 37 soukromých mlékáren.

Z nerostů dobývá se v jižní části provincie hnědé uhlí (ročně kolem 400.000 tun), jíl, glauberova sůl, měď, zlato, železná ruda a j. V roce 1923 vytěženo nerostů za 1,349.620 dolarů.

Zalesněna jest celková plocha 98,250.000 akrů, hlavně jedlemi, smrky, modříny a topoly. Mnoho materiálu používá se na železniční pražce. Každoročně poraží se dřeva za více než 2,000.000 dolarů. Na severu provincie vyhrazeny jsou veliké plochy jako lesní reservy. Střediskem dřevařského průmyslu jest Prince Albert.

Jezera a řeky mají hojně ryb všeho druhu. Rybářství této provincie representovalo v roce 1923 cenu 286.643 dol.

Průmyslových závodů má Saskatchewan přes 200; délka železničních tratí činí 10.560 km, silnice 217.215 km.

Obyvatelstvo vzrostlo od roku 1901 téměř na počet devateronásobný. V roce 1901 čítalo se pouze 91,279 duší a roku 1924 již 815.000 obyvatelů. Spojení venkovského obyvatelstva s městy usnadňuje hustá telefonní síť; čítá se přes 90.000 telefonních abonentů. Roku 1923 připadal jeden automobil na 12 obyvatelů. Protějškem k Manitobě nemá Saskatchewan žádného velkoměsta. Největším městem jest hlavní město Regina se 34.432 obyvateli, pak následuje Saskatoon s 30.000, Moose Jaw s 21.000, Prince Albert s 7.500 a Yorkton s 5.151 obyvateli; z ostatních měst nedosahuje žádné počtu 5.000 obyvatelstva.

Z hlavního města Reginy vychází 12 železničních tratí všemi směry; hlavní železnice jsou Canadian Pacific a Canadian National. Město má budovu parlamentní, tři nemocnice, 18 veřejných, 8 zvláštních collegiátních, normálních, obchodních a živnostenských škol, 3 koleje: Regina, St. Chad's, Campion, dále elektrické světlo, pouliční dráhu a elektrárnu. Ulice jsou pěkně dlážděny. Vedle 8 bank jest tu řada průmyslových závodů, ústředna pro rozdělování farmářského nářadí a strojů, velkoobchody zbožím koloniálním, železným, ocelovým a kovovým, pšenicí, ovsem, lnem, dobytkem. Hotely: King's,

Kitchener, Wascana, Empire, Alexandra, Clayton Grand, Champs, Queen's, Palmer, Victoria, Waverley, Lloyd.

Město Saskatoon, leží na Severním Saskatchewanu, 257 km severozápadně od Reginy a 749 km západně od Winnipegu. Železniční spojení obstarávají Canadian National a Canadian Pacific Railways. Město má elektrárnu, elektrické světlo a pouliční dráhu, provinční universitu, zemědělskou kolej a pokusnou farmu. Přes řeku vede v městě pět mostů. Jest tu dále 17 kostelů, řada škol, 2 nemocnice, 7 bank a četné průmyslové závody.

Třetím městem Saskatchewanu co do velikosti jest Moose Jaw, ležící západně od Reginy na řece Moose Jaw Riveru, 640 km západně od Winnipegu; jest střediskem nejlidnatější části provincie, zásobárnou 30 měst, 125 osad a 150 samot a železničním, jakož i průmyslovým střediskem Saskatchewanu. Hotely: George, Empress, Cecil, City a j.

Značně k severu posunutým místem evropské kultury jest město Prince Albert, rozprostírající se v délce několika kilometrů v údolí řeky Severního Saskatchewanu, 872 km severozápadně od Winnipegu přes Dauphin, 128 km severně od Saskatoonu. Pěkné toto město má železniční spojení tratí Canadian National, řadu škol, 2 nemocnice, 7 bank, městskou elektrárnu, divadlo a mnoho obchodů, z nichž vzbuzují pozornost zvláště obchody šatstvem a obuví. Hotely: Avenue, Empress, Merchants, Prince Albert, Queen's, Saskatchewan.

Jiná větší města Saskatchewanu jsou Yorkton (5.151 obyv.), North Battleford (1.200), Swift Current (1.000), Weyburn (3.193), Melville (2.808), Estevan (2.290) a Kamsack (2.002 obyv.).

Provincie Alberta leží výše než obě dříve jmenované provincie; do její jihozápadní části zasahují Skalné hory, s jichž východních svahů sbíhají četné vody, zejména oba Saskatchewany. Skalné hory tvoří přirozenou hranici této provincie na západě s Britskou Columbií. Alberta dělí se na tři nestejné části: na severní, střední a jižní Albertu. Severní Alberta jest z nich největší a obsahuje území řek Athabasky a Peace s četnými jezery. Nebyla dosud pro kolonisaci otevřena. Klima jest tu mírněno větry od Tichého oceánu a jakkoli léto jest krátké, dozrává vegetace následkem trvalého slunečna mnohem rychleji než dále na jihu. Dráhy pronikly již na sever, severovýchod a severozápad od Edmontonu. Plochy cenného dřeva stavebního leží podél říčních

údolí. Střední Alberta rozprostírá se severně od řeky Red Deeru, obsahujíc povodí Severního Saskatchewanu, až k vyvýšenině mc i řekami Peace a Athabaskou. Sestává z ploch širé prérie přerušovaných topolovými a jedlovými lesy. Vykazuje úrodnou půdu, hojně zavodněnou, hodící se zvláště pro smíšené hospodářství (t. zv. mixed farming); daří se v ní dobře všem obilninám, zvláště ovsu, ječmenu, pšenici, jakož i bramborům, jeteli a luční trávě. Indiánské koně přezimují venku, lepší plemena vyžadují v zimě péče a ochrany. Bouře jsou tu neznámy. Divoké ptactvo, zvláště kachny, stepní slípky a koroptve jsou hojné; jelenů jest pořídku. Dobré uhlí nalézá se od města Medicine Hat na západ až ke Skalným horám a od hranic Spojených států na sever až ke Saskatchewanu, zejména při březích Saskatchewanu, Sturgeonu a Red Riveru. Zlato našlo se v četných řekách. Jižní Alberta prostírá se od hranic Spojených států až k řece Red Deer, asi 160 km od Calgary, včetně povodí Jižního Saskatchewanu. Vyjma západ s pahorky v předhoří Skalných hor jest to skutečně rovná prérie, vykazující málo stromoví. Kraje osazené dříve pěstiteli dobytka zaujali farmáři. Nejdůležitějším faktorem pro zemědělství jsou střídavé deště v době od zasetí do sklizně; od roku 1916 byly deště celkem nedostatečné. Proto je tam třeba umělého zavodňování.

Veliký vliv na podnebí Alberty mají teplé a suché větry pacifické, t. zv. chinooks. Dují na podzim, v zimě a na jaře od Skalných hor; ač jsou obyčejnější na jihu, objevují se podél celého pásma těchto hor. Teplota při nich rychle stoupá; jsou případy, že stoupla v několika hodinách o 15.5° C. Zimní sníh taje pod nimi velmi rychle a zima proto vystupuje pouze v krátkých obdobích. Chinook přináší teplé, jasné, jakoby jarní počasí; mizí sníh na zemi a led na vodě. Proto mohou domácí zvířata přezimovati ve volné přírodě bez zvláštní ochrany.

Na severu této provincie bývá od června do srpna pouze dvě hodiny tma. Tento dlouhý účinek slunce způsobuje rychlé zrání. Rostlinstvo od hranic Spojených států až k jezeru Athabasce vyžaduje vysokou letní teplotu.

Z celkové plochy provincie 163,382.400 akrů hodí se pro zemědělství 72,000.000 akrů; z nich jest dosud sotva

jedna sedmina vzdělávána. Umělým zavodňováním zlepšeny veliké plochy půdy, které se dříve hodily pouze za pastviny. Nyní jest zavodňován asi milion akrů a tři miliony mohou býti ještě zavodněny. Největší soukromé projekty zavodňovací má společnost Canadian Pacific východně od Calgary a jižně od Lethbridge. V roce 1923 odhadováno z 11,316.542 akrů plodin za 165,310.000 dolarů; z toho bylo jarní pšenice 61,475.000 bušlů, ovsa 14,977.000, ječmene 14,774.000 a žita 7,610.000 bušlů, bramborů 4,759.000 centů. Vojtěška pěstuje se ve velké míře, zvláště v zavodňovaných částech jižní Alberty.

Albertské koně jsou známí svou vytrvalostí, zdatností plic a dobrou konstitucí. Jest to důsledek vysoké polohy, suchého vzduchu, krátkých zim, živných trav a dostatku čisté studené vody. V roce 1923 bylo v celé provincii 844.519 koní v ceně 33,780.760 dolarů. Také chov dobytka jak jatečného, tak i dojného jest značný. V padesáti letech povznesl se ze skromných počátků k dnešní výši; r. 1873 přivedli sem angličtí vojáci několik dojnic a volů. Již počátkem tohoto století čítalo se tu 200.000 ovcí, 150.000 koní a 400.000 kusů skotu. R. 1923 bylo tu 411.446 dojných krav a 1,117.751 kus jiného dobytka. Cena mlékařských produktů činila v roce 1923 celkem 22,975.000 dolarů. Bylo tu 13 sýráren a 75 mlékáren. Významný jest též chov vepřového dobytka, hlavně v krajích ležících severně od hlavní trati Canadian Pacific Railway. Roku 1923 měla Alberta 706.753 kusy vepřového dobytka v ceně 11,308.048 dolarů.

Minerální produkce vzrostla z celkové hodnoty 12,648.234 dolarů v roce 1914 na 31,646.876 dolarů v roce 1923. Alberta obsahuje 14% světové uhelné reservy. Známé reservy kryjí plochu větší 6.475 km² a mají přes 386 bilionů metrických tun. Reservy pravděpodobné jsou více než dvakrát větší. V roce 1923 bylo v Albertě v činnosti 300 dolů, zaměstnávajících více než 12.000 dělníků. Alberta závodí s Novým Skotskem o přednost v uhelné produkci, dobývajíc ročně na sedm milionů tun. Petrolej nachází se mezi Calgary a Skalnými horami a jižně k hranicím Spojených států, podél řeky Athabasky, na řece Peace a podél řeky Mackenzie směrem k Ledovému moři. Zlata nalezeno ve slušném množství při severním a jižním Saskatchewanu a v řekách Pembině, Smoky, Mc Leodu a Athabasce. Sůl v podobě solných pramenů objevuje se v severní Albertě, poblíž řek Mackenzie, Slave a Athabasky, kamenná sůl byla objevena poblíž Fort Mc Murraye, Glauberova a jiné soli poblíž Fusilieru a Wainwrightu, zemní dehet podél řeky Athabasky.

Rozsáhlé lesy severní Alberty poskytují hojnost stavebního materiálu a paliva. Alberta má 155.400 km² lesní

půdy, z níž je vyhrazeno 48.220 km² jako lesní reserva. V roce 1922 byla v činnosti 31 pila, které zpracovaly materiálu v ceně 715.056 dolarů. Lesy tvoří hlavně topol, smrk, břízа, jedle a modřín.

Veliká jezera severní Alberty oplývají rybami. Velká část úlovku zkonsumuje se na místě, ostatek se vyváží.

Ačkoli jest Alberta v podstatě provincií zemědělskou, má přece mnoho průmyslových závodů, založených sice původně pouze pro místní potřebu, ale rozšířivších svou výrobu brzy na vývoz. Jatky a závody pro nakládání masa jsou v Calgary a Edmontonu a jiných místech provincie; jsou tu dále mlýny, pily, cihelny, železárny, cementárny a kamenné lomy. Průmyslovým střediskem jest město Medicine Hat, významné velikými zásobami přírodních plynů a vývozem mouky. V roce 1923 měla Alberta 41.933 automobily, jeden na každých 15 osob.

Hlavní město Edmonton leží na řece Saskatchewanu, 1275 km na západ od Winnipegu. Má 59.326 obyvatelů a jest co do velikosti osmým městem kanadským. Edmonton jest důležitým železničním uzlem a branou k rozsáhlému severu provincie. Z budov zasluhuje pozornosti sněmovna, 40 kostelů, řím.-katol. konvent a seminář, knihovna, nemocnice, universita, vysoká škola, technická škola a j. Město má elektrárnu, elektrické osvětlení, telefon a pouliční dráhu, 11 bank a četné závody průmyslové. Jest to středisko bohatého zemědělského kraje. V městě nebo poblíž něho jsou 31 uhelné doly; ve vzdálenosti 112 km na sever jsou důležitá ložiska okru.

Jiná důležitější města jsou: Calgary se 70.000 obyvateli, 1351 km na západ od Winnipegu na transkontinentální dráze Canadian Pacific, důležité středisko průmyslové a obchodní, s velkými ložisky uhlí a olejovými zřídly v sousedství, hotely Palliser, King George, Braemar Lodge, Alexandra Imperial, Yale St. Regis, Empress, Noble a Lincoln, a 88 kostely; Lethbridge s 11.750 obyvateli, 1229 km západně od Winnipegu, 213 km jižně od Calgary, na hlav. trati Canadian Pacific Railway do Vancouveru, s tramwayí, elektrickým osvětlením, 6 bankami a četnými průmyslovými závody, s hotely Alexander Dallas, Lethbridge a 6 jinými; Medicine Hat s 10.505 obyvateli, na řece Sev. Saskatchewanu 289 km východně od Calgary, na dráze Canadian Pacific, s četnými závody průmyslovými a hotely Assiniboia, Cecil, Cosmopolitan, Corona, Royal, American; Drumheller (3.000 obyv.), Red Deer (2.500) a Wetaskiwin (2.500 obyv.).

7. Britská Columbie.

Tato provincie (British Columbia nebo „Pacific Coast Province") jest z největších provincií kanad-

ských a leží již při Tichém oceánu. Jest skoro 7krát větší než Československá republika má však 21krát méně obyvatelstva; kdežto v Československu připadá na čtverečný kilometr 97 obyvatelů, má Britská Columbie jednoho obyvatele teprve na 1.7 km². Z plochy Britské Columbie zaujímají hory 518.000 km²; pobřeží měří 11.263 km. Na jihu hraničí na průliv Juana de Fuca a Spojené státy; na severu s Yukonem a teritoriem Mackenzie; na východě s provincií Albertou a na západě s Tichým oceánem a jižní Aljaškou. Z ostrovů Britské Columbie jest jmenovati veliký ostrov Vancouver, měřící s přilehlými ostrovy kol 38.850 km², a ostrovy Královny Charlotty (Moresby, Graham a j.). Nejvyšší hora Britské Columbie jest Mt. Fairweather 4721 m. Pobřeží Britské Columbie oplývá hojností fjordů (inletů), z nichž však pouze několik málo otvírá přístup do vnitrozemí; ostatní mají pouze význam pro hojnost ryb. Také ostrovy, zvláště Vancouver, mají četné fjordy.

Pokud se týče podnebí, má Japonský proud a vlhké větry od Tichého oceánu mírnící vliv nejméně na 160 km do vnitrozemí. Vlhké větry jsou zdržovány pohořím pobřežním, vyšší proudy vyššími vrchy hor Selkirských, čímž vznikají pásma suchá a mokrá. Celkem jest podnebí Britské Columbie teplejší než v jiných částech Kanady a odpovídá průměrně podnebí zemí evropských, ležících na stejné šířce, jen že léto jest chladnější. Moře nezamrzá. Pobřeží jest kanadskou Rivierou.

Celá Britská Columbie jižně od 52 stupně a východně od pohoří pobřežního jest kraj pastvin a kraj zemědělský a odhaduje se na 2 miliony akrů. Severně 52° jest přes 10 milionů akrů zemědělské půdy. Z těchto 12 milionů akrů půdy jest obsazeno teprve asi 2.500.000 akrů a kolem 350.000 skutečně obdělávano. Zemědělská produkce nestačí dosud krýti domácí spotřebu. V roce 1923 vytěžilo se z 374.059 akrů polních produktů v ceně 18.912.000 dolarů, a to: pšenice podzimní 357.000 bušlů, jarní 762.000, ovsa 3.141.000, ječmene 223.000, jarního žita 172.000 bušlů, brambořů 2.099.800 centů, řepy a j. 1.452.000 centů, sena a jetele 337.300 tun a j. Značně rozvinuto jest sadařství. Jablka, víno, meruňky, hrušky a švestky daří se výborně; také jahody, třešně a různé jiné drobné ovoce. Vyváží se hlavně do provincií prerijních, něco také do východních provincií, do Spojených států i do Evropy a jiných dílů světa. Ovoce okanaganské a kootenayské má velmi dobrou pověst. Do-

Mlékařství provozuje se v nižších polohách pevniny a na ostrově Vancouveru. V roce 1923 bylo tam 29 družstevních a soukromých mlékáren, 3 závody pro kondensování mléka a 2 sýrárny. V témž roce měla tato provincie 71.223 dojné krávy, 53.536 ovcí, 42.845 kusů vepřového dobytka a 2,165.516 kusů drůbeže.

Největším bohatstvím Britské Columbie jsou rozsáhlé a nádherné lesy, jakých není jinde v Kanadě. Tato provincie má 92 miliony akrů absolutní lesní půdy, z toho 33 miliony akrů poskytuje dřevo pro obchod, jehož polovice jest poškozeno požáry. Část 59 milionů akrů byla vypálena a jest více méně pokryta drobnými lesními plody. Britská Columbie má třetinu všeho kanadského lesního bohatství. Ostrov Vancouver má 50% dřeva, které se v Britské Columbii hodí k účelům obchodním. Po celém přímoří i v určitých pásmech vnitrozemí jsou veliké lesy douglasie, sosny, kanadské jedle, červeného (virginského) a žlutého cedru, červené jedle, modřínu a komerčního smrku. Pily pracují na četných místech pobřeží i uvnitř země a roční cena zpracovaného dřeva přesahuje 45 milionů dolarů. V provinciích prérijních jest po dřevu britsko-kolumbijském stálá poptávka; mimo to vyváží se do Spojených států, Anglie, Orientu jižní Ameriky, Afriky a Australie.

V Britské Columbii těží se z kanadských provincií po Ontariu nejvíce nerostů; roční produkce odhadována roku 1914 na 26,388.825 a r. 1923 již na 41,143.390 dolarů. Těží se zvláště zlato (roku 1923 vytěženo za 4,137.261 dolar), stříbro, měď, olovo, uhlí a železo. Jako Yukon proslavila se i Britská Columbie r. 1856 bohatými objevy zlata na řece Fraseru a Columbii, které sem přivábily 33.000 lovců štěstí hned v prvních letech. R. 1860 následoval objev zlata v krajině Cariboo, kde v jednom říčním korytě vydala čtverečná stopa za několik tisíc zlata. Celý vývoj Britské Columbie zakládal se na objevech zlata a ještě dnes hraje tam těžba zlata velikou úlohu.

V rybářství zaměstnává Britská Columbie 14.508 osob ve 128 závodech. R. 1923 ceněn celkový výtěžek na 20,795.914 dolarů. V tomto oboru jest tato provincie na prvním místě provincií kanadských, vykazujíc téměř polovici celkové kanadské produkce. Nejvíce se loví losos (5 druhů), platice (platýz), sleď a treska jako hlavní druhy obchodní. Bohatá loviště platice jsou v severních vodách a u Prince Ruperta, středisku rybného průmyslu, jsou největší chladírny světa, určené výhradně pro tuto rybu, která se vyváží daleko. Tři velrybí stanice jsou při pobřeží — dvě na Ostrovech královny Charlotty a jedna na severním konci ostrova Vancouveru. Rovněž žraloci se tu loví; kůže jejich se dopravuje do koželužen a maso se zužitkuje na umělá hnojiva.

Také v Britské Columbii jest průmysl úzce spojen s

přírodními zdroji provincie.. Dřevo se zpracovává všemi způsoby pro domácí potřebu i vývoz. Velké tavírny jsou v provozu v obvodech důlních a konservování lososů jest jedním z největších průmyslových odvětví provincie. Ve Vancouveru jest veliká rafinerie cukru. V roce 1922 bylo v Britské Columbii 1.238 průmyslových závodů se 26.481 dělníkem; cena všech výrobků činila 148,996.468 dolarů. Průmysl kožišinový vykazoval r. 1923 produkci v ceně 1,246.219 dolarů ze 263.723 koží, a to hlavně bobřích, kuních, ondatřích a koží minka.

Příznivá poloha Britské Columbie a skutečnost, že pobřežní vody nezamrzají, mají za následek čilý styk s cizinou; oba hlavní přístavy Vancouver a Victoria předčí námořskou lodní dopravou všechny přístavy východního pobřeží, nevyjímajíc ani Halifax a Montreal. Vnitrozemská doprava omezuje se dosud většinou na část jižní.

Až do polovice předešlého století bylo území toto obydleno pouze Indiány. Teprve když byly objeveny nerostné poklady při řekách Fraseru, Columbii, Quesnellu a Antleru, přišli sem vedle lidí jdoucích za zlatem také rolníci a pěstitelé dobytka a připojili území toto r. 1871 jako Britskou Columbii ke spolkovému státu Kanadě. Indiáni se tu udrželi dosud v poměrně značném počtu; r. 1911 bylo jich 20.134, roku 1921 — 22.377. Hlavním jádrem obyvatelstva jsou ovšem Britové (roku 1921 = 387.513); vedle nich byli tu r. 1921 — 23.533 Číňané, 15.006 Japonců, 11.246 Francouzů a j.

H l a v n í m ě s t o V i c t o r i a leží na ostrově Vancouveru a má 38.727 obyvatelů. Jest sídlem provinční vlády a druhým největším městem provincie, v nádherné poloze blízko jižního konce ostrova, mezi parky a zahradami, mírnými skalnými vrchy, ostrovy a zálivy, s vyhlídkou do průlivu Juana de Fuca, na úžinu Pugetskou a sněžné hory pásma pobřežního. Victoria jest konečnou stanicí drah Esquimalt a Nanaimo, Victoria a Sidney, Canadian Pacific a Canadian National, má dvojí denní spojení parníky s Vancouverem. Z Victorie jedou parníky na Aljašku, do Californie, Australie, Asie i na východ. Ráz města jest severoamerickoanglický, totiž severoamerický nevkusnými domy a anglický jakýmsi pohodlím a zámožností. Z budov budí pozornost krásný provinční parlament, obklopený pěkným parkem. Město má kostely všech vyznání, universitu a četné veřejné školy, pět par-

ků, osm bank, astrofysikální observatoř dominia a meteorologickou stanici, 150 průmyslových závodů. Victoria jest městem vyhledávaným s oblibou pro letní i zimní pobyt; teplota stoupne zřídka kdy přes 24° C nebo klesne pod nulu. S předměstími má 60.000 obyvatelů. Hotely: Empress (patří společnosti Canadian Pacific Railway), Dominion, Dallas, Westholme, Metropolis, Strathcona a j.

Jediným velkoměstem Britské Columbie jest Vancouver, západní konečná stanice drah společností Canadian Pacific, Canadian National a j. na pevnině při Burrardově Inletu. Čítal roku 1923 na 130.000 obyvatelů, s předměstími 230.000. Až do r. 1886, kdy byl zahájen provoz transkontinentální dráhy, byla tu malá osada s několika pilami. Vancouver jest průmyslovým a lodním střediskem provincie, co do obyvatelstva čtvrtým městem kanadským a pátým co do průmyslových závodů. Poštovní parníky odjíždějí odtud do Honolulu, Japonska, Číny, Australie a Nového Zealandu, obyčejné parníky 2krát denně do Victorie a zpět a do Seattlu, 3krát týdně do Prince Ruppertu, 2krát denně do Nanaima a pobřežních míst, a měsíčně do Anglie a Evropy a zpět, průplavy Suezským a Panamským. Přístav má k disposici přes 50 přímých parnikových linií. Vancouver má dále 10 bank a 1055 průmyslových podniků s přibližnou produkcí 100 milionů dolarů a 21.671 dělníky. Stavba lodí zaměstnává tamní loděnice stále větší měrou. V nádherném Burrardském Inletu mohlo by kotviti pohodlně a jistě veškeré loďstvo anglické. Hotely: Vancouver, Glencoe, Grosvenor, Elysium, Abbotsford, Canada, Lodge, St. Francis, Castle, Barron, Regent, Alcazer, St. Regis a Dansmuir.

Další důležitější města jsou: New Westminster (14.495 obyv.) na pacifickém pobřeží při řece Fraseru, na čtyřech hlavních železničních tratích, jest branou k úrodnému údolí řeky Fraseru (Fraser River Valley), jednomu z nejlepších mlékařských okresů Britské Columbie. Má nádherný přístav a největší pily světa, jsouc zároveň centrem dřevařského průmyslu; dále jsou tu řím. kat. a angl. katedrála, 20 kostelů, četné školy, 5 bank, 3 nemocnice, 3 divadla a četné průmyslové závody. Hotel: Russell a j. — Nanaimo (s předměstím 9.088 obyv.) na východním pobřeží ostrova Vancouveru, 117 km severně od Victorie, ve středu pobřežního uhelného revíru, s pěkným přístavem, četnými průmyslovými závody a 4 bankami. Hotel: Windsor. — Prince Rupert (6.393 obyv.), konečná stanice Canadian National Raywail na pacifickém pobřeží, 881 km severně od Vancouveru na ostrově Kaienu při prostranném chráněném přístavu. Město má elektrárnu, elektrické světlo, 7 kostelů, 6 škol, 4 banky, řadu průmyslových závodů, veliký plovoucí suchý dok a lodě-

nici a jest střediskem severního dřevařského průmyslu. Hotely: Prince Rupert, Royal Empress, Central, Windsor, Savoy. — Nelson (6.000 obyv.), obchodní, důlní a dřevařské středisko v krásné poloze při jezeru Kootenay. — Esquimalt (5.000 obyv.), moderní válečný přístav a pevnost na ostrově Vancouveru, 3 míle záp. od Viktorie. Kamloops (5.000 obyv.), 627 mil západně od Calgary. Banff (1.400 obyv.), 132 km západně od Calgary, v kanadských Skalných horách při stoku řek Spray a Bow, se známým hotelem společnosti Canadian Pacific (Banff Springs Hotel), ideální místo pro letní a zimní pobyt, a Atlin (400 obyv. v městě a obvodu) při jezeře Atlinském, nedaleko hranic brit. columbijskoyukonských.

8. Teritorium Yukon.

Teritorium Yukon (207.076 čtver. mil) rozprostírá se mezi rozvodím řeky Mackenzie na východě a Aljaškou na západě, počínajíc u severních hranic Britské Columbie na jihu a končíc u Ledového moře na severu. Co do rozlohy jest Yukon — dějiště četných amerických románů a filmů — téměř tak veliký jako Francie a skoro čtyřikrát větší Československa, obyvatelstva má však 3831 krát méně než Československo; na 1000 čtverečných kilometrů připadne tam 6 lidí, jest to tedy země tak dobře jako liduprázdná.

Podnebí Yukonu jest v zimě velmi drsné, od června do října jsou tam však slunné dni, které dovolují pěstovati otužilé druhy obilí (oves, ječmen, žito, len) a zeleniny v údolích řek. Zemědělství zůstává tu však nutně omezeno na potřeby obyvatelstva zaměstnaného při důlním průmyslu. Původně byl tu jedinou hospodářskou činností lov zvířat, poskytujících dobré kožišiny. Roku 1881 objeveno však zlato na řece Lewesu a Big Salmonu, kde počato hned s rýžováním primitivním způsobem. V roce 1886 objeveno zlato na řece Forty-Mile, avšak významný objev stal se teprve roku 1896 na říčce Bonanza Creek a krátce na to r. 1897 objevena pověstná zlatá pole na řece Klondike, která přivábila tisíce zlatokopů téměř ze všech zemí světa; těžba zlata rychle stoupala a dosáhla r. 1900 svého vrcholu. Poté nastal rychlý pokles. Rýžoviště klondická vydala r. 1896 za $2^1/_2$ milionů dolarů zlata, r. 1897 za 10 milionů a r. 1898 dokonce za 16 milionů. Jediný parník yukonský odvezl prý r. 1898 tohoto vzácného kovu za 6 milionů dolarů. Tak skvělý výsledek předpokládal ovšem četné pilné ruce a r. 1898 vzdorovalo v území yukonském na 40.000 zlatokopů ve stanech a zemljan-

kách („Dugouts“) nepohodám drsného podnebí. Většina těchto lidí ovšem se brzy zase vracela, buďto že našli, co hledali, nebo že byli přesvědčeni o marnosti svého namáhání; ale přece značná část zůstávala. Kdežto roku 1860 bylo tu sotva 200 nebo 300 stálých obyvatelů, bylo jich v roce 1890 na 5.000 a r. 1901 dokonce 27.219. Klondická rýžoviště se však rychle vyčerpávala a těžba poklesla r. 1902 na 11.5, r. 1903 na 12.1, r. 1905 na 8.3, r. 1907 na 3.2 a r. 1910 na 4.6 milionů dolarů. Počet stálého obyvatelstva celého teritoria klesl r. 1911 na 8.512, v hlavním městě Dawsonu z 9142 roku 1901 na 3.013 roku 1911, což v obojím případě znamená úbytek více než 67%. Tak náhlý pokles vysvětluje se také změnou dobývání zlata. Kdežto z počátku mohlo se zlato rýžovati jednotlivci, bylo po vyčerpání rýžovišť dobývati zlatou rudu kapitalistickými podniky, které pracovaly a dosud pracují se značnými obtížemi. Od objevení zlata bylo v Yukonu vytěženo více než za 150 milionů dolarů. V těžbě se ovšem stále pokračuje. Avšak vyhlídky na objevení nových vydatných rýžovišť mizely rok od roku a také ostatní obory hornické, v něž svého času skládány byly veliké naděje, poskytly dosud jen malých výtěžků (stříbro měď, uhlí).

Značná část Yukonu jest zalesněna, hlavně bílou a černou jedlí; dřeva užívá se však pouze pro domácí potřebu. Rybářství může se státi důležitým oborem průmyslu yukonského.

Hlavní cesty do území Klondike vedou Aljaškou: buďto parníkem po řece Yukonu (proti proudu), kteréžto cesty možno však použíti pouze od 10. června do 5. října, kdy nezamrzá, nebo drahou, 196 km dlouhou, vedoucí od místa Skagwaye v Aljašce průsmykem White Pass do Whitehorse k pramenům Yukonu, odtud pak parníkem společnosti British Yukon Navigation Company po řece Lewesu a jezeru Laberge do Dawsonu. Cesta z Whitehorse do Dawsonu trvá dva dny, zpět (proti proudu) čtyři dny a stojí 30-50 dolarů se stravou. Jiná, čistě kanadská cesta, které zlatokopové hojně používali, vede přes vnitřní plateau Britské Columbie Hazeltonem na Skeeně do Glenory na Stikine a dále k jezeru Atlinskému a do White Horse.

Hlavním městem teritoria Yukonu jest Dawson (800 obyv.), založený r. 1896 na pravém břehu Yukonu při stoku jeho s řekou Klondike. Dawson jest jedním z nejseverněji položených měst světa a středisko pásma.

v němž se doluje na zlato a uhlí. — V zimě obstarávají styk s White Horse čtyřkoňské poštovní sáně, které urazí vzdálenost 330 mil v pěti dnech. Jest tu správní budova, kostely, park, dvě banky, elektrárna, pila a jiné průmyslové závody. Město toto mělo kdysi 20.000 obyvatelů. Hotely: Royal, Alexandra. — Whitehorse má 600 obyvatelů, leží na řece zvané Fifty Mile neboli Lewes, jest konečnou stanicí dráhy White Pass and Yukon Railway. Má 3 kostely, nemocnici, banku a jest střediskem okrsku, v němž se dobývá měď.

9. Teritoria severozápadní.

Severozápadní teritoria (Northwest Territories) dělí se na tři distrikty: Mackenzie, Keewatin a Franklin. Zaujímají ohromnou plochu na severu hranic Manitoby, Saskatchewanu, Alberty a části Britské Columbie a na východ Yukonu, ohraničenou na východě Hudsonovým zálivem a Atlantickým oceánem, na severu Ledovým mořem. Část obsahující pevninu rozdělena jest na západní — Mackenzie a na část východní — Keewatin, o polovici menší; ostrovy na kanadském severu tvoří distrikt Franklinský.

Rozlohou rovnají se tato teritoria asi rozloze Portugalska, Španělska, Francie, Velké Britanie a Irska, Belgie, Nizozemí, Italie, Švýcarska, Německa, Československa, Švédska a Norska dohromady, jsou však obydlena ještě méně než Yukon, neboť tam připadají na tisíc čtverečných kilometrů pouze 2 obyvatelé.

Distrikt Mackenzie jest obrovská divočina lesů, bažin, vod a skal, jíž se potloukají nečetní rudí a bílí lovci kožišin a v níž jest několik srubů, stanic to společnosti Hudson's Bay Company, a masivních domů. Fort Simpson při ústí řeky Liardu do Mackenzie, jest sídlem anglikánské, Fort Providence na řece Mackenzie jest střediskem římskokatolické missie. Domorodci jsou buď Indiáni neb Eskymáci.

K pěstování určitých polních plodin jest vnitřek tohoto kraje vhodnější než Labrador a západní území Hudsonova zálivu. Ryhle uzrávající druhy ječmene mohly by snad poskytovati jakési vyhlídky až k Fort Normanu (na řece Mackenzie záp. od Velkého jezera medvědího); totéž platí o otužilejších druzích zeleniny a bramborů. Černé jedle, modřín a topol rostou dosti hustě a ve značné síle

až k ústí řeky Mackenzie, bílá jedle mívá ještě na západním břehu Medvědího jezera $^1/_2$ m silný kmen. Ze zvířeny jsou ještě dosti hojní medvěd, rys, liška, vydra, kuna, skunk, ondatra, bobr a j. Domácích zvířat mimo psa tu však téměř není. Z nerostných pokladů je tu zlato, stříbro, měď, sůl, síra a uhlí; r. 1920 objeven byl poblíž Fort Normanu petrolej. Jest tu ještě dosti lesů a veliké prérie poskytují dostatečné pastvy stádům sobů, karibů a pižmoňů amerických.

Distrikt Keewatin rozprostírá se mezi severní hranicí Manitoby, východní hranicí distriktu Mackenzie, zálivem Hudsonovým a Severním ledovým mořem. Jest to širá rovina 300 až 400 m nad hladinou moře, holá nebo jen skrovně mechem a lišejníky pokrytá. Z řek této oblasti jsou největší Velká řeka rybí (Great Fish River, neboli Back River) s hojnými peřejemi zvláště na horním toku, těžce i pro březové čluny splavná, rozšiřující se v jezera Pelly, Garry a Macdougal, pak Doobaunt River, který protéká řadou dlouhých jezer a vtéká do Chesterfieldského Inletu. Tyto řeky i jezera však jsou stále zamrzlá a znemožňují proto dopravu po nich. Fjord Chesterfieldský však bývá po 3 měsíce ledu prost.

Produktivní způsobilost Keewatinu jest ovšem velmi nepatrná. Nebudou-li tam někdy objevena nerostná ložiska, jest na těchto obrovských chudých plochách vedle lovu na soba karibu, pižmoně amerického, polární lišky, křemenáče a pod., jímž se tam nyní živí nečetní Eskymáci a Indiáni, myslitelný pouze chov sobů po kočovnicku. Zvířena jest tu celkem táž jako v oblasti Mackenzie. Podnebí jest neobyčejně drsné.

Distrikt Franklin tvoří arktické souostroví na severu Kanady. Na rozloze asi $1^1/_2$ milionu čtver. kilometrů (až k 83° sev. šířky) jest pouze několik málo set Eskymáků, zabývajících se lovem. Srázné břehy, lysá nebo lišejníky pokrytá skalní půda, sněžná pole a ledové masy tvoří ráz krajiny. Vegetace travin a bilin živí však četné pižmoně, soby, polární zajíce, lišky, křemenáče, husy, kachny a v zátokách prohání se tuleni, mroži, velryby a bílí medvědi a lov těchto zvířat poskytoval tu dosud jediný pramen pomocný.

Lovci velryb navštěvují zvláště východní pobřeží Baffinovy země, jakož i západní a jižní břehy země Viktoriiny, Albertovy, Wollastonské a Bankssské. Malá osada Topik-Vink na ostrově Baffinském čítala r. 1911 107 duší.

VI. Hospodářské poměry.

1. Zemědělství.

Zemědělstvím zabývali se poněkud již některé kmeny indiánské v území jezer, jako Huroni a Irokesové, ale větší měrou věnovalo se mu obyvatelstvo přece jen teprve v pozdější době koloniální. Dnes je země lství nejdůležitějším hospodářským oborem Kanady, která se jím stala vynikající obilní komorou světa. Před 35 lety patřila prérie (Manitoba, Saskatchewan a Alberta), v níž leží těžiště kanadského ze*mědělství, celkem ještě buvolu a Indiánu. Dnes* žije tu přes 2 miliony bělochů, zabývajících se hlavně zemědělstvím a chovem dobytka. Celá Kanada má celkem 2.306,502.400 akrů půdy, z toho 301,700.000 akru způsobilých k zemědělské produkci; r. 1922 bylo vzděláváno pouze 60 milionů, tedy pouze pětina. Co do počtu obyvatelstva zaměstnávajícího se zemědělstvím (více než polovice všeho obyvatelstva) zaujímá Kanada sedmé místo mezi zeměmi světa, co do celkové rozlohy půdy vzdělávané místo třetí. Kanada jest druhým největším producentem pšenice na světě, druhým státem v produkci ovsa, čtvrtým v produkci žita a ječmene. Jak daleko na sever může proniknouti orba a chov dobytka, nelze dosud přesně udati. Dnes sahají povšechně až ke krajům 54. rovnoběžky. Dosažitelná hranice pěstování pšenice byla dosud 60. rovnoběžka (ač i v Dawsonu na 62° byla již seta a dozrála). Před nedávnem prošla odbornými listy zpráva z Toronta, že se podařilo v tamním zemědělském ústavě vypěstovati zvláštní druh pšenice, který snese i drsné podnebí. Podle prohlášení kanadského ministra zemědělství bude nyní možno pěstovati pšenici až k 75. stupni sev. šířky. Osvědčí-li se to pravdou, dosáhla by kanadská produkce pšenice

netušené výše. Ačkoliv má Kanada tuhou a dlouhou zimu jako evropské Rusko, přece *stačí letní teplota* plně k tomu, aby dozrály nejen obilniny a pícniny severního mírného pásma, ale i ovoce a jahodové plody.

Vláda i jednotlivci neopomíjejí ničeho, co by zemědělství mohlo zvelebiti; četné zemědělské školy, pokusné stanice a pokusná hospodářství spojují teorii s praksí a přispívají k rychlému zavádění nových *osvědčených method, nářadí a strojů.*

Způsob zemědělského podnikání liší se v mnohém od způsobů našich. Rozeznává se v Kanadě přísně mezi čistou orbou (farming), spojením orby se sadařstvím a chovem dobytka (mixte farming), čistým *chovem dobytka (Stockraising) a mlékařením (dairying).* Při orbě používá se, pokud jen možno, strojů. Obilí mlátí se hned na poli, sláma se ponejvíce hned po vymlácení spaluje. Obilí vymlácené, pokud je určeno na prodej, ukládá se v obrovských špýcharech (elevatorech) zřízených při železničných stanicích buď ze dřeva nebo ze železa a opatřených potřebným zařízením k přesýpávání, čistění a ukládání *obilí, které zde zůstává až do prodeje a odvezení* vlakem. V roce 1921 měla Kanada 3.855 obilních elevatorů s celkovou kapacitou 231,213.620 bušlů, mezi nimi veliký družstevní elevator v Port Arthuru, největší elevator světa, který má kapacitu asi 9,500.000 bušlů, pak přes 600 mlýnů s roční kapacitou 35 milionů barrelů.

R. 1920 činila čistá cena zemědělské produkce při 52 830.865 akrech 1,519.842.776 dolarů; r. 1921—22 byla nižší. Na prvním místě co do produkce zemědělské jest Ontario, za ním následuje Saskatchewan, pak Quebec, Manitoba, Alberta, Nové Skotsko, Britská Columbie, Nový Brunšvík a naposled Ostrov Prince Eduarda. Polní plodiny tvoří hlavní položku každé provincie a mlékařské výrobky, druhou co do důležitosti ve všech mimo tři: v Britské Columbii zaujímá druhé místo ovoce a *zelenina, v Novém* Brunšvíku domácí zvířectvo a v Novém Skotsku ovoce a zelenina. Ve všech oborech zemědělství vyjma tři (vlna, *kožišiny, výrobky javorové: cukr a syrup)* vede Ontario: Saskatchewan předčí je cenou produkce polní, Quebec ja-

vorové a Ostrov Prince Eduarda kožišinné. Sklizeň pšenice za rok 1925 odhaduje statistická kancelář dominia na 422.327.000 bušlů oproti 262,097.000 bušlů v r. 1924.

V roce 1923 měla Kanada celkem: dojných krav 3.659.365 v ceně 173,015.000 dolarů, jiného dobytka 5,586.866 v ceně 143,458.000 dolarů, ovcí 2,753.860 v ceně 21,321.000 dolarů, vepřového dobytka 4,405.316 v ceně 52,312.C00 dolarů a drůbeže 45,469.292 kusy v ceně 39,840.300 dolarů.

Celkové jmění zemědělské v Kanadě odhadováno v roce 1923 v dolarech takto: Půda 3.316,061.000, budovy 1.382,684.000, stroje a nářadí 665,172.000, dobytek 613,260.000, drůbež 39,840.000, zvířectvo produkce kožišinné 5,864.000, zemědělská produkce 1.342,132.000, celkem 7.365,013.000 dolarů.

Průměrná cena osazené zemědělské půdy v Kanadě, obsahující jak části vzdělávané, tak i části neobdělané, zároveň s obytnými budovami, stodolami, stáji a jinými hospodářskými budovami, činila v roce 1923 za akr 37 dolarů oproti ceně 40 dolarů v roce 1922 a 1921 a 35 dolarů v roce 1915. V cenách jednotlivých provincií jsou značné rozdíly. Britská Columbie, kde je pravidlem intensivní ovocnářství na malé výměře, má nejvyšší průmernou cenu z celé Kanady, totiž 120 dolarů za akr r. 1922, v roce 1923 již jen 100 dolarů, v ovocnářských obvodech dokonce 320 dolarů. V Albertě, která má snad nejvíce ještě volné půdy, byla r. 1923 nejvyšší průměrná cena 24 dolarů, v Ontariu 64, v Quebecu 56, na Ostrově Prince Eduarda 35, v Novém Skotsku 31, v Novém Brunšviku (r. 1913: 19) — 32, v Manitobě 28 a v Saskatchewanu 24 dolarů (r. 1910: 22 dolarů).

Neosazená, nevzdělaná půda jest pod přímou správou provinčních vlád vyjma Alberty, Saskatchewanu a železničního pásma Britské Columbie, podléhajících pravomoci vlády dominia. V provinciích prérijních může každá osoba která je hlavou rodiny, a každá osoba mužského pohlaví, která dosáhla 18. roku věku a jest britským poddaným nebo prohlásí svůj úmysl státi se jím, nabýti domoviny (homestead) o 160 akrech, když zaplatí 10 dol. (entry fee - zápisné) a určité kolonisační poplatky; jest povinen postaviti na pozemcích obytné stavení, bydliti v něm po tři léta nejméně 6 měsíců a v té době zorati nejméně 30 akrů, z nichž musí býti 20 akrů oseto neb osázeno.

Nově osídlované části Kanady jsou rozdělovány na čtverce. Hlavní plochy tvoří 36 čtver. mil a označují se slovem Township. Těchto 36 čtver. mil dělí se opět na čtyři části t. zv. Quarter Sections o 160 akrech (64.7 ha). Tyto čtvrtsekce tvoří jednotku pro farmy ($^1/_4$ sekce = 160 ac = $^1/_4$ čtver. míle). Celá sekce jest 640 akrů

čili 1 čtver. míle. Mapy takto rozměřených částí, zvláště na západě, vypadají jako šachovnice. Také nová města zakládají se podle tohoto systému.

Společnost Canadian Pacific Railway obdržela za vystavění transkontinentální dráhy a odboček rozsáhlé plochy půdy v provinciích Manitobě, Albertě, Saskatchewanu a Britské Columbii. Větší část již rozprodala, avšak dosud jí zbývá na 4 miliony akrů úrodné orné půdy v příznivých polohách. Účelem společnosti jest, aby tuto půdu osídlila zemědělci dobře prosperujícími, kteří by svými produkty a potřebami zvýšili výnosnost jejích drah, a proto nabízí podmínky a poskytuje podpory, za jakých by obyčejná organisace prodávati nemohla. Společnost vybírá pozemky pro postupnou kolonisaci tak, aby dráhy, trhy, školy, kostely a pod. nebyly příliš daleko. Průměrná cena akru jest 18 dolarů (zavodněné půdy v jižní Albertě od 50 dolarů). Sedm procent kupní ceny platí se hotově (prvý rok neplatí kupec nic více) a zbytek zaplatí stejnými anuitami vypočtenými na 34 roky a počínajícími teprve druhým rokem. — V Manitobě a Saskatchewanu má také Canadian National Railway na prodej 850.000 akrů půdy ne příliš daleko měst v ceně od 15 do 20 dolarů za akr a výměrný poplatek 10 ctů za akr. Kupec zaplatí část kupní ceny hotově s úroky a poplatky a zbytek v 10 ročních splátkách se 6% úroky.

Přistěhovalci učiní dobře, když nekoupí pozemků, dokud se neseznámí s jakostí půdy, místními a klimatickými poměry a hospodářskými metodami v různých krajích, a podle nabytých zkušeností pak svou volbu zařídí.

2. Chov dobytka.

V chovu dobytka nevykazuje Kanada daleko takový prospěch jako v zemědělství, ač jsou tam pro tento chov poměry velmi příznivy; to jednak proto, že v provinciích prerijních nevěnuje se mu zvláštní pozornosti, jednak proto, že vzrůstajícím počtem obyvatelstva roste potřeba výrobků zvířecích stále více. Celková cena zemědělského zvířectva vzrostla v r. 1920 proti 80,000.000 dolaru roku 1915 na 140,083.000 dolaru; z počtu zvířat bylo r. 1920 koní 3,400.352 (v ceně 361,328.000 dolaru), dojných krav a jiného dobytka, ovcí a vepřového dobytka 16,714.841 kus (v ceně 679,918.000 dolarů) oproti 16,435.407 kusům v roce 1923. Proti roku 1920 poklesl r. 1923 stav jiného dobytka (mimo dojné krávy) a zvláště značně

stav ovcí. Koní měla Kanada v r. 1921 3,516.233. R. 1924 vyvezeno celkem za 10,852.558 dolarů hovězího dobytka a za 250.490 dolarů ovcí.

Příjem ze živého inventáře a živočišných produktů činil r. 1924 397,244.000, z čehož připadalo na farmářské zvířectvo 98,637.000, vlnu 3,771.000, na produkty mlékařské 234,000.000, na drůbež a vejce 60,836.000 dolarů. Větší část produktů mlékařských spotřebuje se v zemi. Výkonnost různých podniků tohoto oboru stále roste. V popředí výroby stojí Ontario, za ním následuje Quebec, Saskatchewan, Alberta a Manitoba. V roce 1924 vyvezeno bylo másla za 5,070.691 dolar a sýrů za 23,426.282, hlavně do Spojených států a Velké Britanie, v jejímž dovozu je kanadský sýr na prvém místě. Živého zvířectva vyvezeno bylo r. 1924 za 13,291.377 dolarů a dovezeno za 2,452.724 dolary. Masa vyvezeno roku 1924 za 22,501.357 a dovezeno za 7,129.969 dolarů.

3. Využitkování lesů.

Vedle Ruska a Spojených států severoamerických má Kanada největší lesní bohatství světa. Mimo Sibiř nemůže se s Kanadou rovnati žádná země co do souvislých ploch lesních. Původně zalesněná plocha činila asi 1,900.000 čtverečných mil (4,921.000 km²), byla však značně zmenšena vykácením a lesními požáry. Nyní se odhaduje lesní plocha Kanady na 500,000.000 akru (781.250 čtver. mil = 2,023.437 km², což jest plocha téměř 14½ krát větší než Československá republika); polovice z toho pokryta jest lesy způsobilými k porubu.

Kanadské lesy mají celkem charakter mírného a subarktického pásma, dělí se však skalnými horami na dvě části, východní a západní, spojené na severu širokým pásem subarktického lesa, který se prostírá na sever od 55° sev. šířky. Obě dvě části dělí se opět na severní a jižní část. Ve východním (atlantickém) území dělí jižní část od severní asi 50.° sev. šířky, v západním (pacifickém) území tvoří hranici tu 58.

rovnoběžka. Severní části obou území mají celkem lesy nevysoké a stromy jejich nečetných druhů nemají zvláštní hospodářské ceny. Jižní část východního území má rozsáhlé lesy jehličnaté i listnaté, zvláště v pásmu Velikých jezer a v povodí řeky sv. Vavřince druhů velmi rozmanitých. Jižní pásmo pacifického území dělí se na pásmo pobřežní, na severu úzké, k jihu široké. Jeho lesy jsou následkem hojných srážek nejbujnější z celé Ameriky a honosí se několikerými druhy jehličnatých stromů, vynikajících výší (až 90 metrů), krásou a hospodářskou cenou. Naproti tomu jsou vnitrozemské lesy této části, pokrývající Skalné hory, nízké a co do druhů chudé.

Až do nejnovější doby nebylo v Kanadě lesního hospodářství v našem smyslu. Avšak bezohledné kácení a četné veliké lesní požáry přiměly ústřední vládu i vlády provincií ke vhodným opatřením na udržení tohoto přírodního bohatství Kanady. V Albertě, Saskatchewanu, Manitobě, v severozápadních teritoriích a železničním pásmu Britské Columbie jsou lesy pod správou ústřední vlády, kdežto jinde spravují lesy provincie. Po vzoru Spojených států zakupuje ústřední vláda lesní reservy; má jich dosud 31 v západní Kanadě o ploše 35.938 čtver. mil (93.079 km²). Také provinční vlády mají své lesní reservy. Mimo to má ústřední vláda rozsáhlé parky — útočiště divokého ptactva, vysoké zvěře, losu, medvědů, bisonů a p., vynikající krásnými lesy, dobře osazenými potoky a jezery, ledovci, horkými zřídly, vodopády a horami.

Po zemědělství jest výtěžek z lesů na druhém místě kanadských přírodních zdrojů. Cena lesní produkce činila v roce 1922 celkem 266.406.716 dolarů. R. 1921 vyvezeno bylo nezpracovaného dřeva celkem za 126.916.062 dolary, zpracovaného za 48,551.833 dolary, papíru za 96,957.962 dolary. Významným a rostoucím průmyslem kanadským je výroba dřevoviny (celulosy) a papíru, zvláště v Quebecu Ontariu a Britské Columbii. Roku 1922 byly v Kanadě v činnosti 101 závody tohoto průmyslu. Celková produkce dřevoviny v 71 závodě činila 2,150.251 tunu v ceně 84.947.598 dolarů, produkce papíru v 61 závodě 1,366.815 tun v ceně 107,085.766 dolarů. Celková cena produktů

tohoto oboru průmyslového činila v r. 1922 158,950.956 dolarů, investovaný v něm kapitál 381.006.321 dolary a počet zaměstnaných v něm dělníků 15.880.

Největším odběratelem v tomto oboru byly Spojené státy severoamerické, daleko za nimi Anglie, pak Australie, Japan, Nový Zeland a Jižní Amerika. Dovoz cizího dřeva do Kanady činil r. 1924 celkem 19,910.734, dovoz papíru 9,384.774 dolary; cizího dřeva používá se hlavně na nábytek, železniční vozy, hospodářské nářadí a povozy.

4. Hornictví.

Hornictví zaujímá po zemědělství a lesnictví třetí místo v kanadském hospodářství. Kanada má veliké nerostné bohatství a třebas by se nevyrovnala co do množství a ceny minerální produkce státům v tomto směru nejdůležitějším, předčí je co do rozmanitosti nerostů. V některých nerostech zaujímá Kanada první místo mezi státy světa, jako v niklu, korundu a asbestu. Obrovské plochy, zvláště na severu, jsou dosud neprozkoumány; pouze nerostné poklady jihu a západu jsou známy, a to ještě jen částečně.

Hornictví nabylo teprve v novější době většího významu, a to roku 1886 celkovou produkcí v ceně 10,2 milionu dolarů; roku 1920 dosáhla tato produkce rekordní výše 227,859.665 dolarů. Nejvíce produkují Ontario a Britská Columbie, pak následuje Alberta a Nové Skotsko.

Uhlí zaujímá první místo v nerostné produkci kanadské. Nestačí však pro domácí spotřebu; v roce 1924 dovezeno bylo cizího uhlí (ze Spojených států) za 88.387.117 dolarů, vyvezeno pouze za 7,842.259 dolarů (hlavně do Spojených států a Nového Foundlandu). Kanadské uhlí pochází z dolů v Novém Skotsku, Novém Brunšvíku, Saskatchewanu, Albertě, Britské Columbii a Yukonu. R. 1924 těžba uhlí značně poklesla; činila 13,100.000 tun proti 16,990.571 tuně roku 1923. V Novém Brunšvíku, Quebecu Ontariu a Manitobě prozkoumány byly dosud netknuté silné vrstvy rašeliny; plocha jejich odhadnuta na 31 tisíc km². Pozoruhodné uhelné doly jsou doly Sydneyské a Pt. Hoodské v Novém Skotsku (Cape Breton), Crow's Nest Passké v Albertě a doly v Britské Columbii.

Stříbro objeveno bylo nejprve v Cobaltu (Ontario) r. 1904. Později zahájena těžba v Cowgandě a South Lorrainu. Také v Britské Columbii a Quebecu těží se stříbro. Nově byla objevena stříbrná ložiska u Keno Hillu v Yukonu. Dosavadní kanadská těžba stříbra cení se na 354,395.780 uncí v ceně 219,188.431 dolarů. V roce 1921 dosáhla produkce stříbra 20,363.300 uncí v ceně 13,641.000 dolarů. Pozoru zasluhuje Nipissingský důl a rafinerie v Cobaltu a první zlato-stříbrný důl blíže Portlandského průplavu.

Těžba **zlata** začala značnější měrou počátkem šedesátých let 19. století zvláště v Britské Columbii a Novém Skotsku. Velmi brzy však zase poklesla, až teprve roku 1891 rozmach obvodů Cariboo-ského a Cassiarského v Britské Columbii a r. 1896 zvýšená činnost v yukonském obvodu Klondike přivodily těžbu v ceně 6 milionů dolarů v r. 1897, v ceně 13.8 milionů v roce 1898, 12.3 milionů v roce 1899 a 27.9 milionů v roce 1900. Pokračujícím vyčerpáním zlatých rýžovišť na Klondike ovšem těžba opět poklesla, v roce 1913 dosáhla však zase 16.5 milionů dolarů a r. 1921 již 1,525.000 uncí v ceně 31,522.000 dolarů. Největší část vytěžena v Ontariu (Porcupine) a Britské Columbii; Ontario produkuje čtyřikrát více než Britská Columbie. Na třetím místě jest v produkci Yukon, na čtvrtém Manitoba, pátém Nové Skotsko a na šestém Quebec. Kanada má dvě čistírny: v král. mincovně v Ottawě a druhou v Trailu (Brit. Columbie). Pozoruhodné jsou Hollingerský a jiné zlaté doly blíže Timminsu v Ontariu.

Nikl doluje se hlavně v ontarijském okrsku Sudbury a z části též v tamním okrsku Cobaltu. Devadesát procent světové těžby pochází ze Sudbury a okolí. Také v Manitobě vyskytl se nikl. V Kanadě čistí se pouze málo jeho rudy, většinou děje se tak v Jižním Walesu a ve Spojených státech. R. 1922 vytěženo 17,496.490 liber v ceně 6,123.771 dolaru.

Olovo těží se hlavně v Britské Columbii. Nejvíce dolu leží ve východním a západním okresu Kootenayi, něco málo též poblíž Hazeltonu. Největší je důl Sullivan v Kimberleyi, jeden z největších dolů světa. Mnohé rudy obsahují olovo a **zinek**. Malé procento těží se též v Quebecu a Ontariu, nejnověji též v Yukonu. Olova vytěženo v roce 1921: 168,713.500 liber v ceně 13,497.000 dolarů, zinku 90 milionů liber v ceně 5,670.000 dolarů.

Měď se dobývá v Britské Columbii (hlavními producenty jsou společnosti Granby Co. v Anyoxu, The Britannia Mining and Smetling Co., Ltd., a Consolidated Co. s velkou hutí v Trailu) a v Sudburském obvodu v Ontariu, dále též v severní Manitobě (Mandy mine, Flin-Flon area), jakož i v Quebecu a v okresu White Horse v Yukonu.

Produkce činila r. 1921 celkem 101,565.000 liber v ceně 13.201.000 dolarů.

Provincie Quebec produkuje asi 88% veškeré světové potřeby asbestu (pozoruhodná jest skupina dolů města Thetford Mines). Sádra vyskytuje se hojně v Novém Skotsku (Windsor), Novém Brunšvíku (Hillsborough), v Ontariu (Paris), Manitobě (Gypsumville) a v jiných západních provinciích. jíl skoro ve všech částech dominia; střediska jeho produkce jsou v Montrealu, Torontu, Claybурnu (Brit. Columbie) a v Medicine Hatu v Albertě. Cement produkují: Nové Skotsko, Quebec, Ontario, Manitoba, Alberta a Britská Columbie. Ložiska korundu jsou v Ontariu (Hastings a Renfrew). Železné rudy má Kanada velmi málo (a to hlavně na východě) a musí ji dovážeti ze Spojených států a Nového Foundlandu. Nejdůležitější hutě jsou v Novém Skotsku v Londonderry, Sydneyi, North-Sydneyi, Nov. Glasgowě, v Ontariu v Montrealu, Sault Ste. Marie, Deserontu, Hamiltonu a Port Arthuru. Osmdesát procent světové potřeby kobaltu kryjí kanadské stříbro-kobalto-niklové rudy Cobaltské. Chromit produkuje Quebec a něco Britská Columbie, platinu a arsenik Ontario, baryty Nové Skotsko a sev. Ontario, živec Quebec a Ontario, fluorit vápenatý Ontario a Britská Columbie, tuhu Ontario a Quebec (vyskytuje se též v Britské Columbii, v severozáp. teritoriích a Novém Skotsku), mastek Ontario (Hastings), sůl Ontario (Windsor), ač se vyskytuje též v Novém Skotsku (ložiska Malagashská), kaolin Quebec, poblíž řeky Ottawy (produkce velmi omezená), magnesit Quebec (velká ložiska). Mangan objevuje se v přímořských provinciích, ale dobývá se ho jen nepatrné množství; objeven též v Britské Columbii. Slídu výborné jakosti poskytuje východní Ontario a Quebec. Zemní plyny objevují se v jižním Ontariu a u Monctonu v Novém Brunšvíku, ale nejvydatnější ložiska jsou u Medicine Hatu a Bow Islandu v jižní Albertě. Naftová zřídla jsou v Novém Brunšvíku, Novém Skotsku, sev. Saskatchewanu, sev. Manitobě, sev. Ontariu a Britské Columbii. Petrolejová produkce činila r. 1920 celkem 196.937 barrelů (po 1,18 hl) v ceně 821.545 dolarů. Asi 99% této produkce pocházelo z naftových polí v již. Ontariu, něco z Nového Brunšvíku a Alberty.

5. Rybářství.

Kanada má nejrozsáhlejší loviště ryb světa; co do ceny a množství úlovku zaujímá místo mezi nejpřednějšími rybářskými zeměmi. Její východní pobřeží, od zálivu Fundy k průlivu Belle Isle 8.000 km

dlouhé, její pobřeží západní, delší než 11.000 km, poskytuje Kanadě nezměrných možností a příležitostí k lovu ryb mořských a lovu ryb sladkovodních poskytuje široké pole ohromná plocha mezi oběma pobřežími, pokrytá nesčetnými jezery, která měří dohromady 220.000 čtver. mil neboli více než polovici vůbec známé sladkovodní plochy světa. Mimo to protéká každou provincií množství potoků a řek. A všecky tyto vody jsou plny nejrůznějších druhů ryb, představujících nevyčerpatelné bohatství asi 600 druhů jedlých ryb, z nichž je jich pouze 150 známo, kdežto solva více než 20 druhů jest skutečně předmětem obchodu. Rybolov na širém moři provozuje se loďmi o 40 až 100 tunách s posádkami 12 až 20 mužů ve vzdálenosti 90 až 166 km od pobřeží. Při pobřeží loví se ryby v malých člunech s posádkou nejvýše 7 mužů vedle udic také sítěmi. Kanadská rybná spotřeba činí pouze 25 liber na hlavu ročně čili přes 200 milionů liber ročně. Kanadské ryby mohly by mimo spotřebu domácí krýti potřebu celého světa.

Roční výtěžek činí 40 až 50 milionů dolarů. Rybářství zaměstnává 80.000 až 100.000 lidí, a to 70 tisíc při rybářství mořském, 10.000 ve vnitrozemí a při rybolovu sladkovodním a kolem 20.000 osob přípravou ryb k obchodu (konservováním, solením a j.). Provincie zúčastněny jsou na rybářství v tomto pořadí: Britská Columbie, Nové Skotsko, Brunšvík, Ontario, Quebec, Ostrov Prince Eduarda, Manitoba, Alberta, Saskatchewan a Yukon. Nejdůležitější rybou jest losos, representující roční výtěžek asi 14 milionů dolarů, pak humr a na třetím místě treska.

Kanada má asi 1.000 závodů pro solení a nakládání ryb s roční produkcí přes 30 milionů dolarů. Na podporu sladkovodního rybářství vydržuje kanadská vláda 41 stanice pro rybí násady, hlavně v Britské Columbii. Vývoz kanadských ryb jde téměř do celého světa; r. 1921 činil 33,191.789 dolarů.

6. Lov a chov zvířat kožišinných.

Kanada měla od počátku svých dějin světovou po-

vést jako producent cenných kožišin. Honbě zvěři kožišinné v Kanadě vyrovná se pouze honba v Sibiři, ale to pouze co do rozsáhlosti, nikoliv co do racionálnosti hospodářské. Lov tento ovládala od počátku a dosud ovládá Společnost zálivu Hudsonova (Hudson Bay Company), nejstarší to obchodní společnost kanadská. Hudson Bay Company byla založena roku 1670 a slavila 2. května 1920 dvěstěpadesáté jubileum své úspěšné činnosti. Král Karel II. udělil této společnosti výsadní práva na území větším než polovice Evropy. Konfederace států kanadských nemohla ovšem trpěti tohoto státu ve státě a společnost vzdala se roku 1869 svých výsostných práv, avšak provozuje obchody své ještě dřívějším způsobem. Má dosud na 3 miliony akrů v Manitobě, Saskatchewanu a Albertě, které rozprodává kolonistům, četné filiálky a hlavní sklady nejrůznějšího zboží v důležitějších městech Manitoby, Saskatchewanu, Alberty a Britské Columbie a dosud přes 200 obchodních stanovišť. Z četných dřívějších pevnůstek a stanovišť společnosti vyvinula se během doby velká města a důležitá místa, jako Winnipeg a ictoria.

Společnost tato vede s domorodci obchod výměnn, a shromažďuje vyměněné kůže ve svých stanovištích, odkud se dopravují do hlavních skladů. Loví se hlavně sobol, bobr, medvěd, ondatra, různé druhy lišek, skunk, kuna, vydra, hranostaj, tchoř, norek, tuleň a j. Cena kožišin ulovené zvěře činila roku 1920 téměř 21 milion.

Pokrokem zemědělství a kolonisace zatlačena byla zvěř kožišinná většinou až do nehostinných končin severu. Nevyhnutelnému úbytku produkce kožišin tímto způsobem čelí kanadská vláda zřizováním Národních parků a obor pro ochranu zvěře (Game Sanctuaries), jakož i šířením chovu kožišinných zvířat na zvláštních farmách. První takové farmy byly založeny na Ostrově Prince Eduarda r. 1887, odkudž se rozšířily po celé Kanadě. Koncem r. 1923 bylo jich tam již 1240 (r. 1924 již 1550) s více než 40.000

zvířat 10 různých druhů v ceně přes 6 mil. dol., a to převážnou většinou (1179) farem pro chov lišek, zbytek pro chov mývala, minka, skunka, bobra, kuny, ondatry, karakulské ovce a j. Dnešní prodej kožišin odhaduje se na 1 mil. dolarů, živých zvířat na 1,500.000 dolarů ročně. Nejvíce kožišin produkuje Ontario, za nímž následuje Quebec, Saskatchewan, Manitoba, Britská Columbie, Alberta a sev.-záp. teritoria. Liščích farem měl podle statistiky za rok 1923 nejvíce Ostrov Prince Eduarda (448), za ním následují Ontario (201), Quebec (198), pak Nové Skotsko (123), Nový Brunšvik (89), Alberta (41), Britská Columbie (29), Manitoba (22), Yukon (21). Nejméně farem pro chov lišek má Saskatchewan (4). Počet těchto farem však stále roste, ale cena lišek naopak klesá. V Montrealu a Winnipegu soustřeďuje se všecek kožišinný trh kanadský.

7. Průmysl.

Kanada překvapila za světové války svět svou průmyslovou výrobou, kterou přispěla na pomoc mateřské zemi, a to hlavně v oboru kovodělném a dřevařském.

Hlavními obory kanadského průmyslu jsou přirozeně ty, které zušlechťují plody zemní, rostlinné a živočišné, jichž má Kanada takovou hojnost. Vedle obrovských obilních špýcharů (elevatorů) jsou velkomlýny příznačným zjevem západních provincií kanadských, nechybějí však ani na východě. Již r. 1916 bylo jich v Kanadě přes 800 (r. 1922: 1361) a rostoucí potřeba vyvolávala stále nové. Jako v jiných oborech ovládá tento obor několik velkých společností, jejichž hlavní podniky jsou v důležitějších městech průmyslových, jako v Moose Jawu (Saskatchewan), Montrealu, Kenoře (záp. Ontario), Port Colborne a p. Výrobky mlékařské zpracují četné mlékárny a sýrárny. Vyváží se mnoho másla, sýra a kondensovaného mléka, a to hlavně do Spojených států a Anglie. Masný prumysl soustřeďuje se hlavně v Ontariu, kde se

produkuje 62% výroby kanadské. R. 1923 měla Kanada 76 závodů pro porážení dobytka a konservování masa s 9.914 dělníky, které vyrobily zboží za 138,218.909 dolarů; v témž roce činil vývoz 33,006.648 a dovoz 19,089.716 dolarů. Ontario mělo 26 závodů, Quebec 19, provincie přímořské 12, Manitoba a Saskatchewan po 7 a Britská Columbie 5. O průmyslu dřevařském bylo již pojednáno v oddílu 3. a o průmyslu rybářském v oddílu 5.

Rychlý rozvoj vykazuje průmysl železářský a ocelářský, ačkoliv dosud nekryje domácí potřeby. Ovládán jest několika silnými společnostmi, které mají mnoho závodů podružných. V textilním průmyslu pokročila výroba z bavlny (dovážené ze Spojených států) více než výroba z vlny. Největší produkci vykazují oděv a osobní potřeby.

Podle statistiky za rok 1922 měla největší produkci oborů průmyslových, označovaných kanadskou statistikou jako „manufactures", provincie Ontario (592,335.499 dolarů), pak Quebec (348,539.641 dolary). Největším průmyslovým městem jest Montreal, za ním následuje Toronto, pak Hamilton, Winnipeg, Vancouver, Ottawa, Oshawa, London, Ford a Kitchener, Quebec atd. V jednotlivých provinciích jsou největší průmyslová města: v Quebecu Montreal, v Ontariu Toronto, v Brit. Columbii Vancouver, v Manitobě Winnipeg, v Albertě Calgary, v Saskatchewanu Regina, v Novém Brunšvíku St. John, v Novém Skotsku Sydney, na Ostrově Prince Eduarda Charlottetown.

Nejhlavnější obory průmyslové vykazují podle statistiky za rok 1923 cena výrobků: Mouka a jiné mlýnské výrobky 179,632.246 dolarů, maso a masné výrobky 153,136.289, dřevovina a papír 151,003.165, prkna, latě a šindele 116,891.191, máslo a sýry 97,653.426, stavby a konstrukce 85,224.331, elektrické světlo a síla 73,636.094, rafinerie cukru 69,509.827, automobily a motorové vozy 67,050.209, bavlněná příze a plátno 65,978.596 dolarů. Mezi jinými vytknouti dlužno ještě výrobu tabáku, doutníků a cigaret 52,050.214, obuvi

kožené 41,665.381, mužského šatstva 43,766.569, železničních vozů 40,215.831, hospodářských strojů 36,763.160, ženského šatstva 35,256.026, piva 30,931.853, *stavbu lodí a opravy 19,509.059 a opravu automobilu* 18,505.912 dolarů.

Hlavní statistiky všech průmyslových podniku za r. 1922 vykazují:

Provincie	Počet podniků	Počet dělníků	Invest. kapitál	Cena produktů
Alberta	652	7.001	51,283.982	51,509.887
Britská Columbie	1.238	23.481	200,192.904	148,996.168
Manitoba	768	13.789	81,662.378	91,117.608
Nový Brunšvík	885	14.193	81,789.934	61,614.137
Nové Skotsko	1,140	13.580	97,799.273	66,511.692
Ontario	9,174	137.319	1,643,187.911	1.271,124.802
Ostrov P. Ed.	351	1,119	2,935.829	1,105.037
Quebec	7,367	111.959	932 186.153	696,143.225
Saskatchewan	606	4.126	20,268.144	38,672.828
Yukon	3	10	1.166.223	118.082
Úhrnem	22.184	462.573	3.125.772.761	2.139,843.766

V roce 1923 vzrostl počet podniků na 22.612, dělníků na 533.905, *investovaný kapitál na* 3.380.322.950 a cena produktů na 2.781.165.511 dolaru.

Kanadská vláda podporuje všemožně rozvoj domácího průmyslu, zejména též ochrannými cly, které dovolují volný dovoz surovin a polovýrobků, jichž domácí průmysl potřebuje, kdežto cizí výrobky zatěžují. Pro rozvoj kanadského průmyslu mají zvláště při nedostatku uhlí zcela mimořádný význam vodní síly, jimiž Kanada v hojné míře oplývá. Vodní síly, ležící příznivě (nepočítajíc neosídleného severu), odhadují se kapacitou 42,000.000 koňských sil. Vláda dominia odhaduje střízlivě minimum vodních sil na 18,250.000 koňských sil. Z toho obrovského množství bylo počátkem roku 1921 skutečně zužitkováno pouze 3,227.414 koňských sil. V celém Britském imperiu čítá se na 70,000.000 koňských sil vodních; z toho tedy má Kanada přes čtvrtinu. Pouze Spojené státy severoamerické mají větší vodní zdroje než Kanada. V Kanadě používá se více elektřiny ročně než v kterémkoli jiném státě, a to 820 kilowatových hodin na hlavu; ve Švýcarsku pouze 700, v Norsku 493, ve Spo-

jených státech 472, Švédsku 364, Francii 147 a Německu 141. Každý druhý dům v Kanadě jest opatřen elektrikou. Kapitál investovaný v ústředních stanicích rostl stále a činí již přes 700 milionů dolarů, pochází částí 450 milionů od soukromníků. Velká Britanie investovala tu 35,000.000 a Spojené státy asi 70 milionů dolarů. Největší soukromá společnost Shawinigan Water and Power Company disponuje asi 600.000 koňských sil; jest největší svého druhu na světě a zaopatřuje elektrickou energií velikou část provincie Quebecu. Vodních sil používá se hlavně k osvětlování a v průmyslu k pohánění strojů.

8. Obchod.

Kanadský obchod vzrůstal velmi rychle. Roku 1905 zaujímala Kanada mezi světovými státy obchodními místo deváté, r. 1913 již místo osmé a koncem světové války, která přispěla mimořádně také k rozvoji kanadského obchodu, ocitla se na místě třetím; po válce ustoupila opět na místo čtvrté. Při tom téměř vždy převyšovala cena dovozu značně cenu vývozu a v roce 1913 činila ona 692, tato pouze 393.2 milionů dolarů. Od roku 1871 do roku 1912 se zahraniční obchod Kanady zpateronásobnil. Za světové války vzrostl ovšem velmi nápadně.

Podle kanadské statistiky za rok 1924 činil celkový obrat 1.938,507.000 dolarů, z čehož připadalo na dovoz 893,366.000 dolarů, na vývoz 1.045,141.000 dolarů; byl tedy obchod Kanady aktivní 151,775.000 dolary. Nejvíce d o v e z e n o bylo výrobků zemědělských a rostlinných (za 186,169.000 dolarů), pak osnov, textilií a textilních výrobků (za 173,795.000 dolarů), železa a výrobků z něho (za tolikéž), nerostů nekovů a výrobků z nich vyjma chemikalie (za 155,899.000 dolarů); v y v e z e n o bylo nejvíce výrobků zemědělských a rostlinných (za 430,932.000 dol.), pak dřeva, výrobků z něho a papíru (za 273,354.000 dol.) a produktů živočišných (za 140,123.000 dolarů). V r. 1925 odhadnut dovoz na 852,623.211, vývoz na 1.158,290.739

dolarů, byl tedy obchod aktivní 305,667.498 dolary. Pokračujícím rozvojem kanadského průmyslu vzrůstá stále vývoz zboží zpracovaného za současného poklesu vývozu surovin. Roku 1890, kdy činil kanadský vývoz 85 milionů dolarů, dosahoval vývoz zpracovaného zboží pouze 6 procent. V roce 1923 bylo již 41% vyvezeného zboží cele zpracovaného, 14% částečně zpracovaného a pouze 44% surovin.

Kanada kupuje nejvíce zboží ze Spojených států severoamerických, r. 1924 asi ²/₃ celého dovozu, t. j. 601,295.121 dol., pak z Velké Britanie a jejích držav (méně než čtvrtinu celého dovozu); následují co do výše dovozu Francie (přes 15 milionů dolarů), Kuba, San Domingo, Švýcary, Japonsko, Německo, Nizozemí, Belgie atd. Hlavními odběrateli Kanady jsou říše Britská a Spojené státy (r. 1924 prvá s 436,475.719 dol., poslední se 430,715.496 dolary); na všechny ostatní státy (Japonsko, Francii, Italii, Belgii, Německo, Čínu atd.) připadá vývozu pouze za 177,919.844 dolar. Kanada vyváží nejvíce obilí a výrobků z něho (r. 1924 za 363,608.617 dolarů), a to opět nejvíce pšenice (r. 1924 za 267,758.559 dol.), pak kovu a nezpracovaného dřeva; dováží nejvíce kovu a železa. Podotknouti dlužno, že kanadský fiskální rok končí 31. březnem.

Kanada nemiluje svobodného obchodu; má trojí celní tarif: přednostní (preferential) pro zboží z Anglie a většinu jejích dominií, kolonií a protektorátu; střední (intermediate) pro určité třídy zboží ze států, s nimiž má Kanada obchodní smlouvy nebo dohody, a všeobecný (general tariff) pro zboží z ostatních států. Od roku 1907 má Kanada právo sjednávati neodvisle od londýnské vlády obchodní smlouvy. Tak byly ujednány obchodní smlouvy s Francií, pak Italií, Belgií a Nizozemím (o smlouvu s Československem se vyjednává). Tarifní výhody přiznané oněm státům byly rozšířeny také na jiné: Argentinskou republiku, Columbii, Dánsko, Japonsko, Norsko, Rusko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko a Venezuelu.

9. Doprava.

Stát tak rozsáhlý a s tak obsáhlou a všestrannou produkcí jako Kanada nemohl se dlouho obejíti bez náležité sítě dopravních prostředků. A Kanaďané i v tomto směru vykonali dílo veliké. Dvojí oceánské pobřeží, příznivě rozeklané, přispělo jejich snaze měrou velmi značnou.

Nejdříve došlo k budování umělých vodních cest, doplňujících pouze přirozené cesty vodní. Již roku 1797 byl vybudován první průplav (St. Marys Canal) spojující Hořejší jezero s jezerem Huronským. V roce 1812 následoval průplav Rideau mezi řekou Ottawou a jezerem Ontario, 26 km dlouhý, a r. 1821 přikročeno ke stavbě 13 km dlouhého průplavu Lachine, r. 1921 ke stavbě 43.5 km dlouhého průplavu Wellandského, r. 1834 zahájena stavba Cornwallského průplavu, 18 km dlouhého, r. 1842 průplavu Beauharnoisského (17 km dl.), r. 1844 průplavu Williamsburgského (20 km), o jiných menších a kratších ani nemluvě. Nyní má Kanada celkem šest systémů průplavů pod kontrolou ústřední vlády, a to nejdůležitější mezi Fort Williamem a Montrealem, pak mezi Montrealem a hranicemi poblíž jezera Champlainského, mezi Montrealem a Ottawou, Ottawou a Kingstonem, sv. Petrský kanál od Atlantického oceánu ke Cape Bretonu a nedokončený průplav z Trentonu k jezeru Huronskému. Prvně jmenovaný systém (Fort William —Montreal) jest proto nejdůležitější, že tvoří vnitrozemskou vodní cestu od Atlantického oceánu asi 1.000 mil (1609 km) dlouhou. Náklady na průplavy činily do 31. března 1922 celkem 141,425.373 dolary. Průplavy sv. Vavřince, Lachine a Soulanges provezeno bylo roku 1922 obchodního zboží 4,511.528 tun, cestujících 81.777. Vnitrozemské vody, ba i záliv Vavřinecův v zimě zamrzají, v létě však mají veliký ruch dopravní; dopravu obstarávají četné společnosti.

Nejdůležitější přístavy atlantické jsou Halifax, St. John a Sydney na ostrovu Cape Breton. Vnitrozemské neboli přístavy Vavřinecké Quebec a Mont-

real jsou pro plavbu otevřeny pouze v létě, z části na jaře a na podzim. Nejdůležitější přístavy na pacifickém pobřeží jsou Viktoria a Vancouver. Přístav Prince Ruperta na severním pobřeží Britské Columbie má velikou důležitost pro severní kraje. Dopravu provozují četné kanadské i cizí společnosti. Společnost Canadian Pacific má vedle své železniční sítě veliké loďstvo v obou oceánech. V létě používají její lodi přístavů Quebecu a Montrealu, v zimě přístavu St. Johnu plujíce z Liverpoolu, Glasgowa, Southamptonu, Cherbourgu, Antwerp, Hamburku a j. přístavů evropských. Na oceánu pacifickém jest jejich přístavem Vancouver; odtud plují lodi do Japonska a východní Asie, jakož i do Australie a na Nový Zeland, ve Viktorii zastavují. Mimo to má Canadian Pacific loďstvo na Velikých jezerech, na pobřeží a ve vnitrozemí Britské Columbie. Celkem má 83 lodi o celkové tonáži 441.498. Vedle této společnosti zasluhuje zvláštní zmínky The Canadian Government Merchant Marine Limited, zřízená k podpoře kanadského zámořského obchodu. Její lodi plují z Montrealu, ze St. Johnu, Halifaxu a Vancouveru. V roce 1917 činila celková tonáž kanadských lodí 1,000.000 tun. Za války se kanadské loďstvo podstatně rozmnožilo. Administrace a úprava otázek lodní dopravy přísluší námořnímu úřadu (Marine Department) v Ottawě.

První kanadská železnice zahájila provoz r. 1836 v délce 26 km mezi La Prairie na řece sv. Vavřince a St. Johnsem na Richelieu. Poté následovaly brzy krátké trati z Montrealu na východ a jih, tak že celková délka kolejí činila r. 1850: 150 km. Roku 1851 došlo k velikému projektu interkoloniální dráhy ke spojení východních provincií a r. 1852 k projektu spojení Huronského jezera s Atlantickým oceánem. R. 1855 měřily kanadské dráhy již 1370 km, r. 1860: 3304 km, r. 1870: 4020 km a r. 1875 již 7730 km. Když se r. 1867 Britská Columbie připojila ke kanadskému dominiu, vymínila si železniční spojení východu se západem. Roku 1875 přikročila kanadská vláda ke stavbě kanadské dráhy pacifické, ale stavba

pokračovala tak pomalu, že se vláda rozhodla přenechati ji soukromému podnikání. R. 1881 byla založena Canadian Pacific Railway Company, která se zavázala, že ještě scházející 3.072 km v desíti letech dostaví, začež se jí dostalo různých práv a výsad a zejména více než 100.000 čtverečných kilometrů půdy do vlastnictví; celá dráha měla býti po dokončení jejím vlastnictvím. Společnost tato prováděla stavbu s takovou energií, že již 7. listopadu 1885 položila poslední kolej hlavní trati. Tato hlavní trať, odevzdaná roku 1866 provozu v délce 4.675 km a doplněná četnými odbočkami, jednak koupenými, jednak nově vystavěnými, měla dalekosáhlý význam pro rozvoj Kanady a zvláště pro kolonisaci dosud zcela neobydlených krajů jejích. R. 1886 měla Canadian Pacific Railway již 6.901 km železnic, z toho hlavní trať z Quebecu až k západnímu pobřeží (Vancouveru) 4.880 km dlouhou. Podél této dráhy vznikla četná kvetoucí města, mezi nimi Winnipeg a Vancouver, a tato hlavní trať stala se důležitou složkou světového obchodu, poskytující možnost rychlejšího a pohodlnějšího cestování než dráhy Spojených států. Během doby rozšířila a zdokonalila Canadian Pacific své dráhy znamenitě, opatřivši je potřebnými nádražími a četnými hotely. Celá síť vedlejších tratí pokrývá průmyslové kraje Quebecu a Ontaria, zemědělské obvody prérijních provincií a údolí jižní Britské Columbie. Jiné poboční dráhy její projíždějí severozápadní Albertou a územím řeky Peace. Vedle více než 15.000 mil (24.000 km) tratí v Kanadě má tato společnost ještě přes 5.000 mil drah ve Spojených státech. Hlavním sídlem společnosti jest Montreal. Jest skoro nemožno představiti si Kanadu bez její Canadian Pacific Railway s jejími ohromnými pozemky, 21.000 km kolejí, 2.255 lokomotivami, 2.800 osobními a 90.542 nákladními vozy, 64.000 zaměstnanci, hotely, loďmi a četnými jinými podniky. Společnost tato jest ohromným hospodářským činitelem Kanady a její dráha jest nejen největší drahou britské říše, ale i jedním z největších podniků světa vůbec.

Většina ostatních drah kanadských jest v majetku vlády pod jménem Canadian National Railways; naposled získala vláda železnici zv. Grand Trunk, jejíž hlavní trať probíhá mezi Montrealem a Chicagem, s četnými odbočkami v Ontariu. Její trať přiřaděná, zv. Grand Trunk Pacific, spojuje Winnipeg s pobřežím pacifickým, s Port Rupertem na severu Brit. Columbie. Významná je stavba dráhy z Hudson-Bay-Junctionu (Eloimami) ve východním Saskatchewanu severovýchodním směrem do Pt. Nelsonu na záp. břehu Hudsonova zálivu.

V době utvoření spolkového státu kanadského měřily jeho dráhy nějakých 2.300 mil, do roku 1897 vzrostly na 17.000 mil a nyní čítají celkem přes 40.091 mil (67.758 km), z čehož připadá nejvíce na Ontario (10.956) a Saskatchewan (6.517 mil). Od roku 1901 vzrostl počet dopravených osob z 18 na padesát milionů a zboží z 36 milionů tun na 127 milionů tun.

Elektrických drah má Kanada 1.130 mil, t. j. 2.300 km. Skoro každé důležitější město má pouliční elektrické dráhy, buď ve správě obcí nebo ve správě soukromých společností.

Silnice kanadské měří celkem 422.910 mil; jsou částečně štěrkované, makadamové neb i dlážděné. Jako celá Amerika má i Kanada málo dobrých silnic. Lehké dvojkolky (buggies, buckboaras atd.) projedou však všude dobře. Čím dále na západ, tím více používá se k jízdě koně. V zimě jsou dopravním prostředkem sáně: jízda na tvrdém sněhu patří k nejlepším dojmům kanadské zimy.

S vývojem železnic pokračovala také síť telegrafních linek, a to jak státních, tak i linek železničních společností; již r. 1910 bylo v Kanadě 58.790 km telegrafních linek, z toho 12.500 km státních a a 19.720 km společnosti Canadian Pacific. Nyní se šíří hojně telegrafie bez drátu. Telefonních aparátů bylo používáno r. 1924: 1,009.203 čili 11.03 na 100 obyvatelů. Od roku 1921 se počet telefonů více než ztrojnásobil. Podobný byl vývoj pošt. R. 1881 měla

Kanada 6.837, r. 1910 již 12.887 poštovních úřadů, dopravivších 501.2 milionu dopisů.

Motorových vozů měla Kanada v roce 1923 celkem 586.764, a to 515.178 vozů osobních, 56.218 vozů nákladních, 8.345 motocyklů a 5.185 obchodnických vozů. Nejvíc jich má provincie Ontario (280.996). Z měst má nejvíce automobilů Toronto (55.167), pak Montreal (20.186), Vancouver (15.643) a Winnipeg (14.537). Na každých 17 osob připadá v celé Kanadě 1 automobil. Pouze Spojené státy a Vel. Britanie mají více automobilů než Kanada, v poměru vozů k obyvatelstvu je však Kanada na druhém místě za Spojenými státy. Československo je na 50. místě s 13.400 autovozidel; Praha měla v říjnu 1925: 3.666 automobilů.

Ani v letectví nezůstává Kanada pozadu. Kanadská letecká služba má trojí účel: obranu země, letecké operace v civilních službách vlády a dozor na obchodní leteckou službu. Celkem zaměstnává letecká služba 69 důstojníků, 283 muže a 17 osob civilních. Dne 30. září 1921 byly v platnosti tyto certifikáty a plné moci: 7 certifikátu letců soukromých, 34 certifikáty letců obchodních, 189 certifikátů leteckých inženýrů, 34 certifikáty pro registrovaná letadla a 23 plné moci pro letecké přístavy. Výborné služby konají letadla dozorem na lesy a ochranou jich proti požárům, dozorem na pobřežní rybářství, ve službách úřadů celních, osobní dopravou atd. Vedle státní a provinční letecké služby má Kanada také soukromé společnosti letecké.

10. Peněžnictví.

V prvních dobách francouzského panství byly bobří kůže běžným platidlem v Kanadě. Roku 1669 byla prohlášena zákonným platidlem pšenice po čtyrech francích za tři francouzské měřice a v roce 1774 kůže losí podle běžné tržní ceny. „Papírové peníze“ po 40 francích, 40 solech (stará francouzská mince) a 15 solech byly vydány v intervalech až do roku

1759. Kolonisté vypomáhali si pak často úpisy, které kolovaly z ruky do ruky.

Jedním z prvních zákonů britských po získání Kanady byl zákon z r. 1764, stanovící ceny mincí, které byly v oběhu; zákon ten byl však několik málo let později zrušen, protože mince byly tak poškozeny a opotřebovány, že nebylo možno stanoviti pro ně nějakou relativní cenu. R. 1796 zavedla Horní Kanada oběživa různých státu a Dolní Kanada následovala.

Dne 10. prosince 1858 byly raženy v královské mincovně v Londýně první čistě kanadské peníze; byly to mince po 20, 10 a 5 centech ve stříbře a po 1 centu v mědi. R. 1868 a r. 1871 byly vydány zvláštní zákony o kanadské měně; poslední stanovil jednotnou měnu pro celé dominium. Nový zákon z r. 1910 (Dominion Currency Act) zrušil však všechny dřívější zákony o měně; platí dosud. Podle něho jsou zákonným platidlem dvaceti, deseti, pětidolary, dvou a $1^1/_2$ dolary, 50 centy, 25 centy, 10 centy, 5 centy a centy, také britský sovereign a $^1/_2$ sovereign, jakož i zlaté peníze Spojených států, pěti, deseti a dvacetidolarové. Kanadská vláda razí mince v královské mincovně v Ottavě jako pobočném závodu královské mincovny v Londýně. Přijímati se musí platy v měděných mincích do 25 centů, ve stříbrných do 10 dolarů a ve zlatých mincích, jakož i v papírových penězích dominia do každé částky.

Privilegované banky vydávají bankovky. V Kanadě nesmí nikdo užívati názvu „banka", „bankovní závod" nebo jiné podobné firmy, leč banka výsadní (Chartered bank). Banky dostávají své výsadní listiny od kanadského parlamentu a tyto listiny bývají obnovovány každých 10 let. Každá nová banka musí míti základního kapitálu nejméně 500.000 dolarů, z nichž musí býti nejméně 250.000 dolarů splaceno hotově a uloženo u ministra financí před započetím obchodování. Banky podléhají dozoru vlády. Počet jejich byl z 24 v roce 1914 redukován na 13 v r. 1924; v tomto roce měly v Kanadě a mimo ni celkem 4200 filiálek. Každá banka jest členem bankovního svazu

„The Canadian Banker's Association". Největší jsou: Bank of Montreal (splaceného kapitálu 27,250.000 dolaru a tolikéž reservních fondů, poslední dividendu 12%), Royal Bank of Canada (spl. kap. 20,100.000 dol. a tolikéž reserv. fondů, posl. div. 12%), Canadian Bank of Commerce (spl. kap. 20,000.000 dol. a tolikéž reserv. fondů, posl. div. 12%) a Bank of Nova Scotia (spl. kap. 10,000.000 dol. a 19,500.000 reserv. poslední div. 16%). Zákonný úrok pro všechny dluhy po roce 1900 jest 5%. V roce 1921 byla běžná úroková míra z dobrých prvních hypoték: v Albertě a Saskatchewanu 8—10%, v Brit. Columbii 8%, v Manitobě 7½—8%, v Ontariu 6½—7%, v Quebecu 6—7%, v provinciích přímořských 8%. Vedle bank existují úvěrové společnosti (trust companies), z nichž jsou některé spojeny s bankami.

Státní dluh počal převzetím dluhů jednotlivých provincií při založení federace r. 1867.

Založený dluh dominia činil r. 1921 celkem 2,512.125 dolarů, dluh všech 9 provincií úhrnem 697,399.000 dolarů. Hlavními příjmy státu kanadského jsou cla. V posledním roce před světovou válkou převyšovaly státní příjmy vydání o 56,630.353 dolarů.

Pojišťoven všech druhů má Kanada hojnost, a to kanadských i cizozemských; rozvoj jejich byl rychlý. V r. 1869, prvním to roce, z něhož jsou úřední data známa, činil úhrn pojištění na život v Kanadě 35,680.082 dolar; 12. prosince 1921 přibližně již 3,750,000.000 dolary. První kanadskou životní pojišťovnou byla Canada Life Assurance Company, založená r. 1847. V roce 1869 byla celková aktiva kanadských společností pojišťujících na život 5,303.219 dolarů, kdežto dne 31. prosince 1924 asi 720,000.000 dolarů.

11. Národní jmění. Hospodářský rozvoj.

Kanadské národní jmění bylo odhadnuto v roce 1921 celkem na 22.195,302.443 dolarů, průměrně 2.525

dolarů na hlavu. Z toho připadalo: na farmy (půda, budovy, živý a mrtvý inventář) 6.586,648.126 dolarů, na zemědělské výrobky u farmářů a obchodníků 1.396,223.000 dolarů, na reální majetek městský 5.751,505.257 dolarů, na dráhy parní 2.159,298.000 dolarů, na průmysl 1.972.601.388 dolarů, na lesy (s investovaným kapitálem) 1.197,660.000 dolarů, na domácí zařízení, ošacení, povozy, motory a tak dále 1.144,000.000 dolarů atd. Na jednotlivé provincie připadá ze jmění toho: na Albertu 8.8%, na Britskou Columbii 6.2%, na Manitobu 7.4%, na Nový Brunšvík 2.7%, na Nové Skotsko 3.4%, na Ontario 33.1%, na Ostrov Prince Eduarda 0.5%, na Quebec 25%, na Saskatchewan 12.8%, na Yukon 0.1%.

Hospodářský rozvoj Kanady a obrovský její pokrok za půl století ukazuje nejlépe porovnání stavu v roce 1871 se stavem roku 1922:

		1871	1922
Plocha půdy vzdělávané	akrů	10,000.000	60,000.000
Cena vlastnictví farmář.	dol.	1.787.102.630	3,195,876.000
Pšeničná sklizeň	bušlů	16.700.000	100,000.000
Zemědělský vývoz	dol.	13,000.000	453,622.826
Cena zemědělské produkce	dol.	361,905.866	1.120,170.000
Celkový vývoz	dol.	74.100.000	932.229.443
Celkový dovoz	dol.	86,947.000	802,157.043
Investováno v průmyslu	dol.	80,000.000	3.230,686.368
Průmyslová produkce	dol.	221,000.000	2.019,371.869
Rybářská produkce	dol.	6,577.000	41,908.076
Nerostná produkce	dol.	20,000.000	180,622.000
Kožišinná produkce (1881)	dol.	987.555	16,158.621
Výroba řeziva	dol.	100,000.000	207,163.577
Výroba dřevoviny a papíru	dol.	—	151,003.165
Produkce mléčná	dol.	1,601.738	250,618.000
Obyvatelstvo		3,485.761	8,778.483
Telefony		—	909.090
Železnice	mil	2.695	39.196
Bankovní deposita	dol.	37,000.000	537,310.000
Přistěhovalci		27.773	70.500

Amerického kapitálu jest v Kanadě investováno 2.500,000.000 dolaru, britského 2,000,000.000 dolarů.

VII. Různé.

1. Cesta do Kanady.

Cestující z Československa mohou k odjezdu přes moře použíti různých přístavů severoevropských nebo jihoevropských a odtud opět lodí různých paroplavebních společností.

Československých lodí pro dopravu osobní dosud nemáme; máme však řadu cizozemských paroplavebních společností, oprávněných k obchodování v Československu. Pro dopravu československých vystěhovalců jest třeba zvláštního povolení ministra sociální péče. Společnosti, které takové povolení obdržely, jsou povinny říditi se zvláštními předpisy, musily složiti vysoké kauce v československých státních papírech a jsou pod dozorem ministerstva sociální péče. Lze je proto nejlépe doporučiti také nevystěhovalcům. Pro Kanadu mají takové povolení tyto paroplavební společnosti: Jediná Kanadská „Canadian Pacific Railway Company“, (Praha II., Havlíčkovo nám. 33), z Hamburku, Antverp a Cherbourgu, pak „Compagnie Générale Transatlantique“ (Praha II., Lützowova ul. 38) z Bordeaux, „Cosulich“ (Praha II., Václavské n. 67) z Terstu, „Cunard Line“ (Praha II., Václavské nám. 58) z Hamburku, Cherbourgu a Havru, Holandsko Americká Linie (Praha II., Václavské náměstí 2) z Rotterdamu, „Red Star Line“ (Praha II., Spálená ulice 4) z Antverp, „Royal Mail Steam Packet Company (Praha II., Hybernská ulice 24) z Cherbourgu, Severoněmecký Lloyd (Praha II., Hybernská ulice 8) z Brém, „United States Lines“(Praha II., Na Příkopě 19) z Brém a Cherbourgu do New-Yorku, odtud pak drahou do Montrealu, a „White Star Line“ (Praha II., Václavské nám. 66) z Hamburku, Cherbourgu, Southamptonu a Liverpoolu. Přepravní ceny jsou tyto: III. třída již z Prahy přes přístavy severní do kanadského přístavu $ 127.50, přes Terst $ 122.50; II. třída z přístavů severních od $ 135, z Terstu od $ 140. Plavba trvá

z Hamburku nejméně 9 dní, z Cherbourgu 7 dní.

Stravné na lodi jest již započteno v jízdném, nápoje však si musí cestující platiti zvláště. Nelze cestujícím dosti důtklivě doporučiti, aby si nebrali na cestu více peněz, než je třeba, aby se dostali do kanadského přístavu; zbytek nechť si dají poukázati k výplatě v Kanadě buďto společností, kterou si pro dopravu zvolili, nebo některou bankou, a to nejlépe ve měně kanadské, nechtějí-li si peníze vyměniti teprve po přistání v některé kanadské bance sami. Střezte se v přístavech nebo na lodích lidí, nabízejících se vám k výměně peněz; můžete býti snadno zkráceni, ba můžete dostati také falešné peníze, a to jak papírové, tak i mince. Zvláštního obleku pro nejjižněji položené kraje nepotřebujete, ale jinak třeba se opatřiti teplým oděvem — pro mnohem tužší zimu, než bývá u nás. Zvláště děti nutno zaopatřiti velmi teplým oděvem. Zavazadla roztřiďte si na cestu tak, abyste věci, kterých budete potřebovati cestou nebo hned po přistání u kanadských břehů, mohli si vzíti do kajuty, kdežto ostatní bude uloženo v lodním skladišti. Vystěhovalci, kteří nemusí, nechť nejezdí do Kanady na zimu, leč by jeli do jižnějších částí, nebo vládli kapitálem a chtěli se v zimě informovati o poměrech.

Bez cestovního listu (pasu) se do Kanady nedostanete. Československý pas musí býti vidován a potřebné osvědčení k tomu účelu vydávají zmocněnci kanadské vlády. Pro cestující dopravované loďmi společnosti Canadian Pacific Railway byl k tomuto osvědčování zmocněn ředitel pražského podniku této společnosti Ed. Schmitz (Praha II. Havlíčkovo nám. 33), pro ostatní Dr. Hoffmann z Vídně. Definitivní visum uděluje pak na takové osvědčení kanadský úředník v přístavě. Čeho třeba, abyste toto visum obdrželi, poví vám jmenovaní zmocněnci nebo paroplavební společnost, kterou si pro přepravu zvolíte; tato podá vám ochotně také všechny potřebné informace o cestě, jakož i o předpisech kanadských, platných té doby zvláště pro přistěhovalce. Předpisy ty se

častěji mční a nemělo by proto trvalé ceny, kdybychom je zde uváděli.

Přistěhovalcem podle kanadského zákona o přistěhovalectví jest každý, kdo přichází do Kanady s úmyslem nabýti tam bydliště, t. j. místa trvalého pobytu. Za přistěhovalce se nepokládají kanadští občané a osoby, které v Kanadě již mají své bydliště, diplomatičtí, konsulární a jiní zástupci cizích vlád, jich družiny, rodiny a hosté, důstojníci a mužstvo pravidelného vojska nebo námořnictva britského s rodinami, turisté a cestující, kteří Kanadou pouze procházejí do jiného státu, studující universit nebo kolejí, vysokých škol a ústavů, pokud je skutečně navštěvují, členové dramatických, uměleckých, atletických nebo divadelních sdružení, přicházejících do Kanady pouze na čas za účelem pořádání veřejných představení nebo výstav rázu zábavného nebo poučného, pak herci, umělci, spisovatelé, advokáti, lékaři, profesoři kolejí, pověření zástupci mezinárodních odborových sdružení dělnických a obchodní cestující, přicházející do Kanady za účelem dočasného výkonu svého povolání. Některým osobám není dovoleno vstoupiti na kanadskou půdu, ani vystoupiti z lodi v Kanadě, ani po vstupu nebo vylodění zůstati v Kanadě, leč by byly kanadskými občany nebo měly v Kanadě své bydliště. Jsou to zejména: slabomyslní, epileptikové, duševně choří, osoby postižené tuberkulosou nebo nějakou chorobou nakažlivou, osoby postižené tělesnou vadou, které by mohly připadnouti na obtíž veřejnosti, zločinci, prostitutky, kupliři, žebráci a tuláci z řemesla, chroničtí alkoholici, živlové podvratní a členové podvratných organisací, vyzvědači, spiklenci a pak také negramotní, nejedou-li s rodinou, nebo za rodinou. Všechny takové osoby, jakož i osoby, jichž připuštění do Kanady bylo odmítnuto, bývají deportovány.

Kdo přijede do Kanady jako turista neb cestovatel, nebo jako jiný přistěhovalec, později však povahy nepřistěhovalce pozbude, jest pod pokutou do

100 dolarů a deportací povinen ohlásiti to nejbližšímu přistěhovaleckému úředníku a představiti se mu za účelem prohlídky a výslechu.

Na pevninu kanadskou nesmí vystoupiti žádný cestující, dokud k tomu nedostal povolení zvláštního kanadského úředníka, který se dostaví na každou připluvší loď a papíry cestujících prozkoumá. Přistěhovalci nedostanou takového povolení na lodi, nýbrž teprve v přistěhovaleckém domě (Immigration Hall), do něhož přecházejí přímo z lodi a v němž se musejí podrobiti lékařské prohlídce. Nepřistěhovalci bývají prohlédnuti již na lodi a obdrževše povolení k vystoupení, mohou se odebrati kam jim libo. Zavazadla jsou po vylodění podrobena celní prohlídce. Dívkám bez průvodu poskytnou rady i pomoci úředníci spolků Ywca nebo Traveller's Aid, kteří očekávají přistání každého parníku.

Kdo jedou loďmi Canadian Pacific Railway Company, mají pohodlný přestup z lodi hned na vlaky této společnosti, a to jak v St. Johnu, tak i v Quebecu a Montrealu. Největší lodi nedojíždějí do Montrealu; přistávají v Quebecu, kde ostatně musejí vystupovati **všichni přistěhovalci**, ať jedou velkými či menšími loďmi.

Turisté mohou si přivézti do Kanady ručnice, rybářské pruty, kanoe, stany, výpravu táborovou, potřeby k vaření, hudební nástroje, fotografické přístroje a pod. k osobní potřebě, aniž musí platiti clo; musejí však složiti u celního úřadu určitou částku, která se jim při odjezdu z Kanady vrátí. Části oděvu, osobní skvosty, toiletní a podobné potřeby osobní nepodléhají clu. Clu nepodléhají také doutníky do 40 kusů a cigarety do 100 kusů, jsou-li v zavazadle v otevřeném balení.

2. Cestování v Kanadě.

I když neopustíte loď teprv v Montrealu, nýbrž již v St. Johnu nebo Halifaxu, jistě Montrealem pojedete, neboť dráhy ze jmenovaných přístavů Montrealem projíždějí. Nejedete-li k známým, učiníte

dobře, dojdete-li na československý generální konsulát v Montrealu, 301 Keefer Building, St. Catharine Street, W., kde můžete získati cenných informací, zvláště o věcech, o nichž se můžete dověděti teprve v Kanadě. Zdržíte-li se v Montrealu déle (vystěhovalcům to zpravidla možno nebude), navštivte také tamní československé spolky, jichž adresy zvíte na konsulátě. Podpůrný spolek československých vystěhovalců v Kanadě má té doby místnosti 389 St. Dominique Street-Montreal. V Montrealu i v jiných větších místech dostanete vše, co vám ještě bude z nezbytných částek oděvu a výzbroje pro delší pobyt v Kanadě chyběti. Vaše potřeba bude se ovšem říditi podle toho, kam pojedete, za jakým účelem a jak dlouho se chcete zdržeti. Pamatujte, že ontarijský poloostrov leží na stejné severní šířce jako jižní Francie, že na něm zraje víno, ořechy, broskve i citrony, ale severněji jest už značně chladněji a ještě dále na sever zima, která vyžaduje velmi teplého oděvu.

Kdo odjíždějí na zemědělské práce, nebo aby se v Kanadě jako zemědělci usadili, projedou zpravidla Winnipegem, ležícím asi v polovici cesty mezi Montrealem a Vancouverem; nechť neopomenou vyžádati si tam potřebných dalších informací u českoslov. informační zprostředkovací kanceláře 649 Mountain Avenue. Kdo hledá práci, dostane zdarma informace ve zprostředkovatelnách práce, t. zv. Employment Offices. Jsou to kooperativní podniky ústřední vlády dominia a vlád provinčních; jsou ve všech důležitějších místech. Informace o volných domovinách státních v prerijních provinciích obdržíte v úřadovnách Dominion Land's offices, které jsou ve všech větších centrech těchto provincií. Kolonisté a jich rodiny najdou dočasného útulku na 7 dní i více v immigračních domech (immigration halls) a to v Manitobě ve Winnipegu a Emersonu, v Saskatchewanu v North Battlefordu, Prince Albertu a North Portalu, v Albertě v Edmontonu, Athabasce, Edsonu, Grand Prairii, Peace Riveru, Spirit Riveru a v Grouardu. Obchodníkům poskytne všestranných informací vý-

borná příručka (ročenka) Heaton's Commercial Handbook of Canada; možno ji doporučiti též turistům a vystěhovalcům, neboť obsahuje adresář úřadů, všechna potřebná data o dopravě, věcech finančních, celních a obchodních, adresář obchodní a pojišťovací, podrobné zprávy o jednotlivých provinciích, různá statistická data a p. Turisty, kteří jistě neopomenou zajeti si do Skalných hor, upozorňujeme na alpinský klub „The Alpine Club of Canada", sídlem v Banffu (Alpine Club House), jenž má 10 odborů v různých místech Kanady, Spojených států a v Londýně.

Hotelů najde cestující v Kanadě ve všech jen poněkud větších místech dosti, větších i menších, dražších i levných. Ceny nejsou na tamní poměry přehnané (již od 50 centů výše). Canadian Pacific Railway sama má 13 velikých hotelů od Atlantického až k Tichému oceánu; 7 v předních městech nebo v duležitějších železničních uzlech, mezi nimi nádherné hotely „Chateau Frontenac" v Quebecu, „Place Viger Hotel" v Montrealu, dále „The Royal Alexandra" ve Winnipegu, „Hotel Palliser" v Calgary, „Hotel Vancouver" ve Vancouvru a „Empress Hotel" ve Viktorii, pak 6 hotelů v krásných letních sídlech, otevřených jen v letní sezoně, mezi nimiž vyniká „Banff Springs Hotel" v Banffu, v rozkošné poloze mezi Skalnými horami. Mimo to má tato společnost řadu letohrádků (Bungalow Camps), zvláště ve Skalných horách. Informace podá každá úřadovna společnosti. Dříve zavedená prohibice byla v Kanadě sice zrušena, ale prodej alkoholických nápojů je dovolen pouze pod státním dozorem.

V Kanadě cestuje se hlavně drahou, na menší vzdálenosti automobily nebo, zvláště v horách, i koňmo, po jezerech, řekách a průplavech parníky. Vlaky mají pouze I. a II. třídu. Vyjma t. zv. denní vozy (day coaches), které jezdí na krátké vzdálenosti, jsou všechny vozy I. a II. třídy zároveň vozy spacími; na noc se ke spaní upraví za zvláštní poplatek. Pro t. zv. turistické spací vozy (Tourist Sleeping Cars) platí jízdní lístky II. třídy; tyto vozy poskytují po-

poněkud méně pohodlí než spací vozy I. třídy. Ještě jednodušší jsou vozy pro kolonisty, t. zv. colonist cars, lepší naší III. třídy a upravené zvláště pro dopravu přistěhovalců na západ; tyto vozy nemají pro spaní žíněnek a ložního prádla, lze je však dostati za určitý poplatek. Děti do pěti let v průvodu rodičů nebo opatrovníků neplatí jízdného, děti od pěti do 12 let platí polovici. Jako ruční zavazadlo možno vzíti do vozu nutné potřeby na cestu v přiměřeném množství. Zavazadla přijímají se k dopravě pouze do váhy 250 liber; 150 liber v ceně do 100 dolarů jest volných na každý celý lístek, 75 liber do 50 dolarů pro dítě na poloviční lístek. U důležitějších vlaků, zvláště tak zv. „Trans Canada Limited" je poslední vůz vyhlídkový (Observation Car). Kouřiti smí se pouze v oddělení vyhrazeném kuřákům. Jízdní řády vyloženy jsou k volnému použití v každém vlaku. Řády neobsahují cen; na ty nutno zeptati se na stanicích.

Čas počítá se po 12 hodinách (den = 2×12 hod.). Je-li v Torontu poledne, jest v Praze 17 h 57 m (odpoledne), v Halifaxu 0.46 odp., v Montrealu 0.06 odp., ve Winnipegu 10.32 dop., ve Vancouveru 8.48 dop. a ve Victorii 8.47 dop.

V Kanadě vyhýbá se podobně jako ve Spojených státech *n a p r a v o*; všecek pouliční provoz jde *p o p r a v é* straně a do vozů pouličních drah vstupuje se s pravé strany, *n i k o l i s l e v é j a k o u n á s*.

Vzdálenosti v Kanadě a průměrná doba, jaké vyžaduje cesta vlakem, jsou tyto:

Z Halifaxu do Montrealu	836 mil (1345 km)	1 den	3	hod.
Ze St. Johnu „	481 mil (774 km)	—	17	hod.
Z Quebecu „	172 mil (277 km)	—	5	hod.
Z Montrealu do Ottawy	111 mil (179 km)	—	$3^1/_2$	hod.
„ „ Toronta	338 mil (544 km)	—	10	hod.
„ „ F.Williamu	992 mil (1596 km)	1 den	12	hod.
„ „ Winnipegu	1412 mil (2272 km)	2 dny		—
„ „ Reginy	1769 mil (2846 km)	2 dny	10	hod.
„ „ Saskatoonu	1879 mil (3023 km)	2 dny	14	hod.
„ „ Pr.Albertu	1991 mil (3204 km)	3 dny	1	hod.
„ „ Calgary	2244 mil (3611 km)	3 dny	7	hod.
„ „ Edmontonu	2205 mil (3547 km)	3 dny	12	hod.
„ „ Vancouveru	2886 mil (4644 km)	4 dny	10	hod.
„ „ Victorie	2965 mil (4771 km)	4 dny	15	hod.

Turistůům skýtá Kanada nelušených zdrojů zábavy a poučení: Žádný turista neopomene projeti napříč Kanadou. Od krásných rovin přímořských provincií až k drsným a úchvatným Skalním horám, páteři západní Kanady, a fjordovitému pobřeží pacifickému prožívá turista dojmy nejrozmanitějšího druhu. V Novém Skotsku, které jest navštěvováno v měsících letních tisíci turistů, zvláště Amerikánů, leží široko známé údolí The Annapolis Valley, ovocná zahrada Kanady. V ohromné provincii Quebecké jest hlavní město Quebec, zvláště tamní známý hotel Chateau Frontenac jak v létě, tak i v zimě dostaveníčkem turistů, jež vábí malebné francouzsko-kanadské vesnice a vzácná scenerie údolí řeky sv. Vavřince. Mohutný proud sv. Vavřince poskytuje od zálivu sv. Vavřince až po Quebec řadu obrazů, závodících dojmy a krásou. Při vjezdu ze zálivu do řeky působí scenerie dojmem vážným a urazíte mnoho mil, než spatříte břehy po obou stranách, a minuvše skalnaté břehy uvidíte podél břehů řeky malebné osady. Míjíte Tadousac při ústí Saguenaye, Cacouna, Rivière du Loup, Murray Bay a jiná výletní místa, ale scenerie nabývá ještě větší malebnosti při vjezdu do průplavu mezi ostrovem Orleánským a hrabstvím Bellechasse na jižním břehu. Blíže Quebecu jsou vodopády Montmorenceské, jež jsou 275 stop vysoké, mnohem vyšší než vodopády Niagarské, nemají však tolik vody. Jejich úžasné kaskády poskytují nádherný pohled zvláště za jarního tání a podzimních dešťů. Nedaleko těchto vodopádů jsou známé přírodní schody, po nichž padá řeka řadou krásných kaskád. Plavíte-li se dále parníkem, spatříte známých Tisíc Ostrovů (Thousand Islands), jejichž dojem zůstane vám snad nejdéle. Jest jich tu vlastně 1692 na délce 40 mil (64 km) a rozmanitost dojmů, kterými působí, jest překvapující; na mnohých jsou malebné domy. Tyto krásy vábí sem mnoho turistů a výletníků.

Provincie Ontario jest tak veliká, že nevyhnutelně poskytuje mnoho rozmanitostí. Poloostrov Niagarský, tak krásný a úrodný, musíte viděti v celé jeho nád-

heře v době letní, abyste pochopili, proč se zove „zahradou Kanady". Tato rozkošná krajina s nesčíslnými broskvovými a jabloňovými sady, krásnými městy, městysi a vesnicemi, jest nejmalebnějším krajem celého dominia. Niagarské vodopády poskytují nejnádhernější divadlo v zimě, kdy se tu hromadí obrovské ledové masy. Niagarský proud dělí se ostrovem Goat Island na dvě části, na 910 m širokou „podkovu", patřící ke Kanadě, a 322 m široký vodopád Spojených států. Hlavní nedělený vodní proud obou vodopádů řítí se tu s hromovým hukotem do propasti, kde se tříští v atomy, větrem jako vodní prach do veliké výše vyháněné, zahaluje úpatí vodopádu závojem par, v němž se ve sluneční záři objevují nejnádhernější duhy. O něco níže po proudu následují velkolepé peřeje, Whirlpool-Rapids, poskytující grandiosní divadlo svým mořem bílých pěn a divoce burácejícími vlnami. Okolí jezera Simcoe na Niagarském poloostrově patří k nejkrásnějším městům severní Ameriky. Okres Muskoka, nějakých sto mil severně od Toronta, s jeho malebnými jezery a ostrovy, Georgijský záliv při jezeře Huronském a Třicet Tisíc Ostrovů v tomto zálivu, pak nádherné horní obvody řeky Ottawy skýtají vesměs scenerie nanejvýš půvabné. Jezero Timiskaming jest vlastně pokračováním řeky Ottawy, známé pro letní pobyt, kraj sportu, lovu a okouzlující krásy. Dvě jiné pozoruhodnosti v Ontariu jsou Algonquinský Národní park, v rozloze asi 2.000 čtver. mil (5.180 km²) a Provinciální park Rondeau o rozloze asi 5.000 akrů (2023 ha). Západně od Sudbury probíhá hlavní trať Canadian Pacific Railway divokým a skalnatým krajem, velmi dobře známým lovcům a rybářům. Na 900 mil jest vlakům Canadian Pacific uraziti pšeničným územím provincií prérijních, než se objeví na horizontě zářící vrcholy Skalných hor. Tam na pěti stech mil mezi Calgary a Vancouverem jest Kanadské Švýcarsko s hrdými horami, velikými jezery, mocnými ledovci a řekami a nádherným mořským pobřežím v pozadí. Vedle vznešenosti hor jest upozorniti na malebná jezera vysoko v horách, na úchvat-

né kaňony a krásná jezera, což všechno tvoří scenerii nepřekonatelné krásy. Jsou tu tři největší Národní parky: jihozápadně od Lethbridge (Waterton Lakes Park), u Banffu a Lake Louise západně od Calgary (Rocky Mountain Park) a novější Jasper Park 240 mil západně od Edmontonu (4.400 čtver. mil = 11.396 km²) při trati National Railways, kde jsou známé hory Edith Cavell, Robson, nejvyšší hora v kanadských Skalných horách a j. Národní park (Rocky Mountain Park) u Banffu, reservace asi 5.732 čtver. mil (14.845 km²), obsahující části řek Bow, Cascade a Spray a údolí Yoho, jest světoznámý a tvoří nádhernou plochu hor, lesů, jezer a řek, kam směřuje každoročně na stotisíc turistů, dychtících poznati přírodu ve vší její divokosti a velkoleposti. Jsou tu veliké hotely v Banffu (od 2 dolarů denně), v Lake Louise a četná letní sídla, tábory a chaty pro pohodlí hostů a turistů. Motorových vozů možno použíti všude, kde jsou silnice, ale mnozí dávají přednost spolehlivým koním. Švýcarští průvodci jsou v Banffu, v Lake Louise a Glacieru. U Wainwrightu (j.-vých. od Edmontonu) jest Národní park bůvolí (Nat. Buffalo Park) s 5.000 bůvoly a východně od Edmontonu Losí Park (Elk Park) v rozloze 10.240 akrů. Revelstock jest zastávkou pro jiný poutavý park. V Sicomousu je hotel, právě uprostřed cesty napříč Skalnými horami, a kdo chce jimi celých 500 mil projeti za dne, může zde ztráviti noc a pokračovati v cestě jiným vlakem. Ze Sicamousu vede odbočka na jih k velikému sadařskému údolí Okanaganskému. Na poslední části cesty k pacifickému pobřeží drahou Canadian Pacific Railway překvapí cestujícího velkolepá scenerie kaňonu Fraserského; z vlaku vystupuje se v čilém městě západního pobřeží, Vancouveru.

Kdo neviděl Kanady ve vší její velebné podzimní kráse, kdy listí mění barvy a pestré zbarvení javorů působí oku pravou rozkoš, nemůže oceniti kanadské scenerie. Nejvíce turistů přichází do Kanady přirozeně ze Spojených států severoamerických. Department Národních parků v Ottawě odhaduje, že v r.

1923 přinesli turisté ze Spojených států do Kanady celkem 136 milionů dolarů, dvakrát tolik, co Kanada zaplatila za uhlí dovezené z těchto států. R. 1924 odhadnut počet osob automobily dovezených na 7 mil. 556,840, které v Kanadě zanechaly 143,512.520 dolarů.

3. Sport.

Obrovská rozloha Kanady s hojností jezer, řek a lesů je pravým eldorádem lovců divoké zvěře a rybářů. Lov byl kdysi základem existence domorodých kmenů od Atlantického až k Tichému oceánu. Také starší evropští přistěhovalci dobývali si lovem živobytí, obleku a cenných předmětů vývozu. K těmto účelům poskytuje Kanada stále hojnost nejrozmanitější zvířeny. Obrovské plochy Kanady nebudou v dohledné době osídleny a proto není se co obávati značnějšího omezení počtu lovných zvířat. Vedle účelu hospodářského zůstane tu lov velmi oblíbeným sportem i v budoucnosti. O rozmanitosti zvěře a lovného ptactva a ryb bylo pojednáno v odstavci o živočišstvu. V roce 1924 bylo vydáno 112.390 povolení k lovu vyjma Quebecu a ulovilo se: 3.841 los, 4.476 sobů, 191 karibu, 48.232 stepní slípky, 28.028 koroptví, 1359 tetřívků, 23 medvědi, 151 horských ovcí a koz, 188.969 divokých kachen a nespočetných hus a jiného ptactva. V Národních parcích jest zakázáno loviti zvěř, zato jest tu rybolov dovolen.

V každém městě kanadském pěstují se pilně všechny druhy her, zvláště tennis, cricket, golf, rugby, baseball, bowling, lacrosse, football, střelectví a j. Ze zimních sportů jmenovati jest hlavně hockey, bruslařství, curling, tobogganing (jízda na prknech vpředu ohnutých), lyžařství, jízda na lyžích za koněm (skijoring), chůze na sněžnicích (snowshoeing), plachtění na ledě (ice boating), sáňkování pomocí psů (dogsleighing), dvojitými sáňkami (bob-sleighing), z vodních plavbu kanoí, motorovými čluny i plachetkami a plavectví. Sportovních klubů jest tu hojně.

4. Jazyk.

V Kanadě mluví se, vyjma Quebec, který má převážně obyvatelstvo národnosti francouzské, anglicky. Bez angličtiny lze se v Kanadě sotva obejíti. Neznalost řeči právě zde ztěžuje první pobyt velice. Nelze proto všem, kdo hodlají Kanadu navštíviti, ani dosti důtklivě doporučiti, aby se dříve alespoň poněkud s touto světovou řečí (kdo chtějí do francouzské části, též s franštinou) seznámili. Kdo nemá možnosti nebo času věnovati se včasně před odjezdem vážnějšímu studiu angličtiny, nechť si opatří alespoň některou z četných učebnic anglického jazyka, jichž má každé řádné knihkupectví dobrý výběr.

Kdo umí německy, nechť si objedná Langenscheidtovu příručku „Metoula-Sprachführer", vydání pro Ameriku, která obsahuje nejpotřebnější významy a věty z denního života s výslovností.

V této příručce musím se omeziti pouze na několik poznámek. Výslovnost anglická je velmi nesnadná. Odlišně od češtiny vyslovuje se: samohláska **a** někdy jako čisté dlouhé **a**, jindy jako nejasné **e** (mezi **a** a **e** = **ä**), jindy jako **ej**, nebo zase zvukem mezi **o** a **a**, někdy dokonce jako nejasné **u**; samohláska **e** zní někdy jako **i**, jindy jako německé **ö** nebo se třeba ani nevyslovuje (hlavně na konci slov); naše **i** zní ponejvíce jako **aj**; dlouhé **o** vyslovuje se také jako **óu** nebo též jako **ú**, je-li krátké, jako zvuk mezi **a** a **o**, někdy dokonce jako **a**; **u** zní, je-li dlouhé, jako naše, je-li však krátké, jako **u** nebo **ö**, **y** jako temné **i**, někdy jako **aj**, před samohláskami jako **j**. Souhláska **c** vyslovuje se před souhláskami a samohláskami **a**, **o**, **u** jako **k** se slabým nádechem **h** (kh), před **e**, **i** a **y** jako **s**; **g** zní před **e**, **i** a **y** zpravidla jako **dž**, jen někdy jako **g**; **gh** zní obyčejně jako **g**, někdy jako **f**, někdy se ani nevyslovuje; **h** se obyčejně nevyslovuje; **ch** čte se jako naše **č**, **j** jako naše **dž**, **sh** jako **š**, **ck** jako **k** nebo **kh**, **s** mezi samohláskami nejčastěji jako **z**, někdy jako **s**; **th** jako nejasné **dh** nebo **dz** (musí se slyšet od Angličana!) a **w** jako velmi

krátké **uv** (musí se slyšet!), někdy se nevyslovuje: **wh** jako **hv**.

Pro přízvuk není jednotného pravidla; některá slova mají podle přízvuku různý význam. Nebude jistě od místa naznačit (přesnou výslovnost mnohých slov nelze mi tu podati) výslovnost jmen provincií a některých důležitějších míst, řek a j.: Prince Edward Island (Prins Edverd Ajlend), Nova Scotia (Nouva Skoušia), New Brunswick (Njú Brönsvik), Quebec (Kvibek — přízvuk na poslední slabice), Ontario (Ontériou), Manitoba (Menytobá — přízvuk na poslední), Saskatchewan (Saskečevn — přízvuk na druhé), Alberta (Elbörta — přízvuk na druhé, dlouhé slabice), British Columbia (Brityš Kolombia), Yukon (Jukn), Mackenzie (Mekenze — přízvuk na druhé), Canada (Keneda), Halifax (Helifex), St. John (Sent Džon), Montreal (Montriól — přízvuk na poslední), Ottawa (Oteva), Regina (Ridžajna — přízvuk na druhé), Calgary (Kelgöre), Edmonton (Edmöntn), Vancouver (Venkúvr — přízvuk na druhé), Dawson (Devsn), St. Lawrence (Sent Lórins), Peace (Pís), Athabasca (Ethebeska), Churchill (Čörčil), Annapolis (Enepolis — přízvuk na druhé), Niagara (Najégōra — přízvuk na druhé), Rocky Mountains (Roki Mauntins).

5. Národní vlajka. Veřejné svátky.

Anglická národní vlajka jest vlajkou Kanady. Znak Kanady tvoří javorový list a bobr.

Veřejné svátky zákonem stanovené jsou ve všech provinciích: Neděle, Den dominia (1. července), Nový rok, Veliký pátek, velikonoční pondělí, vánoční den (25. prosince), narozeniny vládnoucího panovníka (3. června) nebo prohlášený den těchto narozenin, den Viktoriin (24. května), den práce (1. pondělí v září), každý den prohlášený za veřejný svátek, nebo hlavní půst, nebo díkůvzdání, a den po Novém roku, vánočním dnu a nejvyšších narozeninách, padne-li na neděli. V Quebecu zachovávají se nadto: Zjevení Páně (6. ledna), popeleční středa (25. února), Nanebevstoupení Páně (21. května), Všech Svatých (1.

listop.) a Početí P. Marie (8. pros.). V Albertě, Saskatchewanu a Yukonu zachovává se den sázení stromu (8. května).

6. Peníze. Míry a váhy. Sazby poštovní a telegrafní. Teploměr.

V Kanadě jsou v oběhu tyto mince: zlaté $ 10 a $ 5 (dolary) a britský sovereign neboli libra šterlinků (= $ 4 a 86²/₃ c); stříbrné 50 c (centů — čti sentů — ½ dolaru), 25 c a 10 c; niklové 5 c; bronzové 1 c (cent, stá část dolaru). Papírové peníze jsou státovky dolarové a dvoudolarové jako každodenní platidlo, 50, 100, 500, 1000 a 5000 dolarové hlavně jako platidlo mezi bankami. Mimo to obíhají bankovky 5, 10, 20, 50 a 100 dolarové. Dollar (angl.) vyslovuje se asi jako dalr, při čemž a zní poněkud jako **o**.

Míry a váhy. Zákonné míry a váhy kanadské jsou britský yard (járd = 91.44 cm), britská libra pound (paund) = 453 g, zkratkou lb., britský gallon (gäln = 4.543 l) a britský bushel (bušl = 36.348 l).

Míry délkové:

1 inch, in. (inš = palec) = 12 lines (lainz = čárek) — 2.54 cm.
1 foot, ft. (fut = stopa) = 12 inches (inšiz) = 30.48 cm.
1 yard, yd. (járd) = 3 feet (fít) = 91.44 cm.
1 mile, m. (mail) = 1760 yards (járdz) = 1609.35 m.
1 knot (not = uzel), nautical mile (notykl mail = moř. míle) = 1855 m.
1 league (líg) = 3 míle.

Míry plošné:

1 square foot, sq. ft. (skvér fut = čtver. stopa) = 144 square inchis = 929.01 cm².
1 square yard, sq. yd. = 9 square feet = 8361.12 cm².
1 square mile, sq. m. = 640 acres (ékrz). 1 section (sekšn) = 2,59 km².
1 township (taunšip) = 36 sections = 93.236 km².
1 ackre (ekr) = 4 roods (rúdz) = 40.46 a.

Míry krychlové:

1 cubic foot, c (ub). ft. (kjúbik fut = krych. stopa) = 1728 cub. inches = 28316 krychl. cm.
1 cubic yard, c (ub). yd. = 27 cubic feet = 0.76 krychl. m.

Míry duté:

1 pint. pt. (paint = pinta) = 4 gills (džilz = čtvrtpinty) = 0.55 l.
1 quart. qt. (kvórt = čtvrť) = 2 pints (pajnts) = 1.1 l.
1 bushel. bu. (bušl = měřice) = 4 pecks (peks = věrtele) = 35.24 l.
1 barrel (bärl = sud vína, oleje atd.) = $31^1/_2$ gallonu' = = 1.18 hl.

Váhy obchodní:

1 ounce. oz. (auns = unce) = 16 drams (dremz) = 28.35 g.
1 pound. lb. (paund = libra) = 16 ounces) (aunsiz) = = 453.59 g.
1 quarter. qr. (kvórtr = čtvrtina) = 25 pounds (paundz) = 11.34 kg.
1 hundredweight, cwt. (handrdvejt = cent) = 100 pounds = 45.36 kg.
1 ton. t. (ton = tuna) = 20 hundredweights = 907.18 kg.

Sazby poštovní: Dopisy v místě 2 centy za první unci, 1 cent za každou další; dopisy adresované do Kanady, Spoj. států a Mexika 3 centy za první unci, 2 centy za každou další; dopisy do Velké Britanie, jiných míst britského imperia, Nového Foundlandu a na Kubu 4 centy za prvou unci, 3 centy za každou další; dopisy do zemí ostatních 10 centů za prvou unci a 5 centů za každou další. Dopisnice adresované do Kanady, Velké Britanie a jiných míst britské říše, do Spoj. států, Mexika nebo na Kubu 2 centy, obsahují-li psané sdělení; do všech jiných států 6 centů, obsahují-li psané sdělení. Dopisnice s odpovědí adresované do Kanady, Vel. Britanie a jiných míst britské říše, Spoj. států, Mexika nebo na Kubu 4 centy, obsahují-li psané sdělení, jinam 12 centů. Pohledky bez psaného sdělení známkují se 1 centem za každé 2 unce. Tiskopisy, mimo noviny, určené do Kanady, Spoj. států nebo Mexika 1 cent za každé 2 unce, do jiných států 2 centy za každé 2 unce.

Poplatky telegrafní nejsou jednotné. Počítá se nejméně 10 slov. Základní sazba vypočte se podle zvláštní tabulky obsahující jednotlivá města. Nejmenší sazba je 30 centů a postupuje pak vždy o 5 centů. Každé další slovo stojí od 1 centu výše; denní

sazba jest vyšší než noční. Do Československa stojí slovo bezdrátovou telegrafií z Nového Brunšvíku, Nového Skotska, Quebecu a Ontaria podle plné sazby 31 cent, z Manitoby 40 centů, z Alberty, Saskatchewanu a Britské Columbie 43 centy, při telegramu k příležitostnému odeslání polovici.

T e p l o t a měří se v Kanadě podle Fahrenheita. K převodu stupňů Fahrenheita na stupně Celsia slouží tyto vzorce:

$$+ x^0 F = \frac{(x - 32)\,5}{9} C \dots - x^0 F = - \frac{(32 + x)\,5}{9} C.$$

Pro rychlé porozumění stupňů podle Fahrenheita uvádím tuto srovnávací tabulku:

F	C	F	C	F	C	F	C
—40	—40	21,2	—6	50	10	78,8	26
—31	—35	23	—5	51,8	11	80,6	27
—22	—30	24,8	—4	53,6	12	82,4	28
—13	—25	26,6	—3	55,4	13	84,2	29
— 4	—20	28,4	—2	57,2	14	86	30
0	—17,7	30,2	—1	59	15	87,8	31
3,2	—16	32	0	60,8	16	89,6	32
5	—15	33,8	1	62,6	17	91,4	33
6,8	—14	35,6	2	64,4	18	93,2	34
8,6	—13	37,4	3	66,2	19	95	35
10,4	—12	39,2	4	68	20	96,8	36
12.2	—11	41	5	69,8	21	98,6	37
14	—10	42,8	6	71,6	22	100,4	38
15,8	—9	44,6	7	73,4	33	102,2	39
17,6	—8	46,4	8	75,2	24	104	40
19,4	—7	48,2	9	77	25		

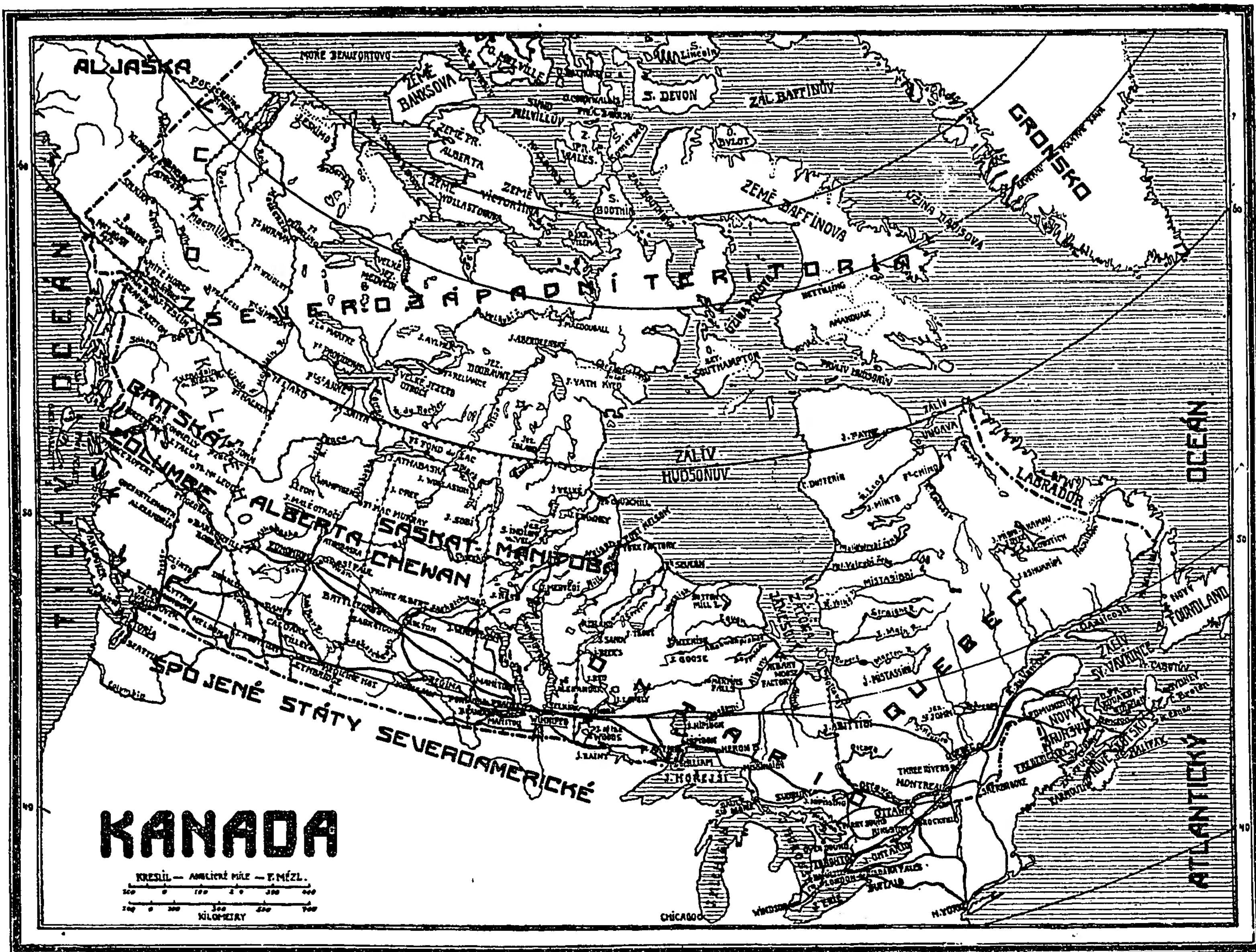
0° Celsia = 32° Fahrenheita, 0° Fahrenheita = —17,7 Celsia.

———

PRAMENY:

1. Agricultural and Industrial Progress in Canada. Měsíčník. Montreal 1923—1925.
2. Annual Report of the Department of Agriculture of the Province of Alberta. Edmonton 1921.
3. Annual Report of the Department of the Province of British Columbia. Victoria 1921.
4. Annual Report of the Department of Agriculture and Immigration of the Province of Manitoba. Winnipeg 1920.
5. Annual Report of the Department of Agriculture of the Province of Saskatchewan. Regina 1920.
6. Canada. Montreal-Canadian Pacific Railway.
7. Canadian Progress 1924—1925. Londýn 1925. Canadian Gazetté Ltd.
8. Canadian Wheat and Wheat Flour. Ottawa 1924. Department of Agriculture.
9. Cook P. W.: Canada as a field for British Branch Industries. Ottawa 1922. Department of Trade and Commerce.
10. Deckert. Prof. Dr. Emil: Die Länder Nordamerikas. Frankfurt n./Moh. 1915. Nákl. H. Keller.
11. Deckert. Prof. Dr. Emil: Nordamerika. Lipsko a Vídeň 1913. Bibliografisches Institut.
12. Dufferin Patullo: The Skeena Land Recording Division. Victoria 1920. Department of Lands.
13. Griffith W. L.: The Dominion of Canada. Londýn 1911. Sir Isaac Pitman & Sons. Ltd.
14. Hamilton L.: Canada. Gotha 1921. Nákl. F.A. Perthes A. G.
15. Heaton's Commercial Handbook of Canada. Toronto 1925. The Heaton Publishing Company.
16. Low Florence B.: Education in Canada. Londýn 1921. Candian Pacific Railway.
17. Oppel Alwin: Kanada und die Deutschen. Drážďany 1916. Heimat und Weltverlag.
18. Ottův naučný slovník. Praha.
19. Québec. The French-Canadian Province. Roads Department. Quebec 1926.
20. The Dominion Experimental farms. Ottawa 1924. Department of Agriculture.

OBSAH

KANADA
ALJAŠKA
YUKON
SEVEROZÁPADNÍ TERITORIA
BRITSKÁ KOLUMBIE
ALBERTA
SASKATCHEWAN
MANITOBA
ONTARIO
QUEBEC
LABRADOR
NOVÝ FOUNDLAND
NOVÝ BRUNŠVIK
NOVÉ SKOTSKO
GRONSKO
ZÁLIV HUDSONŮV
ZEMĚ BAFFINOVA
ZEMĚ BANKSOVA
ZEMĚ VICTORIINA
S. DEVON
ZÁL. BAFFINŮV
MOŘE BEAUFORTOVO
TICHÝ OCEÁN
ATLANTICKÝ OCEÁN
SPOJENÉ STÁTY SEVEROAMERICKÉ
ZÁLIV SV. VAVRINCE
WINNIPEG
REGINA
MONTREAL
OTTAWA
QUEBEC
HALIFAX
CHICAGO
TORONTO
KRESLIL — ANGLICKÉ MÍLE — F. MÉZL.
KILOMETRY

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

VÝKLAD ZÁKONA

o

VYSTĚHOVALECTVÍ

a pro [illegible]

[illegible] ministerský rada [illegible]

Cena 32 Kč.

Doporučujeme [illegible] příručku téhož autora:

ARGENTINA

ZEMĚ, LID A HOSPODÁŘSKÉ POMĚRY.

Cena 10 Kč.

K tisku chystáme IV. příručku téhož autora:

BRASILIE

ZEMĚ, LID A HOSPODÁŘSKÉ POMĚRY.

[illegible] [illegible] XI. 1920

[illegible] přijímá autor [illegible] ministerský rada v Praze II., Žitná ul. č. [illegible], jakož i [illegible] knihkupectví.